

T.C.

**AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SUÇ VE ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ ALGILARI: AYDIN ÖRNEĞİ**

Gamze ÜNAL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Şebnem ÖZKAN

Aydın-2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2022-YL

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SUÇ VE ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ ALGILARI: AYDIN ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
Gamze ÜNAL

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Şebnem ÖZKAN

Aydın-2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gamze ÜNAL tarafından hazırlanan “Covid-19 Pandemi Sürecinde Suç ve Üniversite Öğrencilerinin Suç Algıları: Aydın Örneği” başlıklı tez, 06.10.2022 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı ve Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Şebnem ÖZKAN	ADÜ	
Üye	Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ	ADÜ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Kadir ŞAHİN	KBÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....tarih.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Savaş DUMAN

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../ .../ 2022

Gamze ÜNAL

ÖZET

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SUÇ VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ ALGILARI: AYDIN ÖRNEĞİ

Gamze ÜNAL

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şebnem ÖZKAN

2022, XIII + 100 sayfa

Dünyanın sürekli olarak gelişim ve değişim hâlinde olması, bütün toplumların çeşitli zaman aralıklarıyla yeni dönemlerden geçmesine ve böylece pek çok alanda yeni deneyimler kazanmasına yol açmıştır. Bu ekseninde içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bireylerin deneyimlediği en önemli durumlardan birisinin covid-19 pandemi süreci olduğu söylenebilmektedir. Bu süreçte bireyler bir yandan çeşitli deneyimler kazanırken, diğer yandan birçok sorunla baş etmek durumunda kalmışlardır. Bireylerin bu süreçte baş etmek durumunda kaldığı ve çeşitli şekillerini deneyimlediği sorunlardan biri ise, geçmişten günümüze varlığını sürdürmekte olan suç ve suçluluk olgusudur. Suç, insanlık tarihi kadar eski olan; içinde bulunulan dönemin ve toplumsal yapının özelliklerine göre değişiklik gösterebilen sosyolojik bir olgudur. Buradan hareketle suç olgusunun zaman içerisinde toplumun özelliklerine bağlı olarak değişkenlik gösteren bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim covid-19 pandemi sürecinde uygulanan genel önlem politikaları sonucunda günlük hayatımızdaki bazı sıradan davranışların pandemi sürecinde yasaklanması ve suç olarak addedilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla covid-19 pandemi sürecinde uygulanan önlem politikaları sonucunda toplumsal düzen içerisinde meydana gelen gelişmelerin suç olgusu üzerinde de çeşitli etkilerinin olduğu görülmektedir. Ancak suç olgusunu etkileyen ve suç olarak kabul edilen bu davranışlar geçici süreliğine suç niteliği taşımıştır. Sonuç itibarıyla, toplumsal hayatın normalleşmesi durumunda bütün bu davranışlar suç olma özelliğini kaybetmiştir. Bunun yanı sıra, pandemi sürecinde suç ekseninde yaşanan gelişmeler bununla sınırlı kalmamış, suç oranlarında suçun türüne göre artış ya da azalma meydana gelmiştir.

Covid-19 pandemi sürecinde meydana gelen bu gelişmeler, toplumdaki bütün bireyler üzerinde farklı etkiler bırakırken, gençleri de ciddi şekilde etkilemiştir. Bu temalar ekseninde tezde, üniversite öğrencilerinin suç ve suçluluk durumlarına ilişkin genel görüşleriyle birlikte;

covid-19 pandemi sürecinde uygulanan yeni politikalar sonucunda ortaya çıkan ve suç olarak addedilen davranışlara karşı tutumları ve genel itibariyle suç algıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma sonucunda gençlerin suç algısı ile ilgili görüşlerinin nitel temelli ampirik verilere dayalı olarak tartışılması ve üretilen fikirler ile literatüre bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın ampirik verileri, nitel veri toplama tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde hâlihazırda öğrenim gören 18-28 yaş arasındaki ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencileri oluşturmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Suç, Covid-19 Pandemi Süreci, Gençlerin Suç Algısı.

ABSTRACT

CRIME AND THE UNIVERSITY STUDENTS PERCEPTION OF THE CRIMINAL ACTS DURING COVID-19 PANDEMIC: A SAMPLE OF AYDIN

Gamze ÜNAL

M.Sc. Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Assistant Professor Şebnem ÖZKAN

2022, XIII + 100 Pages

The fact that the world is in a state of continuous development and change has led all societies to go through new periods at various intervals and thus gain new experiences in many fields. In this axis, it can be said that one of the most critical situations experienced by individuals in the 21st century is the covid-19 pandemic process. In this process, individuals had to deal with many problems while gaining various experiences on the one hand. One of the problems that individuals have to cope with and experience in multiple forms in this process is the phenomenon of crime and delinquency, which has existed from the past to the present. Crime is as old as human history; It is a sociological phenomenon that can vary according to the characteristics of the period and social structure. From this point of view, it is understood that the crime phenomenon has a system that changes over time depending on the characteristics of the society. As a matter of fact, the general precautionary policies implemented during the covid-19 pandemic process, the prohibition of some ordinary behaviors in our daily life during the pandemic process, and the fact that they are considered crimes exemplify this situation. Therefore, it is seen that the developments in the social order as a result of the precautionary policies implemented during the covid-19 pandemic process have various effects on the phenomenon of crime. However, these behaviors, which affect the crime phenomenon and are considered crimes, were accepted as a crime only temporarily. As a result, in the case of the normalization of social life, all these behaviors have lost their criminality. In addition, the developments in the crime axis during the pandemic process were not limited to this; an increase or decrease occurred in crime rates depending on the type of crime.

While these developments during the Covid-19 pandemic had different effects on all individuals, they also seriously affected the youth. In line with these themes, along with the

general views of university students on crime and delinquency; and attitudes towards the behaviors that emerged as a result of the new policies implemented during the covid-19 pandemic process and which are considered as crimes, and crime perceptions, in general, were tried to be revealed in the thesis. Within this context, as the result of the research it is aimed to discuss the opinions of young people about crime perception based on qualitative-based empirical data and to contribute to the literature with the ideas produced.

The empirical data of this study were collected using an in-depth interview technique, one of the qualitative data collection techniques. The research sample consists of associate, undergraduate, and graduate students between the ages of 18-28 who are currently studying at Aydın Adnan Menderes University.

KEYWORDS: Crime, The Process of Covid-19 Pandemic, The Youth's Perception of Crime.

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin başından bu yana süregelen suç, her dönem merak uyandıran bir olgu olma özelliği taşımaktadır. Bu ekseninde günümüz toplumlarında da oldukça önemli bir yere sahip olan suç olgusu, her dönemde farklı şekillerde ortaya çıkmakta ve gün geçtikçe çeşitlenmektedir. Nitekim küresel çapta deneyimlenen covid-19 pandemi sürecinde iktidarlar tarafından ortaya konan politikalar, bazı olağan davranışların ‘suçlu davranış’ olarak nitelendirilmesine ve böylelikle suç olgusunun -geçici süreliğine de olsa- yeni bir görünüm kazanmasına neden olmuştur. Araştırma sonucunda; hâlihazırda eğitimlerine devam eden genç üniversite öğrencilerinin, suç ve suçluluk hakkındaki genel algılarıyla birlikte, covid-19 pandemi sürecinde yasaklanan ve ‘suçlu davranış’ olarak kabul edilen ilgili davranış biçimlerine karşı nasıl bir perspektif sergilediklerinin ortaya konması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın öncelikle ampirik anlamda literatüre ve suç algısı, covid-19 pandemi süreci gibi konularda çalışan araştırmacılara katkıda bulunacağını umuyorum. Bu süreçte bir yüksek lisans öğrencisi olarak içerisinde bulunduğum araştırma evrenimi gözlemlene fırsatına sahip olmama rağmen farklı bir bakış açısıyla sorgulama fırsatı da bulmuş oldum.

Bilimsel hazırlık eğitimimden başlayarak lisansüstü çalışmalarımın şekillenmesine, araştırma konusunun belirlenmesinden son halinin verilmesine kadar olan süreçte benden hiçbir şekilde emeğini esirgemeyen, öğrencisi olduğum için her zaman gurur duyduğum, akademik hayallerimi oluşturmamda bana olan inancı ve desteğiyle hep güçlü hissettiğim çok değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Şebnem Özkan’ a teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitimim boyunca derslerini almaktan ve kendisini tanımış olmaktan büyük keyif aldığım, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım kıymetli hocam Prof. Dr. Kayhan Delibaş’ a teşekkür ederim. Ayrıca tez jürisinde yer alarak ve çalışmamı büyük bir titizlikle değerlendirerek benimle kıymetli fikirlerini paylaşan Dr. Öğretim Üyesi Kadir Şahin’ e teşekkür ederim.

Tezim ve akademik eğitimim boyunca yanımda olan, desteğini ve tecrübelerini benden esirgemeyen çok değerli ablam Nazan Avcu’ ya teşekkür ederim.

Son olarak, her koşulda yanımda olan, tüm hayatım boyunca beni destekleyen, maddi manevi yardımlarını benden esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	4
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği.....	6
1.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemei	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
2. SUÇ VE SUÇLULUK: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	10
2.1.1. Suç Olgusu	10
2.1.2. Sapma	15
2.1.3. Değerler	17
2.1.4. Normlar	19
2.1.5. Toplumsal Düzen.....	20
2.1.6. Toplumsal Kontrol.....	21
2.1.7. Suç Korkusu	22
2.1.8. Suç Sosyolojisi	25
2.2. Kuramsal Çerçeve: Suçu Açıklayan Sosyolojik Kuramlar.....	26
2.2.1. Sosyal Yapı Kuramları	27
2.2.2. Sosyal Süreç Kuramları.....	38
2.2.3. Sosyal Çatışma Kuramları.....	44
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	48
3.1. Araştırmaya Dair Bilgiler.....	48
3.2. 21. Yüzyılda Covid-19 Pandemisi ve Toplumsal Yansımaları	49
3.3. Toplumsal Bir Problem Olarak Suç Olgusu ve Değişen Suç Algısı	52
3.4. Genç Üniversite Öğrencilerinin Suç Algıları	57

3.4.1. Üniversite Öğrencilerinin Suç Algısına Genel Bir Bakış	57
3.4.2. Covid-19 Pandemi Sürecinde Değişen Suç Algısı	69
3.4.3. Ceza mı? Hangi ceza?	76
3.4.4. Üniversite Gençlerinin Covid-19 Pandemi Süreci Sonrasındaki Yaşama Dair Korkuları ve Gelecek Kaygıları.....	77
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	84
5. KAYNAKÇA	90
6. EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ	100

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Merton' in uyum tipleri.....	33
Tablo 3.1. Katılımcıların yaş dağılımları	48
Tablo 3.2. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı.....	48
Tablo 3.3. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı	48

GİRİŞ

Suç ve suçluluk, insanlığın varoluşundan günümüze kadar tarihin her döneminde karşımıza çıkan ve gelecekte de çıkmaya devam edecek olan evrensel bir olgudur. Toplumsal bir olgu olan suçun kökeni, esas itibariyle toplumsal yaşamın başlangıç noktasına dayanmaktadır. Çünkü yaşamlarına devam edebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her zaman bir başkasına gereksinim duyan insanlar, bu etkileşim sürecinde hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurdukları ilişkilerde zaman zaman çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Dolayısıyla ortaya çıkan bu problemlerle baş edebilmek ve toplumsal düzeni sağlayabilmek için toplumsal yaşamın sınırları belirli kurallarla çizilmeye çalışılmıştır. Toplumsal yapı içerisinde belirlenen bu kurallar aracılığıyla toplumsal düzeni bozan davranışlar yasaklanmış ve bu davranışları gerçekleştiren kişilere ise çeşitli yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. Sonuç itibariyle, “suç kavramının oluşmasında, yasaklanan bir davranış, bu yasağın çiğnenmesi ve karşılığında bir yaptırımla karşılaşılması gibi olguların birlikteliği mevcuttur” (Akpınar, 2018: 1). Bu anlamda suç ve suçluluk deyince, “akla ilk önce ‘yasaklanan’ veya ‘cezalandırılan’ davranışlar”ın geldiği söylenebilmektedir (Demirbaş, 2016: 42).

Ceza hukuku alanında suç kavramı; hukuk düzeni tarafından yapılması yasaklanmış, yapıldığında ya da gerektiğinde yapılmadığında devlet tarafından ceza veya güvenlik tedbiri şeklinde bir yaptırımla karşılaşan sorumlu insan davranışını ifade etmektedir. Demirbaş’ a (2016: 43) göre ise suç kavramı, “tek tek suçlu hareket ve ihmali davranışlar” şeklinde belirtilmektedir. Bu ekseninde genel anlamıyla suç olgusu, toplumsal düzenin devamlılığı için korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek ya da taksir veya ihmalle ihlalini ifade eden insan davranışları olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda suç işlemek, sadece istek doğrultusunda ve kasten yapılan bir davranış değildir. Öyle ki, kişi istemeden ya da içinde bulunulan durumun bir zorunluluğu olarak da mevzuatta suç olarak tanımlanan eylemi gerçekleştirebilir. Hukuki açıdan bu durum; “meşru (nefsi) müdafaa” ve “zaruret (zorunluluk) hâli” olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bunlar, hukukun meşru gördüğü eylemlerdir.

Bütün bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere suç; “ortaya çıkma nedeni, sonuçları ve sosyal yaşam üzerinde oluşturduğu etkileri bakımından, sosyal bir olgudur. Bundan dolayı, sosyoloji bilimi suç olgusunun incelenmesinde ayrı bir yere ve öneme haizdir. Çünkü suçun meydana gelmesinde, sosyal bir ortamda, sosyal düzeni sağlayan bir kurala aykırı olan bir

davranışın varlığı söz konusudur. Bu bağlamda, toplumsal yapı, kültürel değerler ve normatif kuralların oluşumu gibi birçok faktör, suç olgusunun sosyolojik olarak değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken önemli etkenlerdir. Bu nedenle, suç olgusunun açıklanması, sosyolojik bir perspektifi zorunlu kılmaktadır” (Akpınar, 2018: 3).

Ayrıca suçlar, içinde bulunulan dönemin ve toplumun özelliklerine göre zamanla değişime uğrayıp hâlihazırdaki anlamını kaybederek suç olma niteliğini kaybetmekte ya da aksine yeni anlamlar kazanarak “yeni bir suç türü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla modernleşme ekseninde gelişen teknolojiyle birlikte, suç olgusunda da birtakım değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Günümüzde bu duruma verilebilecek en güzel örnek, “covid-19 pandemi süreci” olarak gösterilebilmektedir. Nitekim bugün içinde bulunduğumuz “covid-19 pandemisi” sürecinde uygulanan yeni politikalar sebebiyle suçun yeni görünümler kazanarak yeniden tanımlanması bakımından önemli bir süreci teşkil etmektedir.

Bugün küresel çapta deneyimlenen bir salgın dönemi olan covid-19 pandemisi, 2019 yılının Aralık ayında, Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkmış ve birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. İlk vakanın aralık ayında ortaya çıkmasına rağmen, birkaç ay içinde dünyadaki pek çok ülkede yeni vakalara rastlanması sonucunda 11 Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi (geniş alanlarda etki gösteren salgın hastalık) ilan edilmiştir (Uysal, 2021: 1). Buna bağlı olarak; bulaşma yollarının, bireylerde bıraktığı hasarların ve tedavi yöntemlerinin bilinemediği covid-19 salgın sürecinde, gerek yerelde gerekse küresel çapta pek çok önlem politikaları belirlenmiş ve salgının yayılımını engellenmeye çalışılmıştır.

“Küresel ölçekte yaşanan salgın süreci; ortaya çıktığı sağlık alanıyla birlikte eğitimden turizme, üretimden tüketime gündelik yaşamı doğrudan etkilemiştir” (Koca ve Tatal, 2021: 360). Dolayısıyla covid-19 pandemi sürecinin, sosyal yaşantıda çok büyük değişikliklere neden olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim pandemi süreci, birçok iş yerinin ve en önemlisi okulların kapatılmasını zorunlu kılmıştır. Buna bağlı olarak; iş hayatının, ekonomik döngünün ve eğitimin aksamaması için teknolojinin avantajlarından faydalanılarak yeni çözümler geliştirilmiş ve bu süreçte geçici olarak “online hizmet” ve “online eğitim” sistemine geçilmiştir. Anlaşılacağı üzere bu süreçte uygulanan yeni politikalar, bireyleri ve toplumları hiç olmadığı kadar teknolojiye bağımlı bir hâle getirmiştir. Bu durum aynı zamanda suç oranlarını da etkilemiştir. Öyle ki, pandemi sürecinde uygulamaya konan politikalar sonucunda bazı suç türlerinde azalmalar meydana gelirken, teknoloji ürünü olan

internetin bu dönemde yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanması, suçu sanal ortamlara çekmiştir. Dolayısıyla pandemi sürecinde siber suçlar, sanal dolandırıcılık vb. suç türlerinde artış meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra, covid-19 pandemisinin dayattığı yeni politikalar nedeniyle evde sürekli bir arada olan aile bireyleri; finansal zorlanma, pandeminin neden olduğu korku, kaygı ve stres gibi çeşitli etkenler sonucunda duygusal anlamda yıpranmış ve dolayısıyla aile içi şiddet suçunda belirgin bir artış yaşanmıştır (Yılmaz ve Doğan, 2021: 42). Buradan hareketle, pandemi sürecinde suç türlerine bağlı olarak suç oranlarında da çeşitli değişikliklerin meydana geldiği söylenebilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, pandemi sürecinde hayata geçirilen önlem politikaları sadece suç oranlarını etkilemekle kalmamış; aynı zamanda bazı olağan davranışların bu süreçte “suçlu davranış” olarak kabul görmesine neden olmuştur. Öyle ki, belirli gün ve saatlerde sokağa çıkma yasağı uygulaması, seyahat kısıtlaması, sokağa çıkma seçeneğine ilişkin yaş sınırlaması, kamusal alanda uyulması zorunlu tutulan sosyal mesafe kuralları ve maske takma zorunluluğu pandemi sürecindeki belli başlı ‘suçlu davranışlar’ şeklinde sıralanabilmektedir. Pandemi sürecinden önceki yaşantımızda suç olarak sayılmayan, hatta rutin yaşantımızda normal karşılanan bu gibi davranışlar, toplumun o anki durumuna ve insan sağlığını ölçüt almasına bağlı olarak suç sayılabilmektedir. Dolayısıyla pandemi sürecinde uygulanan bu tür politikaların, bir yandan da suç olgusu üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada eylemin durumsallığına bağlı olarak “suçun üretilmesi” söz konusudur. Ancak pandemi süresinde yasaklanan ve suç olarak kabul gören bu davranışlar, elbette geçici olarak suç addedilmişlerdir. Nitekim hem yerelde hem de küreselde pandemi sürecinin sona ermesi ve “yeni normalleşme süreci” ne geçilmesiyle birlikte bu davranışlar suç olma özelliğini kaybedeceklerdir.

Sonuç itibariyle, sosyolojik suç kuramlarının ana hatlarını da konu edinen bu tezde; nitel temelli ampirik verilere dayalı olarak üniversite öğrencisi gençlerin günümüzdeki suç ve suçluluk konusuna ilişkin genel görüşleriyle birlikte, covid-19 pandemi sürecinde uygulanan yeni politikalar sonucunda ortaya çıkan ve suç olarak addedilen davranışlara karşı tutumlarının ve genel itibariyle suç algılarının ortaya konması hedeflenmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Günümüzde pek çok toplum oldukça dinamik yapıya sahiptir. Dolayısıyla her geçen yıl öncekilerden bazı farklı özellikler göstermeleri olanak dahilindedir. Sürekli değişken ve akışkan bir yapıya sahip olan toplumlarda suç olgusunda da birtakım değişimler yaşanmaktadır. Nitekim günümüzde gelişen teknoloji ekseninde ortaya çıkan bilişim suçları çeşitlenmiş, toplumdaki suç fenolojisinin değişmesinde de rol oynamıştır. Aynı zamanda kitle iletişim araçlarının ve sosyal medyanın gelişimiyle birlikte suçlar daha görünür bir hâl almış ve toplumda korku ve panik ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde korku ve panik ortamının oluşmasına yol açan nedenlerden bir diğeri ise, 2019 yılında küresel çapta deneyimlediğimiz “Covid-19 Pandemisi”dir. Bu süreç yerelde bireylerin, küreselde ise toplumların büyük panik yaşadığı önemli bir dönemi temsil etmektedir. Bu noktada içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda yaşanan covid-19 pandemi sürecinin ortaya çıkardığı yerel ve/veya küresel çaplı bazı gelişmeler, iktidarlar tarafından birtakım önlem politikaları uygulanmasına neden olmuş ve böylece toplumlarda bazı değişiklikleri meydana getirmiştir. Ülkemizde covid-19 pandemi sürecinde yaşanan bu toplumsal değişimler suç olgusunu da etkilemiştir. Öyle ki, bu süreçte bazı suç türlerinde azalmalar görülürken, bazılarında artış meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra, uygulanan politikalar sonucunda bazı davranış kalıplarının pandemi sürecinde ‘suçlu davranış’ olarak addedilmesine tanıklık edilmiştir.

Bu temalar çerçevesinde tezin amacı; üniversite öğrencilerinin pandemi sürecindeki bazı davranışların ‘suçlu davranış’ olarak nitelendirilmesi hakkındaki düşüncelerini ve suç ve suçluluk konusundaki genel algılarını Aydın örneğinde ortaya koymaktır.

Bu ekseninde, aşağıda belirtilen araştırma sorularıyla çalışma amacına ulaşılmaya çalışılmıştır:

- Üniversite öğrencilerine göre suç işleme nedenleri nelerdir?
- Gençler suç korkusu yaşamakta mıdır; yaşıyorlarsa, günlük yaşantılarında bu korku nasıl bir yere sahiptir?
- Üniversite gençlerinin pandemi sürecinde alınan kararlara ilişkin bakış açıları nasıldır?

- Üniversite öğrencileri teknoloji ile suç arasında bir ilişki görmekte midir; varsa bu ilişki nasıldır?
- Öğrenciler, şiddet ve suç içerikli yapımlara ilişkin olarak nasıl bir bakış açısı sergilemektedir?
- Üniversite gençleri toplumumuzdaki cezaların caydırıcılığı hakkında ne düşünmektedir?

Nitel düzeyde araştırma için uygunluğu değerlendirilen ilgili sorular araştırmanın temelini oluşturan konumu temsil etmektedir.

1.2. Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz dönemde karşılaştığımız korkular, hayatın pek çok alanında karşımıza çıkmaktadır. Covid-19 pandemisi bunlardan sadece biridir. Nitekim etkileri ve tedavi yöntemi belli olmayan covid-19 pandemisi, sadece sağlık alanında etkili olmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal ve ekonomik yaşamı da derinden etkilemiştir. Bu durum ise gerek yerelde gerekse küresel ölçekte pek çok insanın korku ve paniğe kapılmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, günümüzde kendini iyice belli eden, günden güne artış gösteren ve bireylerde suç korkusuna neden olan bir diğer toplumsal sorun ise suç olgusudur. Suç, insanlığın başından itibaren günümüze kadar hız kesmeden süregelen toplumsal bir olgudur. Geçtiğimiz her dönemde toplumsal değişimin bir sonucu olarak suç farklılaşıp çeşitlenerek ‘yeniden’ üretilebilmektedir. Bu durum; günümüz toplumlarının içinde bulunduğu koşullara göre yasa koyucular tarafından ‘yeniden’ üretilebilen suç olgusunun, dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda buna verilebilecek en iyi örneğin covid-19 pandemi sürecinde meydana geldiği ileri sürülebilir. Öyle ki, pandemi sürecinde insan sağlığını ve yararını gözetmek amacıyla, süreç öncesindeki olağan davranışlardan bazıları yeniden yapılandırılarak ‘suçlu davranış’ şeklinde kabul görmüş ve bu davranışları ihlal eden bireylere belirli yaptırımlar uygulanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere suç olgusu, şartlar ne olursa olsun her dönemde ve her toplumda çeşitlenerek varlığını sürdürebilmektedir.

Bu ekseninde suç, toplumsal bir olgudur ve toplumlar üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ancak modernleşme ekseninde gelişen teknoloji nedeniyle günümüz toplumlarında suç olgusuyla ilgili bazı sorunların meydana geldiği görülmektedir. Bu sorunlar, suç olgusunun toplumumuzda yeni anlamlar kazanarak suçla ilgili birtakım farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu farklı düşünceler, “teknoloji suç oranlarını arttırdı mı yoksa kitle iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla suçun görünümüleri mi arttı?” ya da

“televizyonda ve çeşitli platformlarda yayınlanan yapımların suça etkisi nedir?” şeklindeki soruları beraberinde getirmektedir. Bu sorulara verilebilecek yanıtlarda, günümüzde teknolojiyi yoğun bir şekilde kullanan genç üniversite öğrencilerinin görüşünün önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada alınan yanıtlar, üniversite öğrencilerinin günümüzdeki suç algısını ölçmek adına önem taşımaktadır. Aynı zamanda süreç öncesindeki döneme kıyasla pandemi sürecindeki suç oranlarında suç türlerine göre herhangi bir artış ya da azalma olup olmadığını tespit etmek de önemli görünmektedir. Bu tabloda ayrıca gençlerin geçici olarak yeniden üretilen suçlu davranışları ne şekilde algıladıklarını ortaya koymak oldukça önem taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

“Bilim, sistemli bilgiler topluluğu anlamındadır” (Balcı, 2018: 15). Bu eksende, “bilime katkıda bulunmak amacıyla, planlı ve sistematik olarak, verilerin toplanması, yorumlanması ve değerlendirilmesiyle yapılan araştırmalara bilimsel araştırma, araştırma yapan kişiye de araştırmacı denir. Bilimsel araştırmalarla küçük bir gruptan elde edilen sonuçlar topluma mal edilerek tanı, tedavi ve uygulamaların güvenilirliği hakkında yeni bilgiler oluşturulur” (Çaparlar ve Dönmez, 2016: 212).

İnsanların yaşayış biçimlerini, hikâyelerini, davranış kalıplarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya yönelik bilgi üretme süreçlerinden biri olan nitel araştırma yöntemi; insanların olaylara ne gibi anlamlar yükledikleri ve olayları nasıl algıladıkları sorusuna yanıt aramaktadır (Akt. Özdemir, 2010: 325-326). “Dolayısıyla nitel araştırmayı insanın, kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olarak tanımlamak mümkündür” (Özdemir, 2010: 326). Bununla birlikte nitel araştırma, “anlama ve yorumlamayı esas aldığı için içerden gözlemi, empati ile görüşmeyi ve yeniden inşa edilen bilginin araştırmacı tarafından yorumla zenginleştirilmesini öngörür” (Bal, 2016: 72). Ancak bu noktada, “araştırmacı, olay ve olguların gerçekliğini bozmadan sunmakla yükümlüdür; olay ve olgular kendi gerçekliklerinden ya da bağlamından koparılmaz ve oluştukları halleri ile muhafaza edilmeye çalışılır” (Akt. Baltacı, 2019: 370). Dolayısıyla araştırmalarında nitel tekniği tercih eden araştırmacılar, aynı zamanda kişilerin hem kendilerini hem de başkalarını anlamlandırma biçimlerini gözlemlememize katkı sağlayarak sosyal yaşam içerisindeki deneyimlerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Buradan hareketle, araştırmanın şekillenmesinde birincil verilere ve betimleyici türden veriye gereksinim duyulması nedeniyle yorumlayıcı anlayışa koşut olarak nitel araştırma yönteminin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Çünkü nitel araştırma yöntemi, sorularına farklı sosyal ortamları, bu ortamları oluşturan grupları ve bireyleri inceleyerek yanıt aramaktadır. Ayrıca nitel araştırma kişilere dönük olması nedeni ile öznel bakış açılarına ulaşılmasına da katkı sağlamaktadır.

Bu ekseninde gerçekleştirilen görüşmelerde öğrencilerin ‘suç algısı’ konusunda ayrıntılı bir şekilde veri elde edebilmek için nitel araştırma tekniklerinden en sık kullanılan veri toplama tekniği olan “*derinlemesine görüşme tekniği*” kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat süreci boyunca araştırmacının konuşmayı yönlendirebilmesi ve böylelikle daha detaylı bilgiler elde edebilmesi yönünden derinlemesine mülakat tekniği, nitel araştırma yaklaşımının oldukça önemli bir aracı olarak nitelendirilmektedir.

Araştırmada, araştırma sürecinde hazırlanan “*yarı-yapılandırılmış görüşme formu*” kullanılarak üniversite öğrencileri ile yüz-yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, görüşmecilerin görüşme form içeriğindeki sorulara verdikleri yanıtlarla çalışmanın içeriği daha da zenginleştirilerek, araştırma sorularına yanıt bulunması mümkün olmuştur. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilmiştir. İlgili uygulamalar sonrasında, derinlemesine görüşmelerle elde edilen veriler sınıflandırılmış ve *betimsel* olarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz türüne göre araştırmacı, görüştüğü bireylerin görüşlerini eksiksiz bir şekilde yansıtabilmek için doğrudan alıntılara yer verebilmektedir. Bu noktada amaç, elde edilen bulguların özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasını sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2003; akt. Özdemir, 2010: 336). Ayrıca kişisel bilgilerinin korunması amacıyla araştırmaya katılan görüşmecilerin isimleri kullanılmamış, bunun yerine sayılarla kodlama yapılmıştır.

Araştırmanın temelini oluşturan veri toplama süreci, 2022 yılının Şubat ve Mart aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler analiz edildikten sonra dijital ortama aktarılarak sistematik bir şekilde tema hâline getirilip sınıflandırılmıştır. Oluşturulan temalar belirli başlıklar altında toplanarak literatüre ait teori ve kavramlarla birlikte yorumlanmaya çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Nitel yöntem kullanılan çalışmalar, incelenen konuyla ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşmayı hedeflemektedir. Bu noktada araştırmacılar, titizlikle ilerleyerek ve gerekli soruları sorarak doğru bilgiye ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte, mülakat gerçekleştirilen görüşmecilerin öznel görüşleri de oldukça önemlidir. Dolayısıyla nitel araştırma paradigması, “sosyal gerçekliğin insanın algılama ve kavrama süreçlerinden ayrı ele alınamayacağını, dolayısıyla araştırmacının araştırma sürecinde tarafsız kalamayacağını öngörmektedir” (Özdemir, 2010: 326).

Araştırmada mülakat gerçekleştirilecek olan kişilerin seçiminde, nitel metodolojiye uygun olması nedeniyle nitel örnekleme tekniklerinden “*maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği*” kullanılmıştır. Bu örneklem tekniğinde amaç, birbirinden olabildiğince farklı görüşlere ulaşarak maksimum çeşitlilik sağlamaktır. Bu ekseninde, her görüşmecinin bireysel olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olmasına rağmen bazı görüş ve deneyimlerin ortak paydalarının bulunması, bulgular için oldukça önem taşımaktadır.

Araştırmanın örneklemini, çalışma evreni olarak kabul edilen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi’nde öğrenimine devam eden 18-28 yaş arasındaki ‘ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencileri’nden seçilen kişiler oluşturmaktadır. Bu tercihin yapılmasındaki en önemli husus; teknolojiyi yoğun bir şekilde kullanan genç üniversite öğrencilerinin, dinamik bir yapıya sahip olan günümüz koşullarında ortaya çıkan covid-19 pandemi sürecine ve suç olaylarına karşı farklı bir perspektif sergileyebilecekleri düşüncesine dayanmaktadır.

Nitel metodolojiye uygun bir şekilde yorumlayıcı bir yaklaşımla gerçekleşen veri toplama sürecinde, farklı deneyimler sunabilecek maksimum çeşitliliğe ulaşılabilecek profilde kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitekim söz konusu olan bu tekniklerin kullanılması yoluyla yaş, cinsiyet, eğitim alanı ve düzeyi gibi özellikler gözetilmek suretiyle toplam 27 kişiden oluşan uygun örneklem kümesi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, katılımcıların 14’ü kadın, 13’ü ise erkeklerden oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcıların büyük çoğunluğunu lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu ekseninde, katılımcıların 19’u lisans, 5’i ön lisans, 2’si yüksek lisans ve 1’i doktora öğrencisidir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Kuşkusuz her araştırma belirli sınırlılıkların içinde kalmayı amaçlamakla birlikte, farklı değişkenler ve olanaklar sonucunda belirli eksikliklere sahip olabilmektedir.

Bu bağlamda belirtmek gerekirse, araştırma için en başta çerçevesi belirlenmiş olan sınırlılık, örneklem kümesini oluşturan 18-28 yaş arasındaki ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenimine devam eden gençler olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise, çalışma örnekleminin mekânsal olarak Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ile sınırlı olmasıdır.

Ayrıca, araştırmanın hedefleri çerçevesinde nitel veri toplama tekniğinin tercih edilerek nicel türde verilerin dışarıda bırakılması, araştırmanın veri çeşitliliği konusundaki sınırlılığını da ortaya koymaktadır.

2. SUÇ VE SUÇLULUK: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1. Suç Olgusu

Toplumsal bir olgu ve sosyal bir problem olma özelliği taşıyan suç kavramı, genel olarak hukuk terminolojisinde yer alan bir kavram olmakla beraber, kriminoloji başta olmak üzere sosyoloji, psikoloji, antropoloji, biyoloji, coğrafya, tıp, hukuk ve din gibi çeşitli disiplinler tarafından incelenen bir olgu olma özelliği taşımaktadır. Bu ekseninde birbirinden farklı disiplinler tarafından ele alınan ve çeşitli bakış açılarıyla yorumlanan suç kavramının tanımının yapılması oldukça zor bir durumdur (Güçlü ve Akbaş, 2019: 2).

Sosyolojik açıdan suç olgusu, çok çeşitli tanımlamalara sahip olmakla beraber genel anlamda; “toplumsal yaşamdaki düzeni, bu düzenin ayrılmaz parçalarını oluşturan değer ve normları ve toplum hâlinde birlikte yaşamı tehdit eden davranış örüntüleri” şeklinde açıklanmaktadır (Özbey, 2019: 141). Suç kavramı üzerinde çeşitli yorumlamalara sahip olan farklı disiplinlerin suç konusunda ortak bir fikirde bulunduğu nokta ise, “suçun evrensel ve topluluklara mahsus bir olgu olduğu, hukuki bir yapısının bulunduğu, toplumsal neden ve sonuçları itibarıyla sosyolojik olduğudur. Toplumun var olduğu her yerde hukuk, hukukun var olduğu her yerde ise suç vardır” (Güçlü ve Akbaş, 2019: 3). Buradan hareketle bir eylemin suç şeklinde değerlendirilebilmesi için bu eylemin kanun tarafından belirtilen tanıma uygun bir yaptırıma bağlı olması gerekmektedir (İçli, 2019: 26). Bu anlamda suç, kanunlar tarafından sınırları açıkça belirlenen, yapılması ya da yapılmaması durumunda cezai yaptırım uygulanan her türlü davranış olarak tanımlanabilmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2019: 2). Başka bir ifadeyle, yasalarca yapılması yasaklanmış olan bir eylemin gerçekleştirilmesi durumunda belirli yaptırımla karşılaşılan davranışlar bütünüdür.

Demirbaş’ a göre suç olgusu, “tek tek suçlu hareket ve ihmali davranışları belirtir; suçluluktan ise, belirli bir zamanda ve belirli bir yerdeki tüm suçların bir bütünü anlaşılır”. Bu noktada suçun boyutları, görelilik olarak mağaza hırsızlıkları ve trafik suçlarından, yağma, tecavüz ve cinayet gibi toplum tarafından ağır olarak kabul edilen suçlara kadar uzanmaktadır. Suçluluk kavramının ise, siyasi, organize, ekonomik, trafik ve meslek suçluluğu gibi çeşitli fenomenlerle örtülmesi gerektiği için bu kavramın tanımlanmasında birtakım güçlüklerle karşılaşılmaktadır (Demirbaş, 2016: 43).

Suçluluk olgusu üzerine yapılan ilk bilimsel çalışmaların bireyi esas alarak suça neden olabilecek biyolojik ve fizyolojik özellikler üzerinde durduğu bilinmektedir. Ancak son dönemlerde suçluluk olgusu üzerine yapılan çalışmalarda bu durumun değişmeye başladığı ve giderek toplumsal çevre faktörünün ön plana çıktığı görülmektedir. Böylelikle, toplumsal bir problem olan suç olgusunun, büyük oranda toplumsal yapı ile ilişkili olduğu kabul edilmekle birlikte, bu toplumsal problemin niteliğinin ve yoğunluk düzeyinin toplumdan topluma değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu ekseninde, günümüzde gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasında gerek suç türleri gerekse bu suçların yoğunlukları açısından farklılıklar mevcuttur. Bunun yanı sıra bir ülkenin sınırları içindeki bölgeler arasında bile bu farklılıklar görülebilmektedir (Özbey, 2019: 141).

Kriminologlar açısından suç olgusu, “çok sayıda faktörün etkisinde olmakla birlikte iradi insan eylemi” şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanımlama doğrultusunda suçlunun bireysel özelliklerine de vurgu yapılmaktadır (Bal, 2016: 24). Bu ekseninde İçli (2019: 23-24), çağdaş kriminolojide bazı kriminologların suçu dört tanımsal bakış açısı ile ele aldıklarını belirtmektedir. Bu bakış açıları; yasal, siyasal, sosyolojik ve psikolojik şeklinde sıralanmaktadır.

Yasal bakış açısına göre suç olgusu; ceza kanunlarını ihlal eden ve bunun sonucunda belli yaptırımlarla karşılaşılacak insan davranışları olarak tanımlanmaktadır.

Siyasal bakış açısına göre suç; güçlü gruplar tarafından yasaya yerleştirilen, fakat daha sonra davranışın istenmeyen seçilmiş biçimlerini yasadışı şeklinde etiketleyen bir ölçütün sonucu olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısına göre suç olgusunun “siyasi bir güç” ekseninde şekillenebileceği anlaşılmaktadır.

Sosyolojik bakış açısı ekseninde suç; tabiatta varlığını sürdüren toplumsal sistemin korunması için, baskılanması gereken veya gerekli varsayılan bir anti-sosyal davranış olarak görülmektedir (İçli, 2019: 24). Ayrıca sosyoloji suç olgusunu sosyal sebeplere bağlı olarak var olan kurallardan ileri düzeyde ‘sapma davranışı’ olarak ele almaktadır. Bu anlamda, “Durkheim’ ın suça kolektif bilincin kuvvetli ve belirmiş tutumlarını ihlal eden fiiller olarak yaklaşması önemlidir” (Bal, 2016: 24).

Psikolojik bakış açısından suç olgusu; sosyal açıdan kötü uyumun bir şekli olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda suç olgusunun bir davranış sorunu olduğu anlaşılmaktadır.

Genel itibariyle suç ve suçluluk, insanlık tarihi boyunca en çok ilgi çeken konulardan biri olmuştur. Toplumdaki bireylerle birlikte pek çok düşünür suç ve suçluluk konularıyla ilgilenmiştir. Çünkü suç ve suçluluk, araştırılacak değişik yönleri olan çok boyutlu kavramlardır. Bu anlamda “suçun oluşumu, suç ile suçlu ilişkisi, bu ilişkide etken olan faktörler, suçun önlenmesi, suçu kolaylaştıran ortamlar ve koşullar” gibi pek çok değişik konu suçun araştırılacak yönlerini teşkil etmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 76-77).

2.1.1.1. Cezai ehliyet

Suç davranışı; sorumlu bir kimse tarafından, ‘müspet’ veya ‘menfi’ bir hareketle meydana getirilen, ceza tehdidi taşıyan, bir kanunda yazılmış tanıma uygun ve hukuka aykırı olan fiil olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle bir eylemin suç sayılabilmesi için öncelikle sorumlu bir kişinin, yani cezai ehliyeti olan, eyleminin sonuçlarının farkında olabilecek özellikte olan bir kişinin olması gerekmektedir. Sorumlu kişiden kastedilen ise; makul düşünebilen, belli durumda nasıl davranması gerektiği konusunda net bir fikri olabilen, 18 yaşını tamamlamış, zihinsel bir engeli olmayan kişinin durumudur. Bu özellikte olan ve yasaklanan bu davranışları gerçekleştiren kişiler ise, suçlu olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmeler gereğince 18 yaşını tamamlamamış olan herkes çocuk kabul edilmektedir. Bununla birlikte, “5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 6/1-c maddesi uyarınca 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur”. “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) 3/1-a maddesi uyarınca daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur”. Buradan anlaşılacağı üzere *yaş küçüklüğü*, kusur yeteneğini azaltan veya ortadan kaldıran ve bu açıdan çocuğun cezai ehliyetinin sınırlarını belirleyen bir nedendir. Dolayısıyla çocuğun cezai ehliyeti mahkemenin çözmesi gereken en önemli hukuki uyumsuzluktur (Doğan, 2022).

Sağır ve dilsizler hakkında ise kendine özgü bir cezai sorumluluk rejimi vardır. Buna göre, sağır ve dilsiz olan kişilerin gelişimlerinin daha geç tamamlanmasından dolayı sorumsuzluk yaşı 15 olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla TCK’nın 33. Maddesi gereğince “15 yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocukların cezai ehliyeti yoktur ve ‘tam sorumsuz’ kabul edilirler. Dolayısıyla bu çocuklar hakkında ceza soruşturması yapılamaz. Ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir” (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004).

Bunların yanı sıra, yaşı kaç olursa olsun iyiyi kötüden ayırma yetisi olmayan ve ruhsal rahatsızlığı olan kişiler eylemlerinden sorumlu değildir. Dolayısıyla kişinin irade ve algılama güçlüğü yaşaması nedeniyle cezai ehliyetinin bulunmaması durumu söz konusudur.

Bu durumda akıl sağlığı yerinde olmayan kişilerin de cezai ehliyetlerinin bulunmadığını söylemek mümkündür. Sonuç itibariyle, bir kişinin cezai ehliyeti bulunmaması durumunda yaptıklarından dolayı suçlanması ve yargılanması mümkün olmamaktadır.

2.1.1.2. Zaruret hâli ve meşru müdafaa

Suç, sadece bilerek ve istenerek gerçekleştirilen bir davranış değildir. Çünkü bireyler içinde buldukları durumun bir zorunluluğu olarak da suç işleyebilmektedirler. Bu durum hukuki açıdan “meşru (nefsi) müdafaa” ve “zaruret hâli (zorunluluk)” olarak ifade edilirken, suç olarak addedilmemektedir. Örneğin; karşısındaki kişi tarafından can güvenliği tehlikede olan bir kişinin kendisini korumak adına gerçekleştireceği suçlu davranış nefsi müdafaa kapsamına girmekte ve suç olarak kabul görmemektedir. Ancak yasalar nezdinde bu durumun belli şartları mevcuttur. Dolayısıyla yanlış olan bütün davranışlar suç olarak nitelendirilmemektedir (İçli, 2019: 23).

Zaruret (Zorunluluk) Hâli

Zaruret (zorunluluk) hâli Türk Ceza Kanunu’nun 25. Maddesinde ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler başlığı altında düzenlenmektedir. İlgili maddenin 1. Fıkrasında “meşru müdafaa”, 2. Fıkrasında ise “zaruret hâli” ne ilişkin hükümler yer almaktadır. Her ne kadar aynı maddede birlikte düzenlenmiş olsalar da zaruret hâli ve meşru müdafaa arasında pek çok farklılık mevcuttur (Arslan, 2021).

Zorunluluk ve ıztırar hâli olarak da adlandırılan zaruret hâli, çaresizlik ve bir şeye mecburiyet anlamına gelmektedir. Bu eksende TDK’da zorunluluk, “olması gerekme, olduğundan başka olmama, zorunlu olma, mecburiyet, zaruret, ıztırar” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022). Bu eksende zaruret hâli hukuk açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, fail hakkında zaruret hâli sebebiyle karar verilmesine yer olmadığı kararı verilebilmesi için somut olayda bazı koşullar aranmaktadır (Arslan, 2021). TCK’nın 25/2 maddesine göre; “Gerek kendisine gerekse başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez”. Buradan hareketle madde gerekçesine göre zaruret hâli, “kişinin kendisinin ya da başkasının sahip olduğu bir hakka yönelik ağır ve muhakkak bir tehlikeye karşı başka suretle korunma olanağı bulunmaması şartıyla tehlikeyi gidermek amacıyla gerçekleştirdiği davranış” şeklinde ifade edilmektedir (Gündoğdu, 2019).

TCK'nın 25. maddesine bakıldığında zaruret hâlinin kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak düzenlendiği görülmektedir. Bilindiği üzere ceza hukuku açısından bir fiilin suç olarak kabul edilmesi için birtakım koşullara sahip olması gerekmektedir. Bunlardan biri ise, fiilin sonucunun faile yüklenebilir olmasıdır. Bu noktada kusurluluğu ortadan kaldıran nedenlerden biri olarak sayılan zaruret hâli, sonucun faile isnat edilebilmesini engelleyerek failin cezalandırılmasının önüne geçilmesini sağlamaktadır. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, zaruret hâlinin fiili suç olmaktan çıkarmadığı, yalnızca failin ceza almasının önüne geçtiğidir. Buradan hareketle, suçun zaruret hâli altında işlenmesi durumu beraat değil, herhangi bir ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesini gerektirmektedir (Arslan,2021).

Zaruret hâlinde bahsedebilmek için mutlaka bir tehlikenin varlığı söz konusu olmalıdır. Ancak tehlikeli duruma insanların neden olması şart değildir. Öyle ki, zaruret hâli hayvan, doğa veya herhangi bir başka şeyin etkisi ile ortaya çıkan tehlikeler bakımından da uygulanabilmektedir. Bu eksende meşru müdafaa ile zaruret hâli arasındaki farklardan en önemlisini meydana getirmektedir. Çünkü meşru müdafaa da aranan husus 'saldırı' iken, zaruret hâlinde aranan husus 'tehlike' dir.

Meşru (Nefsi) Müdafaa

Her canlı gibi insanlar da kendisine karşı yapılan saldırılara karşı korunma refleksi gösterir. Bu nedenle geçmişten günümüze her dönemde savunma hakkına önem verilmiş ve insanların kendilerini veya başkalarını savunmak amacıyla saldırganlara verdiği zararlar bakımından cezalandırılmamaları yoluna gidilmiştir. Bu eksende meşru müdafaa haklı savunma anlamına gelmekle birlikte, suçlarla mücadele açısından da önemli bir yer teşkil etmektedir. Öyle ki, TCK'nın 25. maddesinde de meşru müdafaanın caydırıcı etkisinden bahsedilmektedir (Arslan, 2020).

Meşru müdafaa, "kişinin kendisine ya da başkasına yönelmiş haksız bir saldırıya karşı o anki durum ve imkânlarla saldırı ile orantılı bir şekilde saldırıyı engellemek için işlenen fiil" olarak ifade edilmektedir. Ceza hukukunda meşru müdafaa, bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmektedir. Saldırımı defetmek için orantılı karşı güç kullanan kimse, meşru müdafaa hükümleri gereği cezalandırılmaz. Maruz kaldığı haksız saldırının etkisi altında, "heyecan, korku ve paniğe" kapılarak meşru müdafaa sınırlarının aşılması hâlinde dahi faile ceza verilmez (Gündoğdu, 2019).

Genel itibariyle, “zaruret hâli” ile “meşru müdafaa” arasındaki farklar şu şekilde açıklanabilmektedir (Arslan, 2021):

- 1) Meşru müdafaa saldırı, zaruret hâlinde ise tehlikenin varlığı aranmaktadır.
- 2) Meşru müdafaa saldırıya yönelik gerçekleştirilir. Hâlbuki zaruret hâlinde savunma olayla ilgisi bulunmayan üçüncü bir kişiye karşı gerçekleştirilir.
- 3) Meşru müdafaa saldırı insan davranışından kaynaklanırken; zaruret hâlinde tehlikenin kaynağı insan, hayvan veya doğa olabilir.
- 4) Meşru müdafaa varlığı hâlinde eylem suç teşkil etmez ve beraat kararı verilir. Zaruret hâlinde ise, eylem suç niteliğini korur; ancak, fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.
- 5) Zaruret hâlinde failin verdiği zararları giderme yükümlülüğü bulunur.
- 6) Meşru müdafaa saldırıya uğrayanın kaçma yükümlülüğü yoktur.
- 7) Zaruret hâlinde fail tehlikeye bilerek neden olmuş olmamalıdır.

Sonuç olarak, modern bir toplumda eylemin suç niteliği taşıması için o ülkenin ceza kanununda açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir. Bununla birlikte, yasalarca belirlenen suçlu davranışları ihlâl eden kişilere herhangi bir cezai yaptırım uygulanmadan önce olayların ne şekilde meydana geldiğiyle ilgili durumların göz önünde bulundurulması karar verildiği anlaşılmaktadır.

2.1.2. Sapma

Sapıcı davranış, toplumdaki bireyler tarafından kabul gören belirli davranış kurallarına uygun davranmama durumu olarak tanımlanmaktadır (Demirbaş, 2016: 33). Bu tanımlama doğrultusunda her toplumun değer ve normlarının farklı olmasından kaynaklı olarak sapma olgusunun toplumdan topluma değişiklik gösterebildiği anlaşılmaktadır. Ancak “toplumun davranış kurallarına, normlarına uymamak ile hukuk kurallarına uymamak aynı derecede ve aynı biçimde toplumsal tepki ile karşılanmaz. Yasalara uymayan davranışın yaptırımı yasalarda yazılı olarak belirlenmişken, gelenek, görenek, örf ve adetlere uymamanın sapma olarak nitelendirilmesi durumu görelidir” (İçli, 2019: 21).

Bu ekseninde sapma ile suç, çoğu zaman birbiri ile benzerlikler gösterse de aslında aynı şeyler olmadığı bir gerçektir. Sapma ya da sapıcı davranış, kanuna aykırı davranmak suretiyle

gerçekleşen suç kavramından daha geniş özelliklere sahip olan bir kavramdır (Giddens ve Sutton, 2020: 332). Her ne kadar sapma olan çoğu davranış suç olarak nitelendirilmiş olsa da, her suç bir sapma olmadığı gibi her sapma da bir suç değildir. Dolayısıyla “her sapıcı davranış Ceza Kanunlarınca suç olarak tanımlanmamaktadır” (Sokullu-Akıncı, 2021: 47). Bu durumda sapma, hukuk tarafından suç olarak addedilen sınıra kadar yaklaşırsa o zaman ‘suç’ şeklinde tanımlanmaktadır (Bal, 2016: 23).

Suç ve sapmayı toplumsal yapının bir parçası olarak ele alan Durkheim, toplumlar için kaçınılmaz olan bu iki kavramın bazı durumlarda ‘normal’ nitelikleri olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Durkheim’a göre sapmanın iki önemli işlevi söz konusudur. Bunlardan ilki; toplumsal yapıda sosyal ve kültürel dönüşümlere neden olmak suretiyle toplumda yeni görüş ve fikirlere zemin hazırlayarak, ‘yenilikçi bir güç’ şeklinde ele alınabilmektedir. İkinci işlevi ise; grup içi birlikteliği arttıran ve kolektif bir tepkiyi destekleyerek ‘iyi’ ve ‘kötü’ arasındaki sınırı muhafaza eden ve güçlendiren sapma, aynı zamanda sosyal normları netleştirici bir işleve sahiptir. Ancak toplumdaki sapkınlık seviyesinin yüksek olması durumunda, toplumun düzenli işleyişi sekteye uğrayabilmektedir. Böyle bir durumda ise kanun güçlerinin olaya müdahale etmesi gerekmektedir (Giddens ve Sutton, 2020: 332-333).

Sosyolojik olarak sapma, toplumlarda hâlihazırda olan norm ve değerleri izlememe veya başka bir ifadeyle, grup değer ve normlarıyla beklentilerine uymamak olarak kabul edilebilmektedir. Sapma durumu, ancak içinde bulunulan toplumda herhangi bir eylemin ‘sapma’ olarak tanımlanmasıyla oluşmaktadır. Bu anlamda sapma olgusu gerek toplumdan topluma gerekse gruplar arasında farklılık gösterebilen bir kavramdır. Buradan hareketle bir gruba ya da topluma göre sapıcı davranışlar sergileyen birey ‘sapkın’ şeklinde tanımlanırken, aynı davranışları başka bir toplumda sergilediğinde toplumun normlarına göre ‘kurallara uyan bir birey’ olarak kabul görebilmektedir. Aynı zamanda sapma olgusu duruma bağlı olarak da farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; “bir askerin savaş alanında öldürmesi kahramanlık olarak kabul edilirken; normal dönemde öldürmek en büyük suç olarak cezalandırılır. Bir bilim alanında var olan bir kuramın bir bilim insanı tarafından çürütülüp yeni bir kuram oluşturulması da o alanda, modanın yeni modellerinin sergilenmesi de sapkınlık olarak değerlendirilebilir” (Oktik, 2013: 4-5).

Ayrıca sapmanın iki boyutundan bahsetmek mümkündür. Gurbette gettoda büyüyen bir gencin içinde bulunduğu olumsuz ortamdaki ‘suça ayak uydurmayıp, çok zor da olsa o

ortamdan sıyrılarak çok daha olumlu uğraşılara yönelmesi ‘olumlu sapma’ya örnek olarak verilebilmektedir. Sonuç itibariyle sapma genel olarak olumsuz bir davranış olarak görünse ya da konu edilse de, bazen olumlu anlamda sapmalar da söz konusu olabilmektedir.

2.1.3. Değerler

İnsanlar, birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için daima başka insanlara gereksinim duymaktadırlar. Bu durum ise insanların toplumsal bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanların toplum içerisinde sorunsuz bir şekilde hayatlarına devam etmelerini sağlayan siyasal, sosyal, kültürel ve ahlaki bazı ilkeler ve kurallar mevcuttur. Bütün toplum üyeleri bu ilke ve kuralları benimseyerek uygulamak durumundadırlar. Toplumu oluşturan insanların genelinin kabul ettiği bu kuralların büyük bir kısmını “toplumsal değerler” oluşturmaktadır.

Değerler kavramının sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, din ve hukuk gibi farklı disiplinlere konu olması nedeniyle farklı tanımlamalara sahip olduğu bilinmekle birlikte; aynı zamanda bu kavramın ele alınış biçimlerinde de farklılıklar olduğu söylenebilmektedir. Bu anlamda sosyolojide değerler kavramı; ortaya çıkış yolları, toplumsal olgu, kurum ve süreçlerle olan etkileşimleri, tipleri ve belli somut durumlarda karşılaşılan değer çatışmaları şeklinde ele alınmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere sosyologlar öncelikle toplumsal değerlerle ilgilenmektedirler. Toplumsal değerler, toplumun tabakalaşma sistemiyle olduğu kadar davranış biçimleriyle, sosyal rollerle ve sosyal süreçlerle de yakından ilişkilidir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 27-30). Bu açıdan değerler kavramı, “toplumsal yapıyı ve toplumsal davranışı anlamlandırma adına merkezi bir kavram hâlini almıştır” (Uzun, 2015: 20).

Toplumsal hayatta, değerlere değgin inançlar ve genel kabuller, bireylerin toplumsal yaşam içerisinde nasıl davranmaları gerektiği hususunda belirleyici bir özelliğe sahiptir ve bu değerlerin somut davranış beklentilerine dönüşmesi sonucunda da normlar meydana gelmektedir. Bir başka deyişle normlar, “toplumsal değerlerin kesin bir hâle bürünmesidir” (Akpınar, 2018: 14). Bu noktada değerler ile toplumsal normlar arasındaki farklar ve ilişkiler şu şekilde açıklanabilmektedir: Değerler, soyut duygular ve idealler olmakla birlikte; tutum ve davranışların genel yönlendiricileridir. Ancak, değerler ile tutum ve davranış normları farklı şeylerdir; tutum ve davranış normları, belirli koşullar çerçevesinde, toplum üyelerinin neleri yapıp neleri yapamayacaklarını göstermektedir. Buradan hareketle, insan varlığına saygı duymak temel bir değerdir; insan öldürmenin yasak olması ise bu değeri destekleyici bir normdur. Diğer yandan, aynı değer pek çok belirli normun temeli olabildiği gibi bir norm

da çeşitli değerlere dayanabilmektedir. Örneğin, bir öğretmenin ayrıcalık yapmaması normu, aynı zamanda eşitlik ve erdem gibi değerlere dayanmaktadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 33).

Hukuki değer; ideal soyut bir kavramdır. Demokratik Hukuk Devleti'nde hukuki değerlerin kaynağı ise Anayasa'dır. Anayasa'da; yaşam hakkı, ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, inanç özgürlüğü gibi pek çok özgürlük alanı ön görülmektedir. Bununla birlikte hangi değerlerin öncelikli olduğu yönünde farklı görüşler söz konusudur. Örneğin Poulantzas'a göre en değerli değer özgürlüktür (Can, 2002: 66). Bu özgürlüklerin ortaya koyduğu hukuki değerler Ceza Hukuku tarafından korunmaktadır. Örneğin, öldürme suçuyla korunan hukuki değer "yaşam hakkı" iken; hırsızlık suçu, yağma suçu gibi mal varlığına karşı işlenen suçlar ile korunan hukuki değer ise mülkiyet hakkıdır. Bu hukuki değerlere yönelik belirli ağırlıktaki aykırılıklar söz konusu olduğunda ise ceza hukuku devreye girmektedir (Sözüer, 2018). Dolayısıyla ceza hukukunun görevi, hukuki değerleri korumaktır. Bu durum TCK'nın 1. Maddesinde şu şekilde yer almaktadır: "Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir" (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004).

Ancak, hukuki değerler zaman içerisinde değişebilmekte ve yeni hukuki değerler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, 70 yıl öncesine kadar çevre, özel olarak korunan bir değer değilken; bugün anayasalarda yer alan bir değer hâline gelmiştir. Bu nedenle TCK'da çevreye karşı işlenen suçlar özel olarak düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra hukuki değerlerin anlamı ve kapsamı da zaman içerisinde değişebilmektedir. Örneğin, kamu barışı, korunması gereken önemli bir hukuki değer olduğu için eski ceza kanununda, "halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu" yer almakta ve ifade özgürlüğünü ciddi şekilde sınırlandırmaktaydı. Yeni ceza kanununda ise bu noktada değişiklikler yapılmış ve bu hukuki değer in ihlâli bakımından halkı kin ve düşmanlığa tahrikin somut, açık ve yakın bir tehlike doğurması şartı getirilmiştir. Böylelikle, hem ifade özgürlüğüne verilen önem ortaya konmuş hem de kamu barışının korunması için belirli somut koşullar aranmıştır. Buradan hareketle ceza hukukunun görevinin, hukuki değerleri korumak olduğu kesin bir şekilde anlaşılmaktadır (Sözüer, 2018).

Genel itibariyle değerler kavramı, davranışlarımızı ve amaçlarımızı belirlerken bireylere neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösteren standartlar veya toplum olarak

istediğimiz şeylerle ilgili olarak paylaşılan soyut düşünceler şeklinde tanımlanmaktadır. Sonuç olarak, değerler bizlere ahlaki, gayri ahlaki, iyi, kötü, güzel, çirkin veya istenilen ve istenilmeyen şeyler hakkında kıstaslar sunmaktadır (Bozkurt, 2020: 93).

2.1.4. Normlar

Sosyal ve kültürel bir varlık olan insan, belirli bir topluluğun parçası olarak dünyaya gelmekte ve yaşamını sürdürmektedir. Fakat bireylerin bir arada yaşama eğilimi, üyesi olduğu topluluk veya grup içindeki ilişkilerini belirli bir düzen içinde yürütmesi ve bu düzenin devamlılığını sağlayabilmesi bazı normlara uymasını gerektirmektedir (Nar, 2013: 273). Dolayısıyla bir toplumun yaşam tarzını, davranış biçimlerini ve ortak değerlerini gösteren kültür öğeleri arasında normlar da bulunmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2019: 7). Öyle ki, “değerler, davranışlara yol gösteren genel ilkeler iken; normlar, belli bir durumda *insanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda beklentilerdir*”. Örneğin, vatanseverlik bir değer iken, bayrağa saygı duymak normdur. Bu norma uyulmadığı durumda birey belli bir yaptırımla karşılaşmaktadır (Bozkurt, 2020: 102).

Toplumsal denetiminin öne çıkan araçları, sınırları yasalar tarafından belirlenmiş olan kurallardır. Aynı zamanda, topluluk üyeleri kurallara uymayı sağlamak ve bunu devamlı kılmak için yasalar dışında, toplumların kendi içsel değer yargılarının bir ürünü olarak kabul edilen toplumun ‘resmi olmayan’ araçlarına da ihtiyaç duymaktadır (Nar, 2013: 274). Dolayısıyla normlar, resmi ve resmi olmayan olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Resmi normlar; kanun, tüzük, yönetmelik vb. uyulması zorunlu yazılı hukuk kurallarını kapsarken; resmi olmayan normlar, toplumsal ilişkileri düzenleyen, örf, adet, gelenek ve göreneklerle belirlenen yazılı olmayan kurallar bütünü olarak ifade edilmektedir (Akpınar, 2018: 15).

Genel itibariyle toplumsal norm, toplumun büyük bir kesiminde kabul görmüş; hangi eylemlerin doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü olduğunu belirleyen çeşitli toplumsal kurallar olarak tanımlanmaktadır. Normlar, toplumsallaşma sürecinde zamanla öğrenilmekte ve sonrasında da alışkanlık hâlini almaktadır. Dolayısıyla insanlar genellikle bir norma uyduğunun bilincinde olmadan doğal olarak bu durumu içselleştirmektedirler (Güçlü ve Akbaş, 2019: 7).

Toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir işlevi olan normların, suç ve sapma tanımlamalarında en çok vurgulanan kavramlardan birisi olduğu bilinmektedir. Bu ekseninde birçok sosyolog “sapkın davranışları normlardan sapış” şeklinde ifade etmektedir.

Dolayısıyla sosyoloji bakımından normların, suç ve sapmadan bahsedilen ve bu kapsamda normal ile anormal ayrımını yapmada kullanılan toplum tarafından kabul edilen ölçütler olduğunu söylemek mümkündür. Buradan hareketle toplumsal norm kavramının tanımlanmasında iki özellik dikkat çekmektedir: a) Toplum tarafından kabul edilmiş davranış biçimleri olmaları; b) toplumsal gruplar tarafından özümsemeleri ve yapılması/yapılmaması durumunda cezalandırılma ya da ödüllendirilme ile karşılaşılması (Güçlü ve Akbaş, 2019: 7-8).

Sonuç olarak; normlar, toplumsal düzenin sağlanması için gerek hukuk sistemi tarafından gerekse toplum tarafından belirlenen kurallar bütünüdür. Bu bağlamda normlara uygun/aykırı davranışlarda bulunun bireylere karşı uygulanan ödül/ceza yaptırımlarından oluşan sosyal kontrolün amacı ise, toplumsal düzenin korunmasını sağlamaktır.

2.1.5. Toplumsal Düzen

Ne kadar arkaik bir sistem olursa olsun her topluluk ya da toplumun bir düzeni vardır. Sosyolojik açıdan bakıldığında belli bir dönemdeki ya da günümüzdeki belli bir düzen, günümüz koşullarında hiçbir şekilde kabul edilebilir bir düzen olmayabilir: “Örneğin, kölelik kurumunun kabul edildiği antik toplumlarda, düzen, kölelerin “özgür” insanlar arasında eşya veya hayvan gibi işlem görmesinin, alınıp-satılmasının doğal karşılanmasını gerektirmekteydi” (Aybay ve Aybay, 2005: 5) (Güriz, 2006: 6). Günümüz itibariyle bir toplumun düzeninin ‘olması gereken hukuk’a uygunluğu -insan hakları evrensel beyannamesi, çocuk hakları sözleşmesi vb.- uluslararası sözleşmelere uygunluk gibi kriterlere göre değerlendirilir.

Toplumsal aktörler her zaman kararlılık ve öngörülebilirlik arayışı içinde olmuşlardır. Kararsızlık ve ön göremezlik insan için engelleyici olduğu kadar, aynı zamanda toplumsal birimin devamlılık gösterme ve gelişme çabasına zarar vermektedir. Bu noktada toplumsal düzen, insana aradığı kararlılık ve öngörü olanağını sağlamaktadır. Böylelikle birey, herhangi bir durumda ne şekilde davranması gerektiğini ve neyi yaparsa neyle karşılaşacağını bilmektedir. Bu anlamda toplumsal düzen; düzenin temel birimleri olan toplumsal aktörlerin ve aile başta olmak üzere temel toplumsal kurumların karşılık bulma olasılığı yüksek beklentiler geliştirebildiği akışkan ve tekrarlanan insan ilişkileri ağı şeklinde ifade edilebilmektedir. Toplumsal yaşamda farklı toplumsal konumlar arasındaki ilişkilerde çatışma ve çelişkilerin yaşanması da söz konusu olagelmıştır. Tarihsel süreçte toplumsal yaşamın düzeni sağlanırken hukuk dışında başka sosyal kontrol sistemleri de geliştirilmiştir.

Ahlak, din, gelenek, görenek sistemleri bunlardan başlıcalarıdır. Her ne kadar belli bir toplumsal yapıda yeni bir durumla karşılaşan bireylere ne yapılacağı konusunda yol gösterecekler de bu yollardan bazıları çağdaş bir toplum için hiç de uygun olmayabilir: Örneğin geniş ailesindeki üyelerden biri öldürülen kişilerin, faili ya da benzer konumdaki bir yakınına öldürmeleri kan davası geleneğidir. Bu norma uymayan kişiye çok ağır yaptırımlar uygulanabilir. Ulus-devletlerin kurulduğu süreçte, dönem öncesinde uygulanmakta olan gelenek, görenek kuralları belli ölçütlerden geçirilmiştir. Bu ölçütler, akla ve hukukun yapısına uygunluk, eskilik, süreklilik gibi kurallardır. Yürürlükte olan toplumsal kurallardan belirtilen ölçütlere uygun olanlar kanunlaştırılmıştır. Diğerleri ise zamanla ‘kan davası ya da başlık parası gibi’ uygun politikalarla aşılması gereken ‘toplumsal sorunlar’ olarak görülmeye başlanmıştır.

Hukuk, insan topluluklarında kişiler arasındaki ya da kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen, kişilerin hukuki güvencesi ve temel insan haklarını korumak amacıyla oluşturulan ve uyulması devletin yaptırım gücüyle sağlanmış olan, bağlayıcı, düzenleyici ve yasaklayıcı davranış kuralları şeklinde tanımlanmaktadır (Mutluer, 2020). Hukuk, kendi başına bir bilim dalı olmakla birlikte toplumsal yaşam düzeninin de vazgeçilmez bir ögesidir. Dolayısıyla toplumu düzenleyen kurallardan en önemlisi ve en etkilisi, yazılı kurallar olan hukuk kurallarıdır. Öyle ki, “toplum, sosyal hayatı düzenlemek ve kültürel yapıyı korumak amacıyla bir hukuk sistemi oluşturur ve bu hukuk sistemi içerisinde toplumsal düzeni korumak ve düzenin devamını sağlamak amacıyla tedbirler alır. Bu bağlamda, normlar ve yasalar toplumsal düzenin korunmasını ve devamını sağlamaktadır” (Akpınar, 2018: 15). Bununla birlikte ilgili kültürel yapıda bilimle çelişen ‘yenidoğanı tuzlamak, üç gün aç bırakmak, ishalken su vermemek gibi’ birtakım sosyal yaşam pratikleri varsa, bu pratiklerle mücadele edecek sosyal politikaları uygular ve gerektiğinde normatif düzenlemelere başvurur. Çağdaş toplumlarda bireyler, söz konusu olan hukuk kurallarından herhangi birine uymadıkları takdirde belirli yaptırımlarla karşılaşır. Bu anlamda toplumsal düzeni sağlamak açısından hukuki yaptırımların büyük bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak modern toplumlarda toplumsal sorunların çözümünde hukuki yaptırımlar ‘en son çare’ konumundadır.

2.1.6. Toplumsal Kontrol

Toplumsal yapı içerisindeki toplumsal düzeni sağlayan en önemli faktörlerden birisi de ‘toplumsal kontrol’ mekanizmasıdır. Çocukluktan itibaren bireyler, toplumsal normları

kabullenip özümstedikleri bir dönemden geçmektedirler. Birincil sosyalleşme süreci olarak adlandırılan bu dönemin bireylere sağladığı en büyük katkının, toplumsal normların öğrenilerek benimsenmesi olduğu söylenebilmektedir. Böylece bu normlar etrafında hareket eden bireyler, toplumsal düzenin sorunsuz bir şekilde devam etmesine katkı sağlamaktadırlar. Ancak bireylerin sosyalleşme sürecinin sorunlu geçmesi ve toplumsal normları özümseyememesi durumunda ise ‘sapma davranışı’ ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, toplumsal normlara uygun davranmama durumunda ‘sapma’ meydana gelmektedir. Bu durum sonucunda, toplumda kaos ve düzensizliğin hakim hâle gelmesi söz konusudur (Güçlü ve Akbaş, 2019: 9-10). Buradan hareketle toplumsal kontrolün, sapmanın diğer yüzü olduğu söylenebilmektedir. (Giddens ve Sutton, 2020: 355). Ancak eleştirel düşünce, öz denetim gibi niteliklerini geliştirme olanağı bulan bireylerin, toplumun etik açıdan uygun olmayan davranışlarla ilgili normlarından sapma gösterebileceği de unutulmamalıdır. Durkheim’in sapmanın normal, hatta işlevsel olduğunu ifade ederken kastettiği de bu olmalıdır.

Toplumsal kontrol fikri sosyal bilimler alanına girerek kompleks bir hâl almış ve bu konuyla ilgili sosyolojik perspektiflerin gelişmesine katkı sağlamıştır (Giddens ve Sutton, 2020: 354). Genel olarak toplumsal kontrol, ‘formel’ ve ‘informel’ olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. *Formel toplumsal kontrol*, sapkın davranışı engellemek veya düzeltmek için, yasa hâline getirilmiş, kurumsallaşmış kamu mekanizmaları olarak ifade edilmektedir. Modern toplumlardaki bazı kurumların formel toplumsal kontrol konusunda uzmanlaştığı bilinmektedir. Yasa uygulayıcısı ve suçluların cezalandırılması görevini üstlenen kolluk kuvvetleri, mahkemeler ve cezaevleri bu kuruluşlara örnek teşkil etmektedir. *İnformel toplumsal kontrol* ise, toplumsal değerlere ve normlara uygun davranmaya ilişkin dolaylı ve resmi olmayan baskılar şeklinde tanımlanmaktadır. Toplum içindeki bireylerin birbirlerine gülümsemesi ya da baş selamı vermesi bu gibi davranışlara örnek olarak verilebilmektedir (Bozkurt, 2020: 178-179).

2.1.7. Suç Korkusu

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğin ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür: Bu konuda güçlü destek alan savlardan biri ayırıcı özelliğin insanın dil yetisi olduğudur. Sürekli geliştirilen ve soyut, karmaşık sözcüklerin dağarcığına eklenmesiyle diller ve dil bilgisi insan türünün temel ayırıcı bir niteliğidir (Langaney, Clottes vd., 2000:18). Bu nitelikte koşut olarak gelişen bir diğer temel düşünmek ve düşünerek harekete geçebilme yeteneği olduğu ifade edilebilir. Ancak söz konusu yeteneğin her durumda

değerlendirilebileceğini ifade etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü insanlar sistemli ya da rasyonel düşünmeksizin de eyleme geçebilirler. Örneğin yeterince güvenli bir binadayken orta şiddette bir depremle karşılaştıklarında, bu tür durumlarda önerildiği üzere uygun bir konumda beklemek yerine, balkondan atlamak gibi rasyonel olmayan tepkiler gösterebilmektedirler. İnsanları bu iki eylemden alıkoyan önemli bir etken ise korkudur. Korku, bireylerin düşünme ve algılama yetilerini etkilediği için “insan aklını esaret altına alan duygu” şeklinde de ifade edilmektedir.

Psikoloji Terimleri Sözlüğü (2003) korkuyu, “algılanan bir tehlike, tehdit anında hissedilen ve nahoş bir gerilim, güçlü bir kaçma veya kavga etme dürtüsü, hızlı kalp atışları, kaslarda gerginlik, vb. belirtilerle yaşanan yoğun bir duygusal uyarılma (heyecan) olarak ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu (2022) ise korkuyu, yakın bir şekilde “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü; kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara” şeklinde tanımlamaktadır.

Bununla birlikte korku, bütün canlıların tanıdığı, deneyimlediği, evrensel bir duygudur (Bauman, 2020: 9). Dolayısıyla canlı varlığın hayatta kalması için gereklidir. “Biyolojik düzeyde başarı, kazanmak demek değildir; başarı hayatta kalmaktır” (Levine & Frederick, 1997: 108). Korku yaratan durumla (tehlikeyle) savaşmak, derecesine göre mücadele etmek, kaçmak -tehlike kaynağından uzaklaşma çabası göstermek ya da daha az karşılaşılabilmesi üzere donmak olası tepki seçenekleridir.

Toplumların geçmişten günümüze pek çok farklı dönemden geçmesi ve yaşam alanlarının çeşitlenmesi nedeniyle insanın olaylara karşı gösterdikleri tepki ve duydukları korku zamanla değişime uğramıştır. Örneğin, insanlar ilkel toplumlarda vahşi hayvanlara ya da doğal afetlere ilişkin korku duyarken, modern toplumlarda bu tür korkuların görece azaldığı ifade edilebilir. Bununla birlikte insanlar toplumlarının özelliklerine görece değişen derecelerde gelecek korkusu, yüksek enflasyon korkusu vb, yine çeşitlenen suç türleri nedeniyle suç mağduru olma korkusuyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Hayatın her alanında duyumsanan korkunun temelinde, somut bir tehlikenin veya sadece düşünceyle sınırlı kalan soyut bir tehlike ihtimalinin bireyde uyandırdığı endişe duygusu yatmaktadır. Yaşamlarını tehdit eden tehlikelere karşı korku duyma eğilimine sahip olan bireyler; gelecek korkusu, yalnızlık korkusu, suç ve suç mağduru olma korkusu, hastalık korkusu, iş bulamama korkusu, ölüm korkusu vs. gibi yaşamın birçok alanına ilişkin korku duymaktadırlar Bireylerde ciddi şekilde huzursuzluğa ve gerginliğe yol açan bu tür korkuların

psikolojik kökenli oldukları düşünülse de, aslında toplumda görülen ortak duygular olması ve bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini etkilemesi nedeniyle sosyal korkular olarak ele alınmaktadırlar (Altundere, 2016: 15). Korkunun sosyalleşmesi ise, sistemin bizzat kendi araçlarıyla sağlanmaktadır. Bu bağlamda küresel ısınmaya, kriminolojideki gri alana (faili/failleri bulunamamış suçlar alanı), mültecilere vb. konulara karşı duyulan sosyal korkuların artmasına ve yayılmasına yol açan en önemli aracın kitle iletişim araçları olduğu ifade edilebilir.

Gündelik hayatta insan yaşantısını kolaylaştıran teknolojik araçların çeşitlenmesi ve artması, çağdaş insanda daha yüksek bir toplumsal güven duygusunun oluşmasına yetmemiştir. Aksine, günümüzde dünyanın gittikçe daha az güvenli bir yer hâline geldiği endişesi artmıştır (Solak, 2015: 17). Toplumda meydana gelen bu güvensizlik hâline etki eden öğelerden biri de suç korkusudur. “Suç korkusu, suçun toplum içerisinde meydana getirdiği güvensizlik duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır (Demirbaş, 2016: 39). Bu ekseninde suç korkusu, bireyin içerisinde bulunduğu mekâna ve topluma yabancılaşmasına, kişilerin sosyal yaşamdan soyutlanmasına ve kendini güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Buradan hareketle toplumsal barış ve güven ortamına zarar veren suç korkusunun, toplumsal ilişkileri azaltan, bağları zayıflatan ve kopartan bir yapısının olduğu anlaşılmaktadır (Erdem, 2015: 249). Dolayısıyla meydana getirdiği sonuçlar itibariyle suç korkusunun toplumsal bir sorun olduğu söylenebilmektedir (Baki, 2015: 63).

Son dönemlerde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün dünyada yaygınlık kazanan ve birçok araştırmaya konu olan suç korkusu, sonuçları itibariyle önemli ve bir o kadar da çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Öyle ki, suç korkusu, yalnızca bazı kişilere özgü bir duygu olup da; bazılarının duyduğu, bazılarının ise duymadığı sabit bir nitelik değildir. Söz konusu olan bu nitelikte, geçici ve durumsal bir duygudan bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu korku, bazı mahallelerdeki suç miktarıyla, işlenen suçun tabiatıyla, mağdurun deneyimiyle, ekonomik ve sosyal durumuyla vb. gibi değişkenlerle yakından ilişkilidir (Yücel, 2009: 291).

Korku kavramında olduğu gibi, suç korkusunun da doğuştan mı yoksa sonradan mı öğrenildiği konusu sıkça tartışılan konular arasındadır. İnsanların düşüncelerinin ve davranışlarının bir kısmı kendi deneyimleriyle şekillendiği gibi, bir kısmı da çevresel faktörlerin etkisiyle ve toplumdaki diğer bireylerin düşünce ve davranışlarının yönlendirmesiyle meydana gelmektedir. İnsanların deneyimlerini oluşturma biçimiyle doğuştan gelen özellikleri arasında yakın bir ilişkinin olduğu bilinmektedir. Bu anlamda

bireyin, doğduğu andan itibaren mağdur olmaktan, zarar görmekten korktuğu söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra suç bir toplumsal yapının varlığıyla ortaya çıkmaktadır. Bireyin, toplum içerisindeki diğer bireylerin suçu meydana getiren eylemlerinden korkması anlamını taşıyan suç korkusu, toplum içinde doğan bir korku türüdür. Bu anlamda birey bir yönüyle korkularından topluma yönelmekte, diğer yönüyle de yeni korkularla tanışmakta ve onlarla mücadele etmektedir (Erdem, 2015: 251-252).

Sonuç olarak, suç oranlarının yüksekliği ve başlı başına suç olgusu, suça karşı duyulan korkuya sebep olmaktadır. Suça karşı duyulan korku nedeniyle suç oranlarında azalma olsa bile toplumun genel olarak suça karşı duyduğu korku ve kaygıda bir azalma olmamaktadır. Öyle ki, bir süre sonra suça karşı duyulan korku, suçun ötesine geçerek toplumda güçlü bir huzursuzluk kaynağına dönüşmektedir. Çünkü bireyler kendilerini potansiyel kurban olarak görmekte, belki de hiçbir zaman karşılırlarına çıkmayacak bir suçlu yüzünden ömür boyu endişe duymakta ve tedirgin olmaktadır (Karasu, 2017: 45).

2.1.8. Suç Sosyolojisi

Suç, toplumsal bir olgu olduğundan sosyolojinin merkezi kavramlarından birisi olarak ele alınmaktadır. Bireylerin içerisinde bulunduğu toplumsal şartlar, içine doğduğu kültürel yapılar veya içinden çıktığı sınıfsal farklılıklar, suçun ortaya çıkmasındaki sosyolojik dinamikleri meydana getirmektedir. Dolayısıyla suç olgusu; sosyal, kültürel ve siyasal süreçlerin iç içe geçmesi sonucunda şekillenmektedir (Özbey, 2019: 142). Bu bakımdan sosyolojinin sadece hukuk sistemi tarafından suç olarak belirlenen eylemleri değil, daha genel anlamda meydana gelen toplumsal normlara aykırılıkları da incelediği anlaşılmaktadır. Öyle ki, sosyoloji açısından; örf ve adet, kültür, din gibi faktörlerin ortaya koyduğu normlardan sapmalar da tıpkı hukuk sistemi normlarına aykırı davranışlar gibi araştırılmaktadır (Sokullu-Akıncı, 2021: 52).

Genel itibariyle suç olgusu sosyolojik olarak ilk kez Durkheim tarafından detaylı bir inceleme ve araştırma konusu hâline getirilmiştir. Durkheim'in suç olgusunu ele alışına benzer şekilde intihar araştırması da bireysel görünümlü eylemlerin bile toplumsal boyutunu göstermesi, aynı zamanda sosyolojik bakış açısını ortaya koyması bakımından literatürde önemli bir yere sahiptir. Sosyoloji alanında Durkheim ile başlayan suç ve sapma sosyolojisinin *Chicago Ekolünün* çalışmaları ile sanayi kentlerinde suç olgusunun kapsamına değgin gözlem ve araştırmalarıyla yeni bir nitelik kazandığı görülmektedir. Ayrıca çalışmalarını Durkheim'in 'anomi' kavramı üzerinden ilerleten Robert Merton'un sapma ve

suç olgusu üzerine yaptığı araştırmalar ve ortaya attığı kuramın da suç sosyolojisine önemli katkılarının olduğu söylenebilmektedir (Bal, 2016: 43-44).

Günümüzde sosyal yapıları etkisi altına alan suç olgusu, yalnızca az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmakla kalmayıp, aynı zamanda gelişmiş olan ve hatta süper güç olarak adlandırılan ülkeler için de önemli bir sorun hâline gelmektedir. Bu nedenle suç olgusu, günümüzde çözüm bekleyen önemli toplumsal sorunlardan birisi olarak ele alınmaktadır. Bu sorunlar, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar fizyoloji, biyoloji ve psikoloji gibi disiplinler tarafından araştırılarak bir çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu ekseninde suç olgusunun ekonomik, ekolojik, toplumsal ve kültürel faktörler çerçevesinde sosyoloji tarafından ele alınması, 1930'lu yıllardan bu yana yoğunluk kazanmıştır. Bu tarihten sonra suç olgusu, sosyoloji literatüründe önemli bir yere sahip olmuştur (Yıldırım, 2014).

Sonuç olarak suç sosyolojisinin, sosyolojinin suç olgusuna ilgi duymaya başlamasının sonucunda ortaya çıkan bir disiplin olduğu bilinmektedir. Sosyoloji genel anlamıyla suç olgusunu toplumsal bir olgu olarak ele almakla birlikte; eğitim, ekonomi, siyasi olgular ve toplumsal yapı ile ilişkilendirmektedir (Bal, 2016: 45). Ancak 1960'lı yıllardan sonra suç sosyolojisinin yerini sapma sosyolojisine bıraktığı görülmektedir. Çünkü bu tarihlerden itibaren suç sosyolojisi içerisindeki çalışmalar büyük ölçüde kriminoloji alanı içinde değerlendirilmiştir. Böylelikle sosyolog unvanına sahip olan akademisyenlerin suç olgusuyla ilgili çalışmaları kriminoloji kitaplarında yer almaya başlamıştır (Bal, 2016: 44).

2.2. Kuramsal Çerçeve: Suçu Açıklayan Sosyolojik Kuramlar

Suç olgusunun ve sapıcı davranışın açıklanmasında bireysel, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yaklaşımların tek başına yetersiz olduğu anlaşılacak sosyolojik teoriler geliştirilmiştir. Sosyolojik teoriler, suç olgusunu farklı bir perspektifle inceleyerek ele almaktadır. Bu noktada çocuk ve yetişkin suçluluğunda suçun sebepleri hakkında en sistematik açıklamalara sosyolojik teoriler aracılığıyla ulaşılmıştır. Çünkü sosyolojik teoriler, diğer teorilerin aksine, bireylerin suç işlemesine neden olan 'toplumsal faktörler' üzerine yoğunlaşmaktadır (Zastrow, 2015: 416).

Suç ve suçluluğu açıklamaya çalışan sosyolojik teorilerin sayısı oldukça fazladır. Suç teorilerinin bu kadar fazla olmasının nedeni, suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle; çok sayıda

ve çok çeşitli suç türlerinin olması, suçlulukla ilişkili çok sayıda değişkenin var olması ve suç işleyenlerin bireysel özelliklerinin farklılık göstermesi gibi etkenler, suç olgusunun çok boyutlu açıklamasını gerektirmektedir (Kızmaz, 2005b: 150).

Suç olgusunun nedenleri hakkındaki temel teoriler, toplumsal normlar, toplumsal organizasyonlar, sosyal yapı, toplumsal değişme, sosyal süreçler ve sosyal çatışma ile sapkın davranışın ilişkisine odaklanmışlardır. Sosyolojik kuramların hepsi, sosyal yapının içindeki toplumsal değerlere, normlara ve kuramlara suç olgusunun sebepleri açısından yoğunlaşmakla birlikte, suçlu davranışı sosyolojik bakış açısından ele almaktadırlar. Bu eksende “suçlu, suçlu olmayan uyum formlarından sadece özde ayrılır. Kısaca sosyolojik referans çerçevesinde, hasta olan toplumdur” (İçli, 2019: 96).

2.2.1. Sosyal Yapı Kuramları

Suçluluğu, sosyal yapı ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışan görüşlerle ortaya çıkan *Sosyal Yapı Teorileri*, suçun kaynağının temel olarak bireyin biyolojik ve psikolojik nitelikleriyle değil; ağırlıklı fiziki ve sosyal çevre durumuyla ilgili olduğu paydasında uzlaşırlar (Tüysüz, 2020: 51). Sosyolojik bakış açısı ile suç ve suçluluğu ortaya çıkaran faktörler incelendiğinde, sosyal yapı yaklaşımının suç ve suçlu davranışın açıklanmasında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2019: 19). Bu açıdan sosyal yapı kuramları, suç ve sapmayı açıklamaya çalışan sosyolojik teorilerin ilk kategorisini oluşturmaktadır. Sosyal yapı kuramları, toplumsal yapı içerisindeki; eğitimsizlik, yoksulluk, içinde bulunulan çevre ve kültürel değerler gibi faktörlerin suç olgusuna etkisini inceleyen önemli yaklaşımlardır. Ayrıca suç olgusunu açıklamaya çalışan sosyal yapı kuramlarının, sosyolojik alan içerisindeki en popüler yaklaşımlar arasında olduğu söylenebilmektedir. Suç olgusuna makro açıdan yaklaşan bu teorilerin en temel argümanı ise; aile, sosyal örgütlenmeler, mahalle ve eğitim sistemi gibi toplumu oluşturan, düzenleyen ve sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlayan öğelerin özelliklerini, ekonomik, siyasi ve sosyal krizler gibi makro düzey değişiklikler nedeniyle yitirmesi, yozlaşması ve işlevselliğini kaybetmesi olarak ifade edilebilmektedir. “Bunun neticesinde ise toplumsal normların ve değerlerin korunamaması, sosyal düzenin sağlanamaması ile bireylerin sosyal yapı içerisindeki sosyoekonomik statülerinin değişmesi, en son aşamada ise sapma davranışları ve suç eylemlerinin ortaya çıkmasıdır” (Akgül ve Irmak, 2016: 74).

2.2.1.1. Yapısalcı fonksiyonalist kuramlar

Durkheim'ın "Yapısalcı-Fonksiyonel Sınırlaması Teorisi", ilk sosyolojik suçluluk teorisi olarak kabul edilmektedir. 1895 yılında Durkheim tarafından ortaya atılan bu sosyolojik yaklaşımla, o dönem dikkatleri üzerine toplayan patoloji kuramlarının aksine, Durkheim, suç olgusunun bütün toplumlarda her türlü görünüşünün olacağını savunmaktadır (Demirbaş, 2016: 140). Ona göre, suçun olmadığı bir toplumun varlığından bahsetmek mümkün değildir. Ancak, suç olarak tanımlanan eylemler toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte, her dönemde ve her yerde insanlar suçlu davranışlarda bulunarak, cezai yaptırımla karşılaşmışlardır. Dolayısıyla, suçtan arınık bir toplumun varlığı imkânsız olduğundan, suç normal bir olgudur (Durkheim, 2016: 94).

Durkheim'a göre suç olgusundan kaçamama durumu, toplumlardaki heterojenliğe bağlı olarak değişmektedir. Toplum içindeki bireyler birbirlerinden farklı oldukları, çeşitli ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamak için farklı yollar ve davranış biçimleri kullandıkları için bu durumlardan bazılarının suç olgusuna neden olması da şaşırtıcı bir durum özelliği göstermemektedir (İçli, 2019: 98-99). Buradan anlaşılacağı üzere bireyler, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik özellikleri yönüyle birbirlerinden farklı niteliklere sahip oldukları için, toplumsal yapıdaki ortak değer ve normlara da aynı şekilde uyum sağlayabilmeleri yeterince zor bir durum olarak karşılımlarına çıkmaktadır. Dolayısıyla, bazı insanların toplum içinde sergilediği davranışlar suç ya da sapıcı davranış olarak ele alınacaktır (Akpınar, 2018: 53).

Ayrıca suç ya da sapma, ahlaki sınırların belirlenmesine katkı sağlayan olgulardır. Bir şeyleri suç olarak ele almak, iyi ve doğru arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte suç olgusu "*toplumsal birliği teşvik eder*". Çünkü bireyler suç olarak addedilen unsurlara karşı kolektif bir tepki göstermektedirler. Örneğin, teröristin gerçekleştirdiği bir eylemden sonra, toplumdaki bireyler hep beraber bu eyleme karşı tavır gösterebilirler. Sapma ise, "*toplumsal değişmeyi teşvik eder*". Sapıcı davranış sergileyen insanlar toplumu yeni yollar aramaya iterek, toplumsal değişimin gerçekleşmesini sağlayabilirler. Bu eksende Durkheim'a göre günümüzde suç sayılan bir durum ya da davranış, yarın erdem olarak görülebilmektedir. Örneğin, Atina hukukuna göre Sokrates bir 'suçluyken', sonraki yıllarda Sokrates'in görüşleri erdem kapsamında değerlendirilmiştir (Bozkurt, 2020: 186).

Geleneksel toplumda toplumsal uyum ve normu sağlayan kriterlerle modern toplumdaki kriterler arasında birtakım farklılıklar mevcuttur. Sanayi toplumundaki yeni iş

bölümü ve mesleki uzmanlaşma biçimleri, geleneksel ahlaki değerleri aşındırabilmekte, bireyi psikolojik olarak yalnızlaştırabilmekte ve toplumsal bütünleşmeye zarar verebilmektedir. Bu noktada Durkheim, ortaya çıkan toplumsal düzensizliği ya da normsuzluğu ‘anomi’ olarak tanımlamaktadır (Geçgin, 2019: 29). Ona göre anomie, bireylerin davranışlarına öncülük eden normlara aykırı davranışları ifade etmektedir. Anomie teorisinin gelişimi, Durkheim’in işbölümünün sonuçlarını açıklama çabalarıyla başlamaktadır. Aynı zamanda Durkheim, işbölümünün sağlıklı dayanışma sağlamadığı ve fonksiyonlarını yerine getirmediği durumları ‘patolojik’ olarak tanımlamaktadır. Bu noktada Durkheim, işbölümünün problem oluşturan patolojik durumları açıklarken, bireylerin yetenekleri doğrultusundaki işlerde çalışmamasının birtakım gerginliklere ve çatışmalara neden olduğunu savunmakta ve bu tür gerginliklerin sanayi toplumunun özellikleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Ona göre, sanayi toplumlarında bireyselliğin artması ve yeni yaşam alanlarının çeşitlenmesi, bir yandan bireylerin büyük ölçüde özgürlük kazanmasına neden olurken, diğer yandan sapıcı davranışların artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla geleneksel toplumlarda, bireyin gelenek, toplum ve aileye bağlı olma çabaları toplumsal kontrolün devamlılığına zemin hazırlarken, modern toplumda bireyselliğin gelişmesi önceki toplumsal yapının bozulmasına neden olmaktadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 133). Buradan hareketle Durkheim, sanayileşme, kentleşme, tüketim gibi olguların güçlendirdiği bencilliğin, anominin yaygınlık kazanmasında büyük rol oynadığına vurgu yapmaktadır (Geçgin, 2019: 29).

Robert Merton, Durkheim’in analizleri üzerine “Anomie Teorisi”ni geliştirerek toplumsal yapıdan hareketle suçluluğu açıklamaya çalışmıştır. Anomie teorisinin gelişimi iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. “Önce Durkheim, anomie kavramını sapıcı davranış açıklamada kullanmıştır; özellikle çeşitli sosyal koşulların yükselen kıskançlığa götürmesi ve diğer yandan sınırsız gayretler sonunda düzenli normların bir yıkılmasına (kırılmasına) etki yapmasıyla ilgili idi. Merton, bu teoriyi sistemleştirip, geliştirmiştir” (Demirbaş, 2016: 141).

Merton’ un teorisinde önemli bir yere sahip olan anomie kavramı, Durkheim’in intihar tiplerini incelerken de belirttiği üzere, birtakım kural tanımazlıkları, bireylerin doğruyu yanlıştan ayırmaya yarayan kriterlerinin kaybedilmesini ifade etmektedir. Buradan hareketle bir anlamda yollarını kaybeden bireyler daha endişeli ve kaygılı varlıklar hâline gelmektedirler (Bozkurt, 2020: 186).

Bu ekseninde Merton'a göre anomi kavramı, *“kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma hâlidir”*. Anomi hususunda Durkheim'in örtülü ayrımını belirgin hâle getiren Merton'a göre, her kültür içinde barındırdığı bireylere çeşitli hedefler sunmaktadır. Sonrasında ise bu amaçlara ulaşmak için meşru bir şekilde kullanabilecekleri araçları belirleyen normları belirgin hâle gelmektedir. Fakat toplumsal fırsatlar, özellikle ekonomik kriz zamanlarında kültürel hedefleri karşılayamaz hâle gelebilmektedir. Bu noktada Merton, *“toplumsal sapma ile toplumsal eşitsizlikler arasında ilişki kurmaktadır”*. Başka bir ifadeyle Merton'ın esas problemi sapma noktalarındaki dönüşümleri ve sapma tarzlarındaki çeşitliliği açıklamak şeklinde ifade edilmektedir (Bozkurt, 2020: 186-187).

Sonuç olarak, Durkheim suçluluğu, sosyal yaşamın bir gerekliliği ve normal bir parçası olarak ele almaktadır. Dolayısıyla suç, bütün toplumlarda ortaya çıkan bir olgudur. Durkheim'a göre sıradan bir davranış biçimi olan suç olgusunun, aynı zamanda fonksiyonel bir yönü de mevcuttur. Ayrıca Durkheim, toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümlerin kültür ve değerler sisteminde bazı kopmaları meydana getirdiğini, bunun da sapıcı davranış veya suçlu eylemlerin ortaya çıkmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada Durkheim'dan etkilenen Merton ise, kendi fikirlerini Durkheim'ın ortaya koyduğu görüşler üzerinden ilerletmiştir. Merton'a göre, toplum, yoksul ve dezavantajlı bireylere daha az imkân sunmakta ve dolayısıyla onlara daha az umut verici olmaktadır. Bunun sonucunda, alt sınıfa mensup bireyler sosyal refah ve saygınlıktan uzak kalmakla birlikte, önemsiz ve işe yaramaz bireyler olarak görülmeye başlamaktadır. Bu durumda, esas suçlu olan toplumun kendisi olmasına rağmen, başarısız olan ve dışlanan bireylerin suçlanması, onları sapkınlığa ve suçlu davranış sergilemeye yönlendirmektedir (Akpınar, 2018: 55).

2.2.1.2. Gerilim kuramları

Merton, Durkheim'in anomi kavramı üzerinden ilerleyerek kendisi tarafından geliştirilen *“Gerilim Teorisi”*ni ortaya atmıştır. Merton'ın gerilim teorisinin esin kaynağının esas itibarıyla Amerikan toplum yapısı olduğu bilinmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2019: 31). Merton, Amerikan toplumu başta olmak üzere kapitalist toplumların daha çok para kazanma ve zengin olma şeklindeki hedeflerine ulaşabilmek için çalışmaya dikkat çekildiğini; fakat bireyleri bu hedeflere ulaştıracak eğitim ve çalışma gibi hem ahlaki hem de kanuni yollara pek dikkat edilmediğini veya bunlara çok az önem verildiğini açıklamıştır. Bu nedenle gerilimin esas noktası, bireylerin para odaklı bir başarı hedefine yönlendirilmeleri şeklinde

söylenmektedir. Böylelikle zaman içerisinde bireylerde, para kazanmak ve zengin olmak için her yolun denenmesinin mubah olduğu şeklinde bir düşünce meydana gelmeye başlamaktadır. Bu durum ise, bireyleri toplumsal normlardan sapmaya zorlamaktadır (Dolu, 2011: 312; akt. Demirbaş, 2016: 143).

Merton, Durkheim'in aksine, "toplumsal yapıyla kültürel hedefler arasındaki uyumsuzluğa" odaklanmıştır. Bu nedenle Merton, suç ve suçluluğu sosyal yapı perspektifinden incelemekte ve suçun nedenlerini toplumsal yapıyı meydana getiren dinamiklerde aramaktadır. Bu ekseninde suç ve sapmayı patolojik bir olgu olarak görmeyen Merton, bireylerin sistem içindeki konumunu önemli bulmaktadır. Toplumsal yapı içindeki bazı bireyler meşru olarak kültürel hedeflere ulaşma sırasında birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Buradan hareketle, hedefler ve yollar arasında var olan uyumun bozulmasının doğal bir sonucu olarak anomi ortaya çıkmakta ve bu durum gerilimin oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2019: 31-32). Öyle ki, Amerikan toplumu eksenindeki toplumsal ve kültürel çevre, bireyden mesleki başarı beklemekte ve bu başarıya ulaşmak için de iyi bir eğitim sürecinden geçilmesini gerekli görmektedir. Fakat sınıfsal farklılıklar ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal eşitsizlikler bu hedeflere ulaşma noktasında bireylere eşit imkânlar sağlamamaktadır. "Özellikle de alt sınıflar veya alt kültürler için bu durum daha fazla dezavantaj olmaktadır" (Geçgin, 2019: 34). Bunun sonucunda Merton, kültürel hedeflere ulaşmak için bireysel uyumun söz konusu olduğu *beş tip* davranış modeline değinmektedir (Merton, 1968: 139-140; akt. İçli, 2019: 103-105):

a) *Uyumluluk (Conformity)*: Bu uyum tipi, statik toplumlarda en genel ve en yaygın uyum tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun böyle olmadığı zamanlarda toplumun statikliği ve devamlılığı korunamamaktadır. Uyum tipinde bireyler kültürün tanımladığı hedefleri ve yolları kabul etmektedirler.

b) *Yenilikçilik (Innovation)*: Bu davranış tiplerine yönelen bireyler, toplumun hedeflerini kabul ederler, ancak onlara sahip olabilmek için kanuni yollar az sayıda olduğundan, ilerlemek için yeni yollar keşfedebilirler. Keşfedilen bu yeni yollar hırsızlık ya da başka türde bir suç olabilmektedir. Örneğin, ebeveyn denetiminden yoksun olan gençlerin toplum içinde yükselmeleri için bir yol olmadığından; bu gençler binaları, bankaları boyayarak, imza atarak dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu uyum tipi, kültür aracılığıyla bireylerin amaçlara asimile edildikleri, ancak başarı için yolları ve amaçları yönlendiren kurumlaşmış normları içselleştirmedikleri durumda ortaya çıkmaktadır.

c) *Şekilcilik (Ritualism)*: Bu kategorideki davranışları sergileyen bireyler, önceden inandıkları ve ulaşabileceklerini düşündükleri hedeflerden vaz geçerek, kendilerini o an ki yaşamlarına verirler ve duruma göre davranırlar. Bu noktada hedef, bireylerin ulaşabileceği sınırların altına indirgenmiştir, ancak kurumsallaşan kurallara uymaya devam ettiklerinden davranışlarının sapma olup olmadığı konusu tartışılabilir. Ayrıca bu uyum tipi, bireylerin statüsünün büyük oranda kendi başarılarından kaynaklandığı toplumlarda sıkça görülmektedir.

d) *Geri Çekilme (Retreatism)*: Hedeflerin ve yolların reddedilmesi olarak ele alınan bu uyum tipi, en az görülen tiptir. Bu tipteki seçenklere yönelen bireyler topluma yabancılaşmışlardır ve toplumsal değerler konusundaki düşünce birliğine katılmamaktadırlar. Bu durumda geri çekilen birey hem toplumda hem de toplumun dışında yer almaktadır. Merton, bu tablonun toplumun hedeflerinin ve yollarının her birinin kabul edildiği, ancak hedeflere kanuni yollarla ulaşma konusunda sıklıkla başarısızlığa uğrandığı durumlarda meydana geldiğini kabul etmektedir. Ayrıca bu uyum tipi, kronik alkolik ve uyuşturucu madde bağımlılığı, psikonörotik, kronik içe kapanıklık vb. ile karakterize edilmektedir.

e) *İsyan (Rebellion)*: Bu uyum tipinde bireyler, toplumda hâlihazırdaki hedef ve yolları reddetmekle birlikte, yeni hedefler belirleme ve yeni bir toplumsal düzen kurma çabasıdadırlar. Bu nedenle Merton, bu uyum tipinin diğer tiplerden farklı olduğunu belirtmektedir. Özetle isyan, toplumsal yapıya bireysel olarak uyum sağlamak yerine mevcut yapıyı değiştirme girişimidir.

Buradan anlaşılacağı üzere Merton, toplumdaki ‘suçlu’ veya ‘sapkın’ davranışların temel sebebi olarak, bireylerin kendilerine sunulan kültürel hedeflere ulaşmak için usulsüz her yolu denemeye hazır hâle geldiklerini göstermektedir (Tüysüz, 2020: 61).

Ayrıca Merton bu uyum tiplerini şema hâline getirerek açıklamıştır. Bu şemada (+) lar kabul etmeyi, (-) ler reddetmeyi, (±) lar ise mevcut değerlerin reddiyle birlikte, onların yerine yeni yeni değerleri koymayı göstermektedir (İçli, 2019: 103).

Tablo 2.1. Merton' un uyum tipleri

Uyum Modelleri	Kültürel Amaçlar	Kurumlaşmış Yollar
Uyumluluk (Conformity)	+	+
Yenilikçilik (Innovation)	+	-
Şekilcilik (Ritualism)	-	+
Geri Çekilme (Retreatism)	-	-
İsyan (Rebellion)	±	±

Özetle, sınıflı toplumlarda bireylerin üst sınıflara ulaşma olanaklarının eşit olmadığını belirten Merton, hedefler ve yollar arasındaki uyumsuzluğun gerilime neden olan hayal kırıklığını meydana getirdiğini savunmaktadır. Bu düşünce doğrultusunda toplumsal yapı, sorununun kaynağını ortaya çıkarmaktadır. Buradan hareketle gerilim teorisine göre bireyler kanunlara uyarlar, fakat şiddetli bir baskı altına girdiklerinde suça yönelmektedirler. Dolayısıyla hedefler ve yollar arasındaki uyumsuzluk baskının oluşmasına yol açmaktadır (Evcim, 2011: 33-34). Ayrıca gerilim teorisyenleri, mevcut hedeflere ulaşma noktasında büyük bir gerilim ortaya çıkmadıkça normlardan sapma olmayacağını; bu nedenle birçok bireyin başarılı hedefler konusunda hem- fikir olduğunu kabul etmektedirler. Bu bağlamda gerilim teorisi, vicdan unsuruna rağmen bireylerin suç işlemesine neden olan eşitsizliklerin varlığını kabul etmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 141).

Agnew' ün gerilim kuramına göre suç ve sapma, “a) pozitif uyarıcıların yokluğu, b) negatif uyarıcıların yoğunluğu ve c) bireylerin pozitif değer atfettikleri amaçlarının gerçekleşmesinin engellenmesi durumunda oluşan kızgınlık, nefret ve öfke gibi duyguların sonucu olarak” ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle bireylerin karşılarındaki bireylere istedikleri gibi davranmaması neticesinde bireylerde ortaya çıkan hayal kırıklığı, öfke, saldırganlık ve depresyon sonucunda birey tepki göstermektedir. Meydana gelen bu bireysel tepkilerin en önemlisini suç olgusu oluşturmaktadır. Dolayısıyla genel gerilim kuramının temelinde; şiddetli öfke ve stresle birlikte, bireylerde yaşanan gerginliğin neden olduğu hayal kırıklığı ve yoksunluğun suç ve saptmaya yol açtığı görülmektedir (Agnew, 1992: 47; akt. Güçlü ve Akbaş, 2019: 34).

Sonuç itibariyle Merton, sapıcı davranışın ve suçun, bireysel özelliklerden ziyade toplumsal yapının kültürel koşullarından kaynaklandığına dikkat çekmiştir. Bu anlamda alt sınıf mensubu bireylerin kültürel hedeflere ulaşma çabasında yasal ya da formel araçlardan

mahrum kalmaları nedeniyle çeşitli yollara baş vurabildiklerini vurgulamış; suç ve anomi bağlamında, yoksulluk ve aile gibi faktörlere, kültürel sosyalizasyon süreçlerindeki farklılıklara yoğunlaşmıştır (Geçgin, 2019: 35).

2.2.1.3. Alt kültür kuramları

Suç olgusuna getirilen bir başka açıklama olan alt kültür kuramları, bazı grupların suç etkinliklerini destekleyecek biçimde kendi davranışlarını, değerlerini ve bakış açılarını geliştirdiğini öne sürmektedir (Zastrow, 2015: 420). Buradan hareketle, “kültür içinde sahip olduğu etnik köken, din, gelenek ve dil gibi bazı özelliklerden dolayı asıl kültürden ayrılarak gelişen kültüre alt kültür denilir”. Alt kültürün ortaya çıkmasında yaş, cinsiyet, ekonomik durum, meslek grupları gibi demografik özelliklerin yanında ideoloji ve ekolojik faktörler gibi birçok etken mevcuttur. Bireylerin, kendilerini hangi alt kültüre ait gördüklerinin belirleyicisi ise, onların sosyalleşme sürecine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Güçlü ve Akbaş, 2019: 35). Sosyoekonomik bakımdan toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşma ve tabakalaşma bazı farklı alt kültürleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, düşük gelir grubuna dâhil olan bireyler arasında alt kültür, “futbol alt kültürü, kıyafet, müzik, boş zaman ilgileri” şeklindeki alt kültürel yaşam biçimlerini ortaya çıkarabileceğinden, bu alt kültürel değerlerin tuhaf ve olumsuz olarak değerlendirilmesi yanlış olacaktır (Akgül ve Irmak, 2016: 83-84).

Ayrıca alt kültür kuramlarının; suçu, alt sınıfa ait bir olgu olarak görmeleri bakımından gerilim kuramı ile benzer özelliklere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu olan iki kuram da, sapma ve suçlu davranışı sınıfsal özelliklere göre değerlendirdiklerinden, suçluluğun alt sınıf temelli kuramlar içinde ele alındığı görülmektedir. Ancak bu kuramların benzer özellikler göstermesinin yanı sıra, “alt kültür kuramlarının suç araştırmalarında alt kültürün önemine dikkat çekmesi açısından gerilim kuramından ayrılmaktadır” (Evcim, 2011: 35).

Merton ve Durkheim’in ortaya koyduğu anomi teorisi, alt sınıf içerisinde yer alan çetelere üye olan çocuk ve yetişkinlerin, sapma ve suçluluk durumları üzerine yoğunlaşmış alt kültür kuramlarına çerçeve oluşturmaktadır. Buradan hareketle alt kültür kuramları, “kriminolojide alt sınıftan erkekler arasında çocuk suçluluğunu, özellikle buluş çağı çetelerini açıklayabilmek amacıyla geliştirilmiştir”. Alt kültür kuramcılarına göre, suçlu çocuk alt kültürü diğer alt kültürler gibi baskın olan kültürün mensuplarının karşılaşmadıkları birtakım özel sorunlara tepki olarak meydana gelmektedir (İçli, 2019: 106-107). Bu noktada alt kültür

kuramları konusunda Albert K. Cohen' in ortaya koyduğu çalışmalar literatürde önemli bir yere sahiptir.

Cohen, bireyleri suç işlemeye sevk eden gerilimin kaynağını Merton'un yaptığı gibi bireylerin sadece kültürel amaçlara ulaşamaması sonucunda yaşadıkları engellenmede görmemiş, aynı zamanda bireylerin orta sınıfın sahip oldukları statüden de yoksun kalmalarına dikkat çekmiştir. Buradan hareketle Cohen, bireyleri, çetelere üye olmaya ve suç işlemeye yönelten gerilimin zenginlik ve maddi başarıya ulaşma hedeflerinin yanı sıra, sahip oldukları toplumsal statünün beğenilmemesinden kaynaklanabileceğini de vurgulamıştır (Cohen, 1955: 110; akt. Demirbaş, 2016: 143). Bu bağlamda alt kültüre üye olan işçi sınıfı çocuklarının esas problemlerinin statü etrafında şekillendiğini belirten Cohen, bir çeteye üye olmanın onlara aidiyet, bir değere sahip olma, kendi erkekliklerini geliştirme imkânı sunduğunu savunmuştur. Böylelikle çeteler, orta sınıf mensupları tarafından kabul görmeyen işçi sınıfı çocuklarının statü problemlerine çözüm sunabilmektedir (Zastrow, 2015: 420). Buradan hareketle Cohen'in yaklaşımına göre, gençlerin yaşadıkları gerilim karşısında seçebilecekleri üç seçenek mevcuttur. Bunlar; sokak çocuğu, kolej çocuğu ve suçlu çocuk olarak sıralanmaktadır. Bu kategorideki suçlu çocuklar, "orta sınıf değerlerine göre yetişmiş olmalarına rağmen, bu sistem içinde başarılı olamadıkları için orta sınıfa düşman kesilen, elde edemedikleri sosyal statüye suç işleyerek ulaşmaya çalışan çocuklardır" (Cohen, 1955: 110; akt. Demirbaş, 2016: 143).

Cohen, geliştirdiği suçlu alt kültürü kuramına göre toplumsal statüyü belirleyen iki özellikten bahsetmektedir: a) ekonomik güç ve sosyal statü, b) okul. Cohen'e göre; aile, işsizlik, yoksulluk ve sınırlı imkânlar bireylerin sahip olacakları sosyal statüyü belirleyen en önemli kriterlerdir. Bu anlamda bireyin ailesinin toplum içindeki sosyal statüsünün ve ekonomik gücünün, çocukluktan itibaren bireyin çevresiyle olan toplumsal ilişkilerini ve akranları arasındaki saygınlığını önemli ölçüde etkilediği kabul edilmektedir (Tüysüz, 2020: 70). Okul ise, orta sınıfın değerleri ekseninde şekillendirilmiş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulda başarılı olan bireylerin toplumda saygın bir konumda olma ihtimalleri yüksek olacağından, okul hayatında başarılı olmak yaşamda önemli bir yere sahiptir (Cohen, 1955: 110; akt. Demirbaş, 2016: 143).

Alt kültür kuramları içinde yer alan bir diğer yaklaşım ise, Richard A. Cloward'ın 1959 yılında kaleme aldığı bir makalede ortaya attığı ve daha sonra 1960 yılında Lloyd E. Ohlin ile birlikte yazdığı "Suçluluk ve Fırsat" adlı eserde geliştirdikleri *Ayrımcı Fırsatlar Teorisi*'dir

(Sokullu-Akıncı, 2021: 191). Cohen'in öne sürdüğü "alt sınıfa mensup bireylerin her zaman bir üst sınıfa atlama çabası içinde oldukları" şeklindeki görüşe karşı çıkan Cloward ve Ohlin, her bireyin bu tür bir isteği olmadığını, fakat büyük bir kesimin ait olduğu sınıf içerisinde statü ve saygınlığa sahip olmayı istediklerini vurgulamaktadır. Aynı zamanda Merton'ın *Gerilim Teorisi*'ne de ekleme yapan yazarlar, amaçlara ulaşmak için gerekli olan yasal araçların sınırlı olması kadar, yasal olmayan araçların da bütün bireyler için ulaşılabilir olmadığına dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda, bireyin bir bilişim suçu işleyebilmesi için ilk olarak bir bilgisayara ve şifre kırma gibi belirli tekniklere ihtiyaç duyması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Buradan hareketle, "Cloward ve Ohlin suçlu rol modellerine ve suç fırsatlarına göre erişim durumunu 'Ayırıcı Fırsatlar' kavramıyla ifade eder. Suç işleme fırsatları, toplumun sınıfsal ve coğrafi bölgelerine göre değişiklik gösterebilir" (Tüysüz, 2020: 72).

Sonuç itibariyle, toplumdaki bazı grupların ya da alt kültürlerin suçu onayladığını ya da suçlu davranışı ortaya çıkaran değerlere sahip olduklarını ileri süren alt kültür suç kuramları; inceleme konusu olarak sosyo-ekonomik bakımdan sadece alt sınıfları ele aldıkları ve diğer sınıfların suçluluk durumunu göz ardı ettikleri için eleştirilen kuramlardır (İçli, 2019: 106).

2.2.1.4. Sosyal ekoloji/Sosyal organizasyonsuzluk kuramları (Şikago Okulu)

Sosyal Ekoloji ya da diğer bir adıyla Sosyal Organizasyonsuzluk kuramı, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şikago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde kuramsallaştırıldığından sıklıkla Şikago Okulu'na atfedilerek anılmaktadır. Kentteki mahalle, alan ve sektör araştırmalarıyla mikrososyolojik çalışmalarla, yenilikçi tutumları ve öncülükleriyle bilinen Şikago Ekolü sosyologları; çeteler, suçluluk, iç göç ve etnik gruplar gibi kriminolojik açıdan önem taşıyan pek çok konuda araştırmaya sahiptirler (Turner, 1988; akt. Çalıcı, 2019: 22).

Sosyal ekolojik kuramlar belli olguların dağılımını ve çevreyle ilişkilerini inceler ve suç olgusunu çevrenin değişimi ile meydana gelen toplumsal değişimin bir işlevi şeklinde kabul eder (Bal, 2016: 54). Bu anlamda sosyal ekoloji/organizasyonsuzluk teorisyenleri, toplumsal çözülmenin en çok kent yapısında ortaya çıktığını kabul etmekte ve kentleri suçun doğduğu mekânlar olarak ele almaktadırlar. Dolayısıyla onlara göre şehirler, "sapma ve suç araştırmaları için birer laboratuvar konumundadır". Bu bağlamda sosyal düzensizlik teorisyenleri, çalışmalarını özellikle, fahişeliğin, intihar olaylarının ve diğer sapkın ya da suç davranışının sıkça gerçekleştiği alanlarda yoğunlaştırmışlardır (Kızmaz, 2005b, 151).

Şikago Okulunun bazı çalışmaları, sözü geçen bu ekolojik bölgelerin toplumsal hayat üzerindeki etkileri açıklamaya yardımcı olmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda kent yaşamındaki toplumsal ilişkilerin yüzeysel ve kısa süreli olduğu, akrabalık ve dostluk bağlarının ise zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Şikago Okuluna göre birincil toplumsal ilişkilerin zayıflaması durumu ‘sosyal desorganizasyon’ denilen düzensizlik ve karmaşaya neden olmuştur (Williams-Mcshane, 1988: 38; akt. Sokullu-Akıncı, 2021: 155-156). Bu ekseninde sosyal desorganizasyona yol açan diğer bir neden ise, göçtür. Avrupa’daki üretim sisteminde meydana gelen gelişmeler bir süre sonra Amerika’da yaşanmış ve böylece ekonomik üretimin tarımdan sanayiye doğru kayması, toplumsal hayatta bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu durumda hem Amerikalı hem de yabancı işçiler kentlere giderek, fabrikalarda çalışmak için göç etmeye başlamışlardır. Dolayısıyla göçmenlerin yoğun olduğu Şikago kenti, toplumsal bozulmanın ve sosyal desorganizasyonun en şiddetli yaşandığı yer hâline gelmiştir (İçli, 2019: 113). Sonuç itibarıyla, yoğun bir şekilde göç alan ve toplumsal yapısı değişime uğrayan kentlerde suç olgusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda sosyal desorganizasyonun, suçluluğun ortaya çıkmasına neden olan başat etken olduğu söylenebilmektedir.

Suç olgusu ve sapkın davranış üzerinde etkileri olan bu kuram, aynı zamanda kentlerin mimari yapısı gibi çevresel faktörler ile suçluluk arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Bu ekseninde Ernest Burgess, “Konsantrik Bölge” adını verdiği iç içe geçmiş beş bölgeden söz etmektedir (Akt. Çalıcı, 2019: 23). Bu beşli bölge modeline göre; kentler merkezleri ortak olan pek çok dairelerden oluşmakta ve en ortada, merkezi iş bölgesi yer almaktadır. Bu ortak merkezli dairelerin merkezinden uzaklaştıkça, yani dışarıya doğru gidildikçe sosyal problemler azalmaktadır (Williams-Mcshane, 1988: 37; akt. Sokullu-Akıncı, 2021: 154). Bu modeldeki her bölgenin suç istatistikleri ve demografik verilerini karşılaştıran Shaw ve Mckay, bu haritaya göre suçluluğun en fazla görüldüğü bölgenin, en düşük gelir grubundaki kişilerin yaşadığı ‘geçiş bölgesi’ olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte, suç oranlarının yüksek olduğu bu bölgede çoğunlukla göçmenlerin ve Afrika kökenli Amerikalıların olduğu görülmektedir. Ayrıca Shaw ve Mckay bu bölgede yaşayan kişilerin daha fazla rekabetçi, daha az iş birliği olduklarını belirtmekle birlikte, eşitsizliğin bir sonucu olarak suçun meydana geldiğini ileri sürmektedirler (Çalıcı, 2019: 23-24).

Sonuç olarak, sosyal organizasyonsuzluk kuramı; heterojen yapı, çöküntü bölgeleri, sosyal hareketlilik, sanayileşme, kentleşme ve göç gibi çeşitli değişkenlerin, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde suçluluk üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir (Kızmaz, 2005b, 151).

2.2.2. Sosyal Süreç Kuramları

Bu kuramlar, insanların suçlu ve sapkın davranışlarını bir gruptan başka bir gruba öğrenme ve kültür yoluyla aktaran sosyal süreçleri ve ilişkileri konu almaktadır. Sosyal süreç kuramlarına göre suç olgusu, bireyler arasındaki ‘etkileşimler’ sonucunda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sembolik etkileşimcilik, sosyal süreç teorilerini güçlendiren önemli bir sosyolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre; gündelik etkileşim içerisinde diğer bireylerin istekleri doğrultusunda hareket eden bireyler, sosyal düzenin oluşmasına katkı sağlarlar. Çalışan kişilerin dikkatini dağıtmamak ve tepki çekmemek için kütüphanede konuşulmaması bu duruma örnek verilebilmektedir. Bu eksende sembolik etkileşimcilik yaklaşımı dikkate alındığında sosyal süreç kuramları suçu sosyo-psikolojik bakış açısı ile ele almaktadır. Diğer bir deyişle, “mikro seviye bireylerarası etkileşimler sonucu kişilerin nasıl suç işlediğine odaklanır” (Güçlü ve Akbaş, 2019: 49). Ayrıca, bireyleri potansiyel olarak sapkın ya da günahsız şeklinde değerlendirmeyen sosyal süreç teorileri, bireyleri, her iki eğilimi içinde barındıran birer varlık olarak ele almaktadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 155).

2.2.2.1. Sosyal öğrenme ve davranış kuramları

Sosyal öğrenme teorileri, suçun ve şiddetin sonradan öğrenilen davranış biçimleri olduğunu savunmaktadır (Tüysüz, 2020: 74). Bu eksende suçu; suçlu eylemlerle ilgili değerlerin, normların ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olarak kabul eden sosyal öğrenme kuramları, aynı zamanda suç teknikleriyle birlikte suçluluğun mantık düzlemine nasıl oturtulacağı, utanç duygusunun nötrleştirilmesi gibi suç olgusunun psikolojik yönlerini öğrenmeyi de içerebilmektedir (İçli, 2019: 127).

Öğrenme kuramları, çağdaş kriminolojinin önde gelen teori okullarından birisidir. Öğrenme teorisyenleri Lombroso’nun “biyolojik determinizm” düşüncelerini reddetmektedir. Bununla birlikte öğrenme teorisyenleri suçlu davranışın biyolojik ve psikolojik patoloji sonucunda gerçekleştiği fikrini de kabul etmemektedir. Bu teorisyenler, suç eylemini bireyin çevresiyle olan etkileşimi sonucunda ‘öğrenilen bir davranış’ şeklinde açıklamaktadır. Bu nedenle “öğrenme kuramları için suçlunun kalıtım yoluyla sahip olduğu biyolojik ve psikolojik özelliklerden daha çok, bireyin sosyalleşme ve gelişim süreçlerinde çevreyle nasıl etkileşime girdiği temel çalışma alanıdır” (Balcıoğlu, 2016: 91).

Sosyal öğrenme kuramlarının kökeni, 19. yüzyıl sonlarına Gabriel Tarde’nin ‘*Taklit Kuramı*’na dayanmaktadır. Suçlu davranışın ilk sosyolojik kuramlarından biri olarak Tarde

tarafından geliştirilmiştir. Tarde'nin 'taklidin yasaları' tezine göre, bireyler tıpkı bir elbise modelini kopya eder gibi davranış biçimlerini taklit etmektedirler (Adler ve diğerleri, 1991: 72; akt. İçli, 2019: 127). Bu anlamda suçlu davranışı açıklamaya çalışan biyolojik ve psikolojik yaklaşımları reddederek suçun, taklit yoluyla öğrenildiğini savunan Tarde, suç davranışını üçe ayırdığı taklit kanunlarına göre açıklamaktadır (Tüysüz, 2020: 74-75):

a) Yakın ilişkide buldukları kişileri taklit etmeye daha çok meyilli olan bireyler, dolayısıyla diğer bireyleri onlarla kurdukları ilişkilerin yoğunluğu ve sıklığı oranında taklit ederler. Bu taklit kanunu doğrultusunda suçlu bireylerle yakın ilişki içerisinde olan kişilerin, tam tersi bir çevrede olan kişilere kıyasla suç davranışına daha çok yöneleceği ileri sürülmektedir.

b) Sosyal statü bakımından alt sınıftakiler üst sınıftakileri taklit ederler, yani eğilim köyden kente doğrudur. Günümüzde bu durum ünlülerin yaşam ve giyim tarzlarının veya suç çetelerindeki liderlerin taklit edilmesi şeklinde görülebilmektedir.

c) Eski ve geleneksel olanın yerine, yeni ve moda olan tercih edilebilir. Bu kanun sadece bir kişi veya grubun değil, yeni bir teknolojinin, yöntemin ve tarzın taklidi olarak ortaya çıkabilmektedir. Suç olaylarında zamanla suç aletlerinin değişmesi ve gelişmesi sonucunda bıçağın yerini silahın alması veya internet teknolojisinin gelişimiyle bilgisayar korsanlığı şeklinde suçların ortaya çıkması ve yaygınlaşması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir.

Öğrenme süreci içerisindeki bir diğer görüş ise, Sutherland tarafından ileri sürülen '*Aykırlıkların Birleşmesi (Ayrımcı Birliktelikler) Teorisi*' dir. Sutherland, 'Kriminolojinin Prensipleri' adlı çalışmasıyla bu teoriyi ele almıştır. Sutherland bu teoriyle, sapıcı davranışta bulunan kişilerle gerçekleştirilen iletişimin, paylaşılan zaman ve mekânın, yaş gibi çeşitli değişkenlerin sapma ve suçun öğrenilmesinde ve yayılmasında önemli bir yere sahip olduğunu savunmaktadır. Bu ekseninde, "suçlu davranışın nasıl öğrenildiğine ve kişinin içinde bulunduğu sosyal çevrenin veya grubun sapma veya suç davranışı nasıl anlamlandırıldığına odaklanan Sutherland, kişinin yasalara/kurallara uyup uymamasını etkileyen sosyal süreçlere ve sosyal çevreye dikkati çekmiştir" (Geçgin, 2019: 37). Ona göre suçu açıklayan bu teorinin dokuz unsuru bulunmaktadır (Sutherland' den akt. Demirbaş, 2016: 151-152):

- 1) Suç sonradan öğrenilen bir olgudur, dolayısıyla birey öğrenmezse suç işleyemez.
- 2) Suç, diğer bireylerle etkileşim sonucunda öğrenilir.

3) Suçun öğrenilmesinin temel noktası, bireyin yakın çevresindeki kişilerle olan iletişimidir.

4) Suçlu davranışın öğrenilmesi, suç işleme teknikleri ve suçu haklı çıkaracak gerekçeler olmak üzere iki unsuru içerir.

5) Bireyi suça teşvik eden bu gerekçeler ve itici nedenler, yasalardaki suç tanımlarına karşı hoşça giden ve hoşça gitmeyen iki tür tepki ile öğrenilirler.

6) Bireyin suç işleminin sebebi, kendisinin kanun ihlallerini hoşça gidecek davranışlarmış gibi değerlendiren tanımlamalara, bu gibi eylemleri uygunsuz ve kabul edilemez kılan tanımlamalara kıyasla daha çok maruz kalmasıdır.

7) Farklı birliktelikler; görüşme sıklığı, görüşme ve birliktelik süresi, önem durumu ve görüşme yoğunluğu açılarından değişkenlik gösterirler.

8) Diğer bireylerle olan birliktelikler ve görüşmeler neticesinde öğrenilen suç ve suçluluğa ilişkin davranış biçimleri ile suç karşıtı tavır ve davranışlar diğer öğrenme türlerinde de geçerli olan öğrenme mekanizmalarını kapsarlar.

9) Suç, genel itibariyle ihtiyaçlar ve değerlerin ifadesi olsa da, bu ihtiyaç ve değerler suçlu davranışı açıklamaya yetmemektedirler; çünkü, suç olmayan davranışlar da aynı ihtiyaç ve değerlerin bir ifadesidirler.

Özetle, Sutherland tarafından 1939 yılında ortaya atılan bu teoriyi açıklayan maddeler, suç olgusunun bir kez daha sonradan öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal öğrenme süreci odaklı diğer bir kuram, Robert L. Burgess ve Ronald L. Akers tarafından geliştirilmiş olan '*Ayrırcı Güçlendirme Teorisi*'dir. Bu teori, ayrırcı birliktelikler teorisinden daha geniş bir içeriğe sahiptir. Bu teoriyle sosyal çevre faktörünün, suçluluğun önemli bir pekiştireni olduğunu belirten Burgess ve Akers, aynı zamanda sosyal davranışların sosyal etkileşim sürecinde öğrenildiğini savunmaktadırlar (Kızmaz, 2005b, 162). "Psikolojideki davranışçı yaklaşımlardan beslenen teori, özellikle de belirli davranışların nasıl model alındığına ve öğrenilerek taklit edilen bu davranışın sosyal çevre tarafından ödül veya ceza ile karşılaşma durumlarına bakmıştır". Buradan hareketle, bazı davranış biçimlerinin öğrenilme sürecine ve etkileşimde bulunulan sosyal çevrenin ahlaki yapılarına göre tanımlanan ayrırcı güçlendirmelerin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki, birey ve çevresinin sapkın davranışlara olumlu bir gözle bakması ve onu güçlendirmesi, o

davranışların devam etmesini mümkün hâle getirmektedir. Dolayısıyla genel itibariyle ayırıcı güçlendirmenin, bireylerin çeşitli davranışlarının sonuçlarını nasıl öngördükleriyle ilgilenen bir teori olduğu söylenebilmektedir (Geçgin, 2019: 38).

Diğer önemli bir sosyal öğrenme kuramı ise, ‘Nötrleştirme Teorisi’ ya da ‘Sapkınlığın Etkisizleştirilmesi Teorisi’dir. Bu teori, Matza ve Sykes’in çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Nötrleştirme teorisine göre; “bireyler ne tümüyle dış faktörler tarafından ne de sahip oldukları özgür iradeleriyle suç işlemektedirler. Yani bireyler suç işlerken ne tümüyle sınırlanmış ne de tümüyle özgürdürler” (Hagan, 1991: 184; akt. Kızmaz, 2005b: 162-163). Bu teori, suçlu davranışın ortaya çıkmasında bireylerin başvurdukları haklılaştırma tekniklerini içermektedir. Bu teoriye göre kullanılan teknikler şu şekilde sıralanabilmektedir (akt. Kızmaz, 2005b: 163):

1) *Suçun sorumluluğunun yadsınması (denial of responsibility)*: Burada birey suç işleme nedeni olarak; problemlili aile yapısını, sosyo-ekonomik durumunu, suçu tesadüfen işleme gibi kendisinin dışındaki etkenleri göstermektedir.

2) *Suç eyleminden doğan zararların yadsınması (denial of injury)*: Suçlular, gerçekleştirdikleri sapıcı davranışın haklı yanlar taşıdığını belirterek, illegal davranışları rasyonalize etmektedirler.

3) *Suç mağdurunun yadsınması (denial of victim)*: Burada da suçlular işledikleri suçun, herhangi bir mağdur olmadığını ileri sürerek, eylemlerinin haklılığını savunmaktadırlar.

4) *Yargılayanların yargılanması (condemnation of the condemners)*: Suçlular, kendilerini yargılayanların, kendilerinden daha suçlu olduklarını iddia ederek yansıtma mekanizmasını kullanmaktadırlar.

5) *Yapılan işin ulvi bir amaç için yapıldığının düşünülmesi (appeal to higher loyalties)*: Suçlu birey, toplumun kuralları ile akran grubuna olan bağlılığın gerekli gördüğü beklentiler karşısında bir ikilemde kaldıklarını iddia etmektedirler. Ancak sonuç olarak, akran grubunun istek ve beklentileri, toplumun kurallarını öncelemektedir.

Özetle, nötrleştirme, suçluların; çeşitli bahaneler geliştirerek hukuk dışı değer ve normları rasyonelleştirmeye çalıştıkları bir teoridir (Siegel, 1989:198; akt. Kızmaz, 2005b: 163).

Sonuç olarak; sosyal öğrenme, kriminolojide davranış kuramının en açıklayıcı olan dalıdır. Bu teoriye mensup teorisyenlerinden olan Albert Bandura’ya göre, bireyler şiddete

eğilimli olarak dünyaya gelmezler, ancak yaşamları boyunca saldırgan davranmayı öğrenmektedirler. Bu anlamda sosyal öğrenme kuramı, “çocukların, yetişkinlerin şiddet içeren davranış modellerinden saldırgan davranışları öğrendiklerini ileri sürer”. Daha sonraki yıllarda bu saldırgan davranış biçimleri toplumsal ilişkilerde kalıcı olmaktadır. O nedenle sosyal öğrenme bakımından, psikolojik ya da biyolojik etkenler bireyi şiddet içeren etkinliklere eğilimli yapabilir, ancak bireyin şiddet eğilimini aktif hâle getiren esas itibariyle çevresel etkenlerdir (İçli, 2019: 127-128).

2.2.2.2. Kontrol kuramları

Kontrol kuramları, 19. yüzyılda Batı toplumlarında meydana gelen iktisadi, politik ve toplumsal değişimler ekseninde geliştirilmiştir. Sanayi devriminin etkisiyle ortaya çıkan çarpık kentleşme, sosyo-ekonomik açıdan birçok problemin meydana gelmesine ve suçun artmasına sebep olmuştur. Bu ekseninde Karl Marx, Emile Durkheim, Max Weber gibi pek çok sosyal bilimci toplumsal problemler ve çözümlerine yönelik günümüzde de etkileri hâlâ devam etmekte olan paradigma ve kuramlar geliştirmişlerdir (Güçlü ve Akbaş, 2019: 81-82).

Durkheim’in çalışmaları genel itibariyle kontrol perspektifini içine almaktadır. Durkheim’a göre, suç ve sapıcı davranışların toplumlardaki artışı *normsuzluktan* kaynaklanmaktadır. Bu anlamda normsuzluk ise, “hızlı ve kontrolsüz toplumsal değişimler” sonucunda meydana gelmektedir. Normsuzluk, toplumu sosyal kontrole yönlendiren toplumsal bütünleşmenin bertaraf edilmesiyle ve zayıflamasıyla tetiklenmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2019: 82).

Kontrol kuramının bilinen en tanınmış teorisyenlerinden bir diğeri ise, Travis Hirshi’dir. Hirshi, “çocuk suçluluğunun sosyal kontrol teorisini geliştirmiş ve teorisinin formülasyonunda Durkheim’in ifadelerine dönmüştür”. Durkheim’a göre, bireyin mensubu olduğu grup zayıfladığı takdirde birey giderek gruba daha az bağımlı bir hâle gelir ve sonuç olarak yalnızca kendisine bağımlı olur ve başka kural tanımaz (Hirshi, 1966: 34; akt. İçli, 2019: 138).

Böylelikle Hirshi de, sosyal kontrol kuramının temel kavramının, “bireyin toplumla bağlantısı olduğunu ifade eder. Bu nedenle de, sosyal kontrol teorisine, geleneksel topluma bağlantı unsurlarının tanımını ile başlar”. Hirshi’nin kuramına göre, kişilerin topluma bağlantısı zayıfladığı takdirde suçluluk ihtimali artmaktadır. Topluma bağlantı noktasında birbiriyle ilişkili *dört unsur* söz konusudur (Hirshi, 1966: 16-34; akt. İçli, 2019: 138):

1) *Bağlılık*: Bireyin, özellikle ailesine ve arkadaşlarına olan bağlılığının giderek artması, onun toplumun beklentilerine uygun davranma olasılığını arttırmaktadır.

2) *Taahhüt*: Birey, uzun vadeli hedeflere ulaşmak ya da başarı elde etmek için yasal etkinlikleri daha fazla keşfetmeye başladıkça, onun uyum olasılığı da bu paralelde giderek artmaktadır.

3) *Katılım*: Bireyin, yasal etkinliklere harcadığı zaman ve enerjinin giderek artması, onun topluma uyum sağlama olasılığını arttırmaktadır.

4) *İnanç*: Birey, toplum kurallarının ahlaki geçerliliğine bağlandıkça onun uyum sağlama olasılığı da bu eksende artmaktadır.

Hirshi' ye göre, bu unsurlar arasındaki ilişki bireyin yasal ya da geleneksel etkinliklere yönelmesini etkilemektedir. Örneğin, aile ve akraba ilişkilerine bağlı olan bireylerin yasal hedefleri kabullenme ve onlara uyum sağlama ihtimali fazladır. Diğer yandan, toplumsal ilişkileri kabullenmeyen bireyin geleneksel hedeflere taahhüdü daha zayıf olmaktadır (Siegel, 1989: 200; akt. İçli, 2019: 138-139).

Sonuç olarak, kontrol kuramları bir yandan çocuk ve yetişkin suçluluğuna açıklık getirme bakımından katkı sağlarken, diğer yandan konuyu bütün yönleriyle açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır (İçli, 2019: 139).

2.2.2.3. Etiketleme kuramları

Bu yaklaşımın temeli, Georg Herbert Mead ve Charles Cooley'in sembolik etkileşimcilik kuramlarına dayanmaktadır. Bu kurama göre, “anamlar ve kimlik, yüz yüze sosyal etkileşim aracılığıyla kurulur ya da güçlü ortak simge ve etiketler aracılığıyla empoze edilirler”. Sembolik etkileşimcilik yaklaşımının kurucusu olan Mead, bireylerin benlik oluşumunda kendileri ile ilgili bilgilerinin yanı sıra “genelleştirilmiş ötekilerin” kendileri hakkında bilgilerinin özümsemesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre ‘benlik’, “ben” ile “bana”nın birleşmesini teşkil etmektedir. Böylelikle “ötekilerin” bireyler hakkındaki görüşleri ve davranışları önemli bir hâle gelmektedir (Bal, 2016: 65-66).

Etiketleme kuramcıları, “sapkınlığın bir birey ya da grubun özelliklerinden öte, sapkınlarla sapkın olmayanlar arasındaki bir etkileşim süreci olduğu üzerinde yoğunlaşarak, etiketlemede yasa ve toplumsal yapıyı şekillendirenlerin, aynı zamanda etiketleme işini de kurallara uymama doğrultusunda gerçekleştirdiklerini belirtirler”. Dolayısıyla bu kuram

ekseninde çalışmalar ortaya koyan teorisyenler, bazı bireylerin neden etiketlendiğini ve bu etiketleme işinde toplumsal statünün önemini anlamaya çalışmaktadırlar (Oktik, 2013: 22-23).

Bu kurama göre suç sosyal etkileşimin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımın teorisyenlerine göre bireyler, öğretmenleri, komşuları, arkadaşları ve hatta ebeveynleri tarafından bir şekilde etiketlendikleri için sapkın ya da suçlu olarak addedilirler. Bu yaklaşım esas olarak 1930'lu yıllarda Frank Tannenbaum tarafından tanımlanmıştır. Aynı zamanda bu kuramın önemli isimlerinin; Kai Erikson, Edwin M. Schur, Howard S. Becker, ve Adwin M. Lamert' in olduğu ifade edilmektedir (İçli, 2019: 139-140).

Etiketleme teorisyenlerine göre, toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlar sergileyen bireyler 'değersiz kişiler' şeklinde etiketlenmektedirler. Bu perspektifte dikkatler, sapıcı davranışın birincil sebepleri yerine bireylere ve bu davranışı, sapıcı davranış olarak değerlendirme gücüne sahip olan kurumlara odaklanmaktadır. Dolayısıyla hapishaneler ve akıl hastaneleri gibi kurumlar, kanunlara karşı gelerek ihlal edenleri toplumun diğer kesimlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu gibi kurumlar olmasa da sapıcı davranış meydana gelir, ancak sapıcı davranışın doğası ve toplumsal anlamı toplumsal tepkiden bariz bir şekilde etkilenmektedir (İçli, 2019: 140).

Sonuç olarak, etiketleme yaklaşımı bazı durumlarda ve bazı bireylerin kanunları ihlal etme eğilimlerini güçlendiren toplumsal süreçlere dikkatimizi çekmektedir; ancak henüz bütün yönleriyle gelişmiş ve deneysel olarak test edilmiş çocuk ve yetişkin suçluluğu teorisi olarak addedilemez (İçli, 2019: 143).

2.2.3. Sosyal Çatışma Kuramları

2.2.3.1. Marxist düşünce ve çatışma teorisi

Sosyolojide, eskiden beri varlığını sürdüren ve dolayısıyla uzun bir geleneğe sahip olan *Çatışma Teorisi*'nin kriminolojideki boyutu, Marx ve Bonger'a dayanmaktadır; ancak, Ralf Dahrendorf ve George Vold da unutulmaması gereken düşünürlerdendir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 182).

Radikal Kriminoloji veya *Eleştirel Kriminoloji* olarak da anılan *Çatışma Teorileri*, suç teorilerinin "kriminal davranış" üzerindeki vurgusuna karşılık "davranışın kriminalleştirilmesi" konusunda araştırma yapar ve genel itibarıyla Marxist perspektifin temel argümanlarına dayanır (Tüysüz, 2020: 94).

Çatışma kuramı, Marx ve Engels'in ortaya koyduğu meseleye komünist ve sosyalist perspektiften bakmaya çalışan bir kuramdır. Marx, toplumların dinamik olduğunu, ancak yavaş evrim ya da ani şiddet aracılığıyla değişebileceğine inanmaktadır. Geçmişten günümüze meydana gelen bu tür değişimler toplumdaki zıtlıklardan kaynaklanmaktadır. Bu zıtlıklar, var olan toplumsal düzenlemelerin uzun sürede birbirleriyle uyuşmayan elemanları arasındaki düşmanlık ya da çatışmadır. Bu çatışmalar çözüme kavuşmazsa, “toplumun durağanlığını bozar ve onu değişmeye yönlendirir” (İçli, 2019: 144). Buradan hareketle, yaşanan bu çatışmalar sonucunda suç ve sapma ortaya çıkmaktadır. Suç ve sapma konusunda; üretim biçimine, üretim ilişkilerine ve buna bağlı olarak sınıfsal ve siyasal güç ilişkilerine dayalı eleştirel bir bakış açısı geliştiren Marxist düşünce; yoksulluk olgusu, şiddet suçları, mala karşı suçlar gibi olguların birbiriyle ilişkili olduğunu ve toplumsal eşitsizlik temelinde ele alınması gerektiğine değinmektedir (Geçgin, 2019: 74).

Buna bağlı olarak çatışma teorisi genel itibariyle, kapitalist ekonomik sistemin suç ile ilgili problemlerin temelinde yer aldığını ileri sürmektedir. Öyle ki, çatışma teorisyenlerine göre kapitalizm, suça teşvik etmekle kalmayıp suçu zorunlu kılar (Zastrow, 2015: 421). Buradan hareketle, kapitalist sınıf ile işçi sınıfı arasındaki çatışmanın sermaye ile başladığına değinen Marx, üretim ilişkilerinin değişmesi sonucunda çatışmanın şiddetlenerek devam ettiğini vurgulamaktadır (Tüysüz, 2020: 94). Çünkü Marx'a göre, “kapitalist ekonomide üretim araçlarının, dağıtımının ve refahın değişiminin özel mülkiyeti vardır, bunun sonucu olarak orada var olan yoğun rekabet proletaryanın, burjuvazi tarafından sömürülmesi ile sonuçlanır” (Tarla, 2011: 56). Ayrıca Marxist yaklaşıma göre, iktisadi üstünlüğün yanı sıra siyasi üstünlüğe de sahip olan burjuvazi, aynı zamanda hâkim sınıf hâline gelmiş ve maddi üretim araçlarıyla birlikte zihinsel üretim araçlarının da sahibi olmuştur. Böylelikle kendi fikir, değer ve çıkarlarını işçi sınıfına benimseterek, bu sınıf üzerindeki baskılarını devam ettirir (Tüysüz, 2020: 95). Buna bağlı olarak hâkim sınıfın iktisadi ve siyasi yapısının sosyal yaşamın diğer yönlerini etkilediğini savunan Marx, özel mülkiyetin suçun esas belirleyicisi olduğunu ileri sürmüştür (Tarla, 2011: 56). Bu eksenle çatışma kuramına göre suç olgusu; güç, servet ve statüye sahip olan bireyler tarafından kontrol edilmektedir. Suç, “tüm insanların ihtiyaçlarını yansıtan objektif ahlaki fikir birliği tarafından değil yöneten sınıfın değerleri yoluyla şekillendirilmiştir”. Bu tanım doğrultusunda suç, yoksulun zararına üst sınıfın güç pozisyonunu korumaya yönelik siyasi bir olgudur (İçli, 2019: 149).

Ayrıca bu teori, suçun önlenmesine yönelik objektif ve adil cezalandırma sistemlerine de önem vermektedir. Bununla birlikte suçun işlendiği ortama ve suçun güç ilişkilerine göre

ne şekilde tanımlandığına bütüncül bir toplumsal çerçeveye bakılması gerektiğini savunan Marxist kriminoloji; toplumsal yapının suçun oluşumundaki niteliğine de dikkat çekmektedir (Geçgin, 2019: 74).

1916 yılında kaleme aldığı “*Suç ve Ekonomik Şartlar*” adlı eseriyle Karl Marx’ın görüşlerini kriminolojiye uyarlayan ilk bilim insanı Willem Bongers’dır. Bongers, kapitalizmin, suçu üretmenin yanı sıra güçlendiren koşulları da ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, sınıfsal farklılıklara neden olan bir etken olarak özel mülkiyet, ceza kanununun ortaya çıkmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Öyle ki, yönetici sınıf olarak burjuvazi, sahip olduğu iktisadi ve siyasi üstünlük nedeniyle gerek mülkiyet gerekse diğer haklarını korumak maksadıyla ceza kanununu kullanmaktadır. “Bireylerin toplumdan uzaklaşarak, kendi bireysel menfaatlerini toplumun menfaatlerinden üstün tutmasına yol açan kapitalist düzen, bireyleri egoist hâle getirir”. Buradan hareketle, “ahlaki eğitimin kapitalist bir toplumun temel öncelikleri arasında yer almadığını söyleyen Bongers, egoizm ve ahlak eksikliğini suçlu düşüncelerin temel nedeni olarak görür” (Akt. Tüysüz, 2020: 96). Böylelikle her zaman daha fazlasını istemeye ve yalnızca kendi menfaatini düşünmeye teşvik edilen birey, başkalarına zarar verebilecek davranışlardan rahatsızlık duymasına yol açacak bir ahlak anlayışına da sahip olmadığı durumda kolaylıkla suç işleyebilecektir (Tüysüz, 2020: 96).

Çatışma teorisinin bir diğer önemli temsilcisi de Ralf Dahrendorf’dur. Dahrendorf, “*Sanayi Topluluklarında Sınıf ve Sınıf Çatışması*” adlı eserinde, hâkimiyet, etkinlik ve güç için rekabet hâlinde olan grupların daha çoğulcu bir çatışmaya neden olacağını ileri sürmüştür. Bu eksende Dahrendorf’un “zorunlu olarak koordine edilmiş kurumlar” kavramı, toplumdaki sosyal kontrolü yöneten-yönetilen ilişkileri tarafından nitelendirilmiş hiyerarşi ilişkilerine veya tabakalaşmaya dayanmaktadır. Bu anlamda her toplumda belli başlı grupların diğerlerinin baskısı ile belirlenmiş olduğunu savunan Dahrendorf, otorite tarafından eşit olarak gerçekleştirilmeyen dağılımın sosyal çatışmaya neden olacağını ileri sürmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 183).

Dahrendorf, doğrudan suç konusuna değinmemiş olmakla birlikte onun çatışma modeli, modern çatışma kriminolojisine bir çatı teşkil etmiştir. Dahrendorf, insan davranışının birleşik çatışma teorisini sunmuştur. Bu teoriye göre (İçli, 2019: 147):

- a) Her toplum her noktada değişme ile karşı karşıyadır, sosyal değişme her yerdedir.
- b) Sosyal çatışma, toplumda her yerde mevcuttur.

c) Toplumda her unsur kendi çözüme ve değişmesine hizmet eder.

d) Her toplum, üyelerinden bazılarının başkaları tarafından zorlanmasına dayalıdır.

Dahrendorf, çatışma teorisine katkı sağlamakla birlikte, söz konusu teori kriminolojiye George Vold tarafından uyarlanmıştır. Aynı zamanda Vold, suç olgusunun sosyal çatışmanın bir ürünü, siyasi ve toplumsal eşitsizliğin bir yansıması olduğunu savunan ilk kriminologdur. Vold, toplumun sürekli olarak rekabet hâlinde olan gruplardan oluştuğunu, daha güçlü grupların devletin yasalarını kendi ilgileri doğrultusunda formüle ettiklerini ve çatışmanın bu yapının esas özelliklerinden birisi olduğunu savunmaktadır. Bu görüş ekseninde birçok suç eylemi, mevcut hâkim grupların kontrolüne yönetilen grupların meydana okumasını yansıtmaktadır. Bu durumda suç, söz konusu olan bu grupların siyasal gücünü dışa vuran grup içi çatışmanın bir ürünü olarak meydana gelmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 184). Dolayısıyla suç, bu eylemleri gerçekleştirenler ile toplumu kontrol altında tutmak isteyen güçler arasındaki doğrudan temasın bir sonucudur (İçli, 2019: 147).

Sonuç olarak; suç ve sapma ile toplumsal eşitsizliği ekonomik durum ile ilişkilendiren sosyal çatışma kuramı, toplumda kimlerin sapkın olduğunu belirleyen kişilerin gücü elinde bulunduranlar olduğunu ileri sürmektedir. Bu kurama göre toplumda var olan değerler, normlar, kanunlar güçlüler tarafından belirlenmektedir. Bu durumda güçsüz bireyler genel itibariyle sapkın olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla suç ve sapma, toplumsal eşitsizlikler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Oktik, 2013: 26). Ayrıca kapitalist devletin suçlu toplumu ortaya çıkarmadaki rolüne değinen Marksist düşünce, tüm çatışma teorisine temel oluşturmaktadır (İçli, 2019: 144-145).

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Araştırmaya Dair Bilgiler

Nitel metodolojiye uygun olarak çalışmanın örneklem grubu, “maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği” kullanılarak belirlenmiştir. Derinlemesine görüşmelerde farklı kültürel çevrelere ve farklı cinsiyet, yaş ve eğitim özelliklerine sahip hâlihazırda Üniversite eğitimine devam eden gençler tercih edilmiş, böylelikle araştırmada daha kapsamlı ve kıyaslamaya dayalı verilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların yaş dağılımları

Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde%
18-22 Yaş arası	18	66,67
23-28 Yaş arası	9	33,33

Araştırmaya dâhil olan toplam 27 kişinin 18’i 18-22 yaş aralığında, 9’u ise 23-28 yaş aralığındadır.

Tablo 3.2. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde%
Kadın	14	51,85
Erkek	13	48,15

Cinsiyet dağılımları incelendiğinde; genç katılımcıların 14’ünü kadın katılımcılar, 13’ünü ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Sayılar, genç katılımcıların %51,85’inin kadın, %48,15’inin ise erkek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde%
Ön Lisans	5	18,52
Lisans	19	70,37
Yüksek Lisans	2	7,41
Doktora	1	3,70

Katılımcıların farklı eğitim düzeylerine sahip olmalarına özellikle dikkat edilmiş ve söz konusu farklılıkların elde edilecek verilerin çeşitliliğine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Buna göre, katılımcıların, 5'i ön lisans, 19'u lisans, 2'si yüksek lisans ve 1'i doktora öğrencisidir.

3.2. 21. Yüzyılda Covid-19 Pandemisi ve Toplumsal Yansımaları

Günümüz toplumlarının oldukça dinamik bir yapıya sahip olması, içinde bulunulan dönemde, çok kısa süre içerisinde birbirinden farklı deneyimlerin kazanılmasına yol açmaktadır. Öyle ki, son yıllarda giderek hız kazanan teknolojik gelişmeler, günümüz toplumlarında beklenmedik sonuçlar doğuracak olan çeşitli durumlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Nitekim bugün küresel çapta deneyimlediğimiz Covid-19 pandemi süreci bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Covid-19, dünyada ilk olarak Çin'in Wuhan Eyaleti'nde 2019 yılının Aralık ayının sonlarında solunum yolu rahatsızlıklarına, akciğer tutulumuna da neden olabilen ölümcül bir virüstür. Bu virüs formu, 2019 yılında ortaya çıktığı için, Coronavirus 2019 yani COVID-19 olarak adlandırılmıştır. Salgın başlangıçta, belirtilen bölgedeki deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiş, daha sonra insandan insana bulaşarak Çin başta olmak üzere bütün ülkelere yayılmıştır. Dolayısıyla covid-19 salgınının küresel çapta bir salgına dönüşmesi nedeniyle kısa sürede pandemi ilan edilmiştir. Geçmiş dönemlerde pek çok örneği bulunan pandemi süreci, 21. yüzyılın bireylerinin deneyimlemediği, dolayısıyla onlar için çok yeni olan bir kavramdır. Pandemi kavramı genel anlamıyla, yeni bir hastalığın salgına dönüşerek küresel çapta yayılması anlamına gelmektedir.

Pandemi döneminin yıkıcı etkileri ilk olarak sağlık alanında yaşanmıştır. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre Türkiye'de pandeminin başından itibaren salgının bulaştığı kişi sayısı yaklaşık olarak 16 milyonun üzerindeyken, bulaşma nedeniyle gerçekleşen ölüm sayısı ise 100 bini geçmiştir.¹ Küresel ölçekte ise, toplam 600 milyonun üzerinde vaka sayısı görülürken, 6 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir.² Ancak pandemi sürecinin olumsuz etkileri sağlık alanıyla sınırlı kalmamış, ekonomi ve sosyal yaşam üzerinde de etkili olmuştur. Bu eksende bütün bu olumsuz etkileri bertaraf edebilmek ve

¹ Detaylı bilgi için bkz.: <https://www.covidvisualizer.com/> (Erişim tarihi: 23.08.2022)

² Detaylı bilgi için bkz.: <https://covid19.who.int/> (Erişim tarihi: 23.08.2022)

salgının önüne geçebilmek amacıyla küresel çapta çeşitli koruyucu önlem politikaları geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

Salgın sürecini önlemeye yönelik uygulanan tüm koruyucu politikalar, küresel ekonomiye büyük darbe vurmuştur. Öyle ki, uygulamaya konulan önlem politikaları sonucunda ortaya çıkan sosyal izolasyon ve mesafe kuralları, ilk olarak seyahat, ulaşım ve turizm olmak üzere ekonominin birçok sektörünü durma aşamasına getirmiş ve bazılarının durmasına sebep olmuştur. Buradan hareketle; hava, deniz ve kara yolu taşımacılığı, spor ve eğitim faaliyetleri, ticaret sektörü ve tüm hizmet kuruluşları başta olmak üzere tüm kurumlar covid-19 pandemisinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Ayrıca ekonomik olarak güçlü olan ülkelerin birçoğu, covid-19 hastalarının tedavisi ve zor durumdaki bazı işletmelere yapılan aşırı harcamalar sebebiyle yüksek enflasyon ve işsizlik tehdidiyle baş etmek durumunda kalmıştır (Duran ve Acar, 2020: 57). Dolayısıyla covid-19 pandemisinin küresel anlamda birçok sektörü derinden etkilediği söylenebilmektedir. Ayrıca, “covid-19 pandemisi aynı ülke içinde bile belli bir yeri (özellikle turizm hizmetleriyle öne çıkan bir yeri) sağlık açısından fazla etkilemezken ekonomisini çok derinden etkileyebilir”. Bu noktada pandeminin sağlık alanındaki etkileri ile ekonomi üzerindeki etkileri arasında birtakım farklılıkların olduğu görülmekte; bu farklılıkları ayırt etmek ise önem teşkil etmektedir (Çakı, 2020: 4).

Bununla birlikte pandemi süreci sosyal yaşamı da önemli ölçüde etkilemiştir. Öyle ki, bu virüsün etkilerinin ve tedavi yollarının belirsiz olması sonucunda küresel çapta korku ve panik ortamı oluşmuş ve bu duygular pek çok bireyi etkisi altına almıştır. Bireylerin çeşitlenen korkuları çeşitli komplo teorilerinin üretilmesine ve böylece toplumlarda kaos ve kriz ortamlarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Farklı sosyokültürel zeminlerde üretilen komplo teorileri, aynı zamanda otoriteye olan güveni ve bilime olan inancı zedelemiştir. Bunun yanı sıra pandemi sürecinde sosyal yaşamı etkileyen bir diğer faktör, salgının önüne geçebilmek için küresel çapta geliştirilen ve uygulanan koruyucu önlem politikalarıdır. Nitekim uygulanan “sosyal mesafe” kuralları sonucunda bireyler toplumdan koparak yalnızlaşmıştır. Bu durum bir yandan bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini ve sosyal yaşamını ciddi şekilde etkilerken, diğer yandan psikolojik olarak yıpranmalarına neden olmuştur. Ayrıca uygulanan bir diğer politika olan “sokağa çıkma yasağı”, toplumsal bir kargaşanın yaşanmasına yol açmıştır. Öyle ki, kişiler, aç kalma korkusu nedeniyle maskesiz bir şekilde ve sosyal mesafe kurallarına özen göstermeden marketlere ve fırınlara akın etmiş, bu durum sosyal medya araçları üzerinden afişe edilerek etiketlenmelerine sebep olmuştur (Dinçer, 2020: 122). Bunun yanı sıra, uygulanan çeşitli politikalar nedeniyle dünyanın pek çok

ülkesinde bazı işler ev içinde, ağ ortamında devam etmiştir. Dolayısıyla pek çok insan “home office” şeklinde ifade edilen esnek çalışma modelini deneyimlemek durumunda kalmıştır (Sevimli, 2021: 62). Teknolojinin sağladığı kolaylık sonucunda bütün toplumlarda ‘online hayat’a geçilmesi, sadece iş hayatıyla sınırlı kalmamış, eğitim kurumlarında da ‘online dersler’ in başlamasına neden olmuştur. Nitekim covid-19 pandemi sürecinde ilkokuldan yüksek lisans eğitimlerine ve hatta yabancı dil kurslarına kadar hemen hemen her düzeyde açık ve uzaktan eğitim gerek yerelde gerekse küreselde internet üzerinden ve son dönemlerde de sosyal medya üzerinden devam etmiştir (Sevimli, 2021: 63). Bununla birlikte, her türlü alışverişten yemek siparişine, arkadaşlık kurmadan bankacılık işlemlerine kadar daha pek çok eylem online olarak gerçekleştirilmiş ve böylelikle pandemiden önceki normal yaşamın devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Covid-19 virüsü sınıfsal ayırım gözetmeksizin herkesin yakalanabileceği bir salgın sürecidir. Nitekim hem İngiliz Kraliyet Ailesi’nin bir üyesi hem de işçi sınıfına mensup olan bir kişi aynı anda salgına yakalanabilmektedirler. Ancak bu iki sınıfın pandemiye “deneyimleme” süreci bakımından bazı farklılıklar mevcuttur. Öyle ki, pandemi sürecinde uygulanan politikalar sonucunda birçok iş yerinin, okulların ve kamu kuruluşlarının kapatılarak pek çok sektörde online sisteme geçilmesine rağmen mavi yakalılar zorunlu olarak çalışma hayatına ara vermeden devam etmek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla “bu süreçte hayatı mevzu bahis olsa dahi evinde kalamayan normal zamanların ‘yok sayılanları’ (görmezden gelinenleri), bazen vicdanları da rahatsız edebilecek nitelikteki görünürlükleriyle birlikte, gerçek bir kamusal aktör hâline gelmişlerdir. Çünkü herkes evdeyken onların dışarıda olma zorunlulukları, artık onların kamusal görünürlüklerinin üstünü örtemeyen türden göstergeler inşa etmektedir”. Bu nedenle, pandemi sürecinde bu kişilere sıklıkla ‘kahramanlar’ veya ‘isimsiz kahramanlar’ yakıştırması yapılmıştır (Şahin, 2021: 130-131). Bu anlamda pandemi sürecinde birtakım eşitsizliklerin söz konusu olduğu da görülmektedir.

Bunun yanı sıra, covid-19 pandemi sürecinde yaşanan bütün gelişmeler, aynı zamanda suç konusuna da etki etmiştir. Öyle ki, pandemi sürecinde uygulamaya konulan ‘sokağa çıkma yasağı’ sonucunda hem evde kalınması hem de sokaklarda sıkı denetimin hakim olması nedeniyle “sokak suçları” olarak tanımlanan hırsızlık, kapkaççılık, yağmacılık, uyuşturucu satıcılığı gibi suç türlerindeki oranların özellikle pandemin ilk yarısında belirgin bir şekilde düştüğü gözlenmiştir. Ancak sokak suçları gibi belirli suç tipleri düşüş gösterirken diğer bazı suç türlerinde ise artış yaşanmıştır. Pandemi döneminde internet kullanımını artmış, buna bağlı olarak da internet ve telefon dolandırıcılığı başta olmak üzere siber suçlarda da artış

görülmüştür. İnternetin iş için daha yaygın kullanılması, alışverişlerin internet aracılığıyla yapılması, sosyalleşme aracı olarak sosyal medyanın daha yoğun bir şekilde kullanılması yeni suç alanlarına zemin hazırlamış ve toplumların önceleri daha az maruz kaldıkları veya karşılaşmadıkları türden siber suç tipleriyle tanışmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla suç işleme eğiliminde olan bireyler yeni yollar keşfederek online olarak suç işleyebilir hâle gelmiştir. Genel itibariyle bu artış dünya ülkelerinin birçoğunda görülmüş ve devletleri bu gibi suçlarla mücadele etmeye yönlendirmiştir (Akalin, 2021).

Aynı zamanda covid-19 pandemi sürecinde arttığı gözlenen bir diğer suç kategorisi ise aile içi şiddet suçlarıdır. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin kadınlara yönelik şiddet kapsamında paylaştığı bazı istatistiklere göre, covid-19 salgının pandemi ilan edildiği tarihten bu yana kadına yönelik şiddet özellikle aile içinde büyük artış göstermiştir. Bu artışlardaki en belirgin koşullarsa, pandemiyle beraber ülkelerdeki “evde kal uygulamaları, sosyal izolasyon ve ekonomik güvensizlik” gibi etmenlerdir (Karacan, 2021). Öyle ki, sürekli evde kalma zorunluluğu ve ekonomik problemlerle baş etme gibi değişkenler devreye girdiğinde, psikolojik sorunları ve şiddet yatkınlığı olan kişiler daha çok şiddet uygulamaya eğilimli olduklarından, aile içinde kadınlara yönelik şiddet artış göstermiştir (Uslu, 2021). Dolayısıyla pandemi sürecinde genel tabloda suç davranışının azalmadığı ifade edilebilir.

Sonuç olarak, 21. yüzyılda küresel ölçekte deneyimlenen covid-19 pandemisi; yaş, cinsiyet ve sınıf ayrımı gözetmeksizin sağlık başta olmak üzere; ekonomik ve sosyal yönden özelde bireylerin genelde toplumların farklı şekillerde etkilendiği bir süreci temsil etmektedir.

3.3. Toplumsal Bir Problem Olarak Suç Olgusu ve Değişen Suç Algısı

İnsanlık tarihinin başından bu yana varlığını sürdüren ve toplumsal bir olgu olan suç, geçmişten günümüze bütün toplumlarda farklı şekillerde kendini göstermiş ve her dönem birtakım davranışlar suç olarak nitelendirilmiştir. Suç olgusunun hukuk, kriminoloji, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, din vb. gibi farklı disiplinler tarafından inceleme konusu olması, bu olgusunun çeşitli boyut ve problemlerine ilişkin pek çok teori ve yaklaşımın ortaya konulmasına neden olmuştur. Söz konusu olan bu disiplinler içinde konunun sosyolojik açıdan daha fazla ele alınmasının en önemli nedeni ise, suç olgusunun önemli toplumsal problemlerden biri olmasından kaynaklanmaktadır (Güllü, 2014: 104).

Sosyal bilimcilerin toplumsal problemleri akademik olarak değerlendirmelerinde ‘nesnelci’ ya da ‘inşacı’ yaklaşımların dikkati çeken temel bakış açıları olduğu ileri

sürülebilir. Bu ekseninde nesnelci yaklaşımı benimseyenler, toplumsal bir problemi tanımlayan şeyin; nesnel, somut, zarar verici ya da tehdit edici bir durumun varlığı olduğunu savunmakta ve bir durumu problem hâline dönüştüren şeyin, insan yaşamına ve toplumsal esenliğe zarar verme ya da tehlikeye sokma kapasitesinden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Buradan hareketle nesnelci yaklaşıma sahip olanlara göre toplumsal problemler, bireylerin yaşam hakkını elinden alan, hastalığa neden olan ya da yaşam kalitesine büyük ölçüde zarar veren herhangi bir durum olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra inşacı paradigma, bir durumu problem hâline dönüştüren şeyin, “kolektif kabul” olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre toplumsal problemler nesnellikten ziyade insan aklı tarafından inşa edilmektedir. Dolayısıyla sosyal inşacılar, toplumsal bir problem olan suç, insanların bilinçlerinde sosyal bir gerçekliğe dönüştüren yorumlayıcı anlam ve algılara yoğunlaşarak açıklamaya çalışmaktadırlar. Buradan hareketle insanlar arasındaki ilişkiler ve toplumsal etkileşimler, neyin suç olarak kabul edileceğinin belirlenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Çalıcı, 2019: 5). Aynı zamanda Fransız düşünür Michel Foucault (2019: 168), hangi davranış ve eylemlerin suç olarak kabul edildiğinin, toplumun ‘menfaatleri’ doğrultusunda belirlendiğini ifade etmektedir.

Suç ve suçluluk olguları, bir eylem olarak suçlu davranışı gerçekleştiren/ler/in fiziksel, bilişsel vb. bireysel özelliklerinin yanı sıra, ‘onları biçimlendiren’ sosyal ve psikolojik nedenlerin etkin olduğu karmaşık bir sosyal sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, “suç olgusunun toplumla etkileşimi henüz suç ortaya çıkmadan başlayarak suçlunun yargılanıp cezalandırılmasına dek, hatta cezasını çekmesinden sonra dahi devam etmektedir” (Çalıcı, 2019: 3). Bu anlamda suç olgusunu yapısal-işlevselci bir ekseninde temellendiren Durkheim, bu temellendirme ile birlikte suçluluğu da toplumla özdeşleştirmektedir. Ona göre her toplum için kaçınılmaz olan suç ve sapkın davranışlar toplumsal birliktelik için işlevseldir; bu işlevsellik toplumsal ilerlemeye ve gelişmeye katkı sağlamaktadır (Kavak, 2020). Durkheim, toplumsal olguları normal ve patolojik olmak üzere iki şekilde sınıflandırırken, suçu patolojik bir olgu olarak nitelendirmez. Ona göre, suçtan arınık bir toplumun varlığı söz konusu olmadığından suç normal bir olgudur. Ancak, “suçu normal sosyolojik olgular içinde sınıflandırmak, suçun üzüntü verici ama kaçınılmaz bir olgu olduğu ve insanlardaki çözümsüz kötülükten kaynaklandığı anlamına gelmez yalnızca; bu aynı zamanda, suçun toplumsal sağlığa ait bir faktör olduğu, bütün sağlıklı toplumların tamamlayıcı bir parçası olduğu anlamına gelir” (Durkheim, 2016: 95-96). Buradan hareketle Durkheim, suçun toplumun

sağlığı için gerekli olduğunu savunmakta ve suçun makul düzeyde tutulmak kaydıyla yararlı bir etken olabileceğini ifade etmektedir.

Bu yararlılığın ötesinde, suçun insanlık tarihinde yararlı bir rol oynadığı zamanlar olmaktadır. Nitekim birçok durumda suç, gelecekteki ahlak anlayışının oluşumunu harekete geçiren ya da hızlandıran bir işleve sahiptir; yani kaçınılmaz olan şeylere doğru bir ilerlemedir. Örneğin, Atina tanrılarını tanımamak, yeni tanrılar oluşturmak ve gençleri yoldan çıkarmak suçlarıyla yargılanan Sokrates, Atina hukukuna göre bir suçluydu ve bu nedenle ölüm cezasına mahkûm edildi. Oysa Sokrates'in 'suçu' olan 'özgür düşünce', kendi ülkesi başta olmak üzere bütün insanlık için yararlı olmuştur. Çünkü bu suç, yeni bir ahlakın ve yeni bir anlayış biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nitekim düşünce özgürlüğünü yasaklayan kurallar eğer bazı kişiler tarafından ihlal edilmeseydi, düşünce özgürlüğüne hiçbir zaman sahip olunamazdı. Öyle ki, o dönemler söz konusu olan kuralları ihlal etmek, zihinlerde henüz çok canlı olan birtakım duygulara yönelik bir tehlike oluşturması nedeniyle suçtur. Ancak söz konusu olan bu kuralları ihlal etmek, giderek gereklilik kazanan birtakım değişimlere yol açtığından yararlı bir suçta örnek teşkil etmektedir (Durkheim, 2016: 99-100).

Görelî bir niteliğe sahip olan suç kavramı, tarihsel süreç içinde değişebilen ve yeniden tanımlanabilen bir kavramdır. Örneğin, Batı kanunlarının aksine, Uganda'daki Sebei kabilesinin yasalarına göre, kişinin yakın bir akrabasını öldürmesi suç sayılmamaktadır. Bunun yanı sıra bazı kabilelerde, yöneticiyi bir tebaadan yoksun bıraktığı için kazayla ya da kasıtlı olarak gerçekleştirilen bütün öldürme eylemleri suç olarak kabul edilmektedir (Roth, 2017: 35). Dolayısıyla bir topluma ya da topluluğa göre suç olan bir eylem, başka bir toplum ya da toplulukta suç olarak kabul görmeyebilmektedir. Bu durum suç olgusunun zamana, mekâna ve toplumsal ihtiyaçlara bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca bireye saygı duygusunun zayıf olduğu dönemlerde kişilere yönelik şiddet olaylarının günümüze kıyasla daha yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak saygı duygusunun giderek artmasıyla birlikte bu gibi suçlarda azalmalar meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra, saygınlık duygusuna zarar veren küfür, hakaret, dolandırıcılık vb. pek çok eylem eski dönemlerde suç olarak kabul görmezken, bugün ceza hukukunda yer almaktadır (Durkheim, 2016: 97-98). Buradan hareketle daha önce normal kabul edilen ve suç olarak addedilmeyen bu gibi eylemler, bireysel ve toplumsal gelişmeler sonucunda suç olarak algılanmakta ve böylece yeni kurallar ekseninde yeni suç türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Dolayısıyla suç olgusu çerçevesinde geçmişten günümüze bu gibi gelişmelerin yaşanması, suçun dinamik bir yapıya sahip olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Öyle ki, avcı-toplayıcı toplumda özel mülkiyet olmadığı için, mülkiyete yönelik bir suçun varlığı da söz konusu değildir. Ancak mülkiyetin ve sınıflı toplumların ortaya çıkması, tarımsal yapılardan ticaret kapitalizmine ve daha sonra sanayi dönemine geçilmesi, kentleşmenin hızlanması ve modern bürokratik devletin gelişmesi sonucunda daha önce hak ya da normal olarak görülen pek çok davranış anormal olarak kabul görmüş ve suç kategorisine girmeye başlamıştır. Dolayısıyla Fransız düşünür Michel Foucault'nun "*Hapishanenin Doğuşu*" adlı eserinde belirttiği gibi, suçlar da cezalar da icat edilebilmekte; bir tür normleştirme aracı olabilmektedir. Aynı zamanda modernleşme süreciyle birlikte tüm yaşamı denetleyen ve gözetleyen bir iktidar olgusunun doğuşu ile suçlar, suçlular ve olağan şüpheliler kendiliğinden artmaktadır (Metinsoy, 2019).

Bütün bunların yanı sıra suç olgusu, günümüzde küresel çapta deneyimlenen covid-19 pandemi sürecinde farklı şekillerde de görünürlük kazanmıştır. Nitekim pandemi döneminde uygulanan genel önlem politikaları sonucunda günlük yaşantımızdaki birtakım sıradan davranışlar "suçlu davranış" olarak kabul görmüştür. Bu davranışlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Yasaklanan günlerde sokağa çıkmak,
- Sosyal mesafeyi ihlal etmek,
- Sokağa çıkmak için yaş sınırı yasağına uymamak,
- Maske takmamak,
- Sokağa çıkma kısıtlaması olan günlerde işe gidebilmek için izin belgesi almadan sokağa çıkmak ve yasağı ihlal etmek,
- Seyahat ve toplanma kısıtlamalarına uymamak,

şeklindeki günlük hayatımızda gerçekleştirdiğimiz ya da gerçekleştirmek zorunda olmadığımız bazı olağan davranışlar, salgının önüne geçmek için pandemi sürecinde yasaklanmış ve "suçlu davranış" olarak addedilmiştir. Ayrıca bu yasakların ihlal edilmesi hâlinde bireylere birtakım yaptırımlar uygulanmıştır. Dolayısıyla pandemi sürecinde toplum sağlığını korumak adına gerek yerelde gerekse küreselde daha önce suç olarak algılanmayan bazı davranışların suç şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu durumda modernleşme ekseninde toplumsal değişme sürecine paralel olarak suçun yeniden üretilebilmesi söz konusudur. Ancak "hangi davranışın suç olacağı konusu toplum içinde zamanla ihtiyaçlara

ve toplumsal bakış açısına göre değişmektedir” (Evcim, 2011: 3). Ayrıca belirtmek gerekir ki, suç olarak kabul edilen bu davranışlar geçici süreliğine suç niteliği taşımıştır. Toplumsal hayatın normalleşmesi durumunda bütün bu davranışlar suç olma özelliğini kaybetmiş ve cezai yaptırımlar kaldırılmıştır.

Özetle, suç gerek iktidar inşası ve siyasi rekabet bağlamında gerekse toplumsal değişim ve dönüşümlerle yeniden tanımlanmaktadır. Öyle ki, pandemi sürecinin gerektirdiği üzere birçok sıradan davranış iktidarlar tarafından yeniden tanımlanmış ve suç olgusu –geçici süreliğine de olsa- yeniden üretilmiştir. Ancak bu durum toplumda bazı çıkmazlara yol açmıştır. Örneğin, pandemi döneminde işe gitmek gibi olağan ama bir o kadar da gerekli olan bir davranışın suç teşkil etmesi, bireylerin psikolojik anlamda etkilenmelerinin yanı sıra, ekonomik olarak fazlasıyla yıpranmalarına neden olmuştur. Bu eksende bireyler, birtakım yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak ya da ailelerini geçindirmek zorunda olmaları nedeniyle suç olarak addedilen bu davranışları ihlal etmek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla bu durum, tehlikenin kapsamını geniş düşünmeyi gerektirmektedir. Buradan hareketle bireyin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için pandemi sürecindeki yasakları ihlal etmesi, zaruret hâliyle ilişkilendirilebilmektedir. Nitekim zaruret hâli, kişinin kendisini ya da başkasını kaçınılmaz olan bir tehlikeye karşı korumak suretiyle tehlikeden kurtulmak için gerçekleştirilen eylemleri ifade etmektedir.³ Bu nedenle zaruret hâlinin pandemi sürecinde farklı şekillerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak söz konusu olan bu durum, sürecin çok hızlı bir biçimde gelişmesi nedeniyle yasa koyucular tarafından dikkate alınamamış ve bireylerin yaşamsal faktörler için ihlal etmek durumunda kaldığı bu yasaklar zaruret hâli kapsamında değerlendirilemeyerek, bu ihlaller sonucunda bireylere belirli yaptırımlar uygulanmıştır. Bu eksende covid-19 pandemi sürecinde meydana gelen bu gibi gelişmeler, aynı zaman bireylerin suç algısını da etkilemiştir. Algılama, “örgütlenme ve yorumlama sonucu nesne ya da olayları anlamlandırma süreci” şeklide ifade edilmektedir (Güney, 2020: 11). Öyle ki, yetkili kurumların belirli durumlarda birtakım eylemleri yasaklı bir davranışa dönüştürmesi sonucunda daha önce normal kabul edilen bu davranışların artık suç teşkil etmesi nedeniyle bireylerin suç algısı değişmektedir. Nitekim işe veya okula gitmek, alışveriş ve seyahat yapmak, eğlence amaçlı toplanmak vb. birçok davranışın pandemi öncesi dönemde ‘olağan’ olması nedeniyle bu davranışlar toplumdaki bireyler tarafından normal eylemler olarak algılanırken, pandemi süreciyle birlikte bu davranışların ‘suçlu davranış’ olarak belirlenmesi bireylerin suç algısının değişmesine neden olmaktadır. Sonuç itibariyle suç algısı değişmiyor

---

³ Detaylı bilgi için bkz.: sayfa 13-14.

gibi görünse de, süreç içerisinde değişen suç olgusuna bağlı olarak suç algısı da değişmektedir.

3.4. Genç Üniversite Öğrencilerinin Suç Algıları

Gençlik, genel olarak insan hayatının bir dönemi olarak ele alınsa da, aslında sosyolojik, psikolojik ve biyolojik açıdan kesin tanımı olan bir kavram değildir. UNESCO'nun tanımı doğrultusunda gençlik, demografik olarak 15-25 yaş grubundaki bireylerden oluşmaktadır. Fakat gençlik kavramını gözden geçirirken yalnızca yaş kriterini esas almaktan ziyade, daha kompleks ve sosyolojik boyutları olan bir kavram şeklinde değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin, 24 yaşında Üniversite eğitime devam eden bir genç ile 16 yaşından itibaren çalışma hayatının içinde, evlenmiş ve çocuk sahibi olan, fakat yine 24 yaşındaki bir gencin yakın davranış biçimlerine sahip olduğunu söylemek güç olacaktır. Çünkü Üniversiteli genç, genç olma durumunu en azından askere gideceği, iş bulacağı ya da evleneceği zamana kadar sürdürecektir olmasına rağmen, çalışan genç artık aile sorumluluğu gibi değerlerle yetişkinler kategorisine dâhil olmaktadır. Bu nedenle gençlikten bahsederken heterojen bir grubun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır (Odabaşı, 2016: 25). Bu ekseninde araştırmamıza katılacak olan gençler 18-28 yaş aralığında olan ve hâlihazırda Üniversite eğitime devam eden öğrencilerden seçilmiştir.

Toplumsal bir olgu olma özelliği taşıyan suç, her dönem için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Dolayısıyla her dönemde, her toplumda karşılaşılan ve günümüzün de başlıca problemlerinden biri olan suç olgusu, toplumdan topluma değişiklik gösteren yasalar doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir. Bu doğrultuda toplumumuzdaki suçların genç üniversite öğrencileri tarafından nasıl algılandığı oldukça önemli bir konudur.

3.4.1. Üniversite Öğrencilerinin Suç Algısına Genel Bir Bakış

3.4.1.1. Öğrencilerin suç korkusu (Kurban/Mağdur olma korkusu)

Korku, iç ya da dış dünyadan kaynaklanan bir tehlikenin meydana gelme ihtimali veya birey tarafından tehlike olarak algılanıp yorumlanan herhangi bir durum karşısında yaşanan evrensel bir duygu şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu anlamda korkular hayatımızın her döneminde ve her alanında varlığını sürdüren ve sürdürmeye devam edecek olgulardır. Suç korkusu ise, “bireyin içinde yaşadığı toplumda suç oluşturan veya suç sayılan eylemlerden korkması ya da bunlardan normalin üzerinde endişe duyması” şeklinde ifade edilmektedir (Wynne, 2008: 3; akt. Karasu, 2017: 44). Suç korkusu günümüzde suç kavramından bağımsız

bir araştırma alanına dönüşmüş ve giderek daha fazla toplumsal bir sorun hâline gelmiştir. Öyle ki, “günümüzde artan suç oranlarından daha büyük bir sorun hâline gelen suç korkusu toplumsal yapının zayıflamasından bireyin duyduğu endişe nedeniyle eve kapanmasına kadar onlarca olumsuz etkiyi içinde barındırmaktadır”. Dolayısıyla suç oranları azalsa bile suç korkusu toplumda giderek artan bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Karasu, 2017: 41-43). Buradan hareketle genç üniversite öğrencilerine, “Suç mağduru olma korkusu (suç korkusu) hissediyor musunuz, bu duygu sizin günlük yaşantınızı etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor?” şeklinde soru sorularak günlük yaşantılarında suç korkusu olup olmadığı ya da ne tür korkuları olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

“...günlük yaşamımda takip edilme korkusu yaşıyorum. Çünkü Aydın’ da birçok kez takip edildiğim için böyle bir korkum oluştu. Daha 2-3 gün önce başıma böyle bir şey geldi. Arkadaşımla karşılaştım, arkadaşım takip ediliyordu. Onu yalnız bırakmamak için adam peşini bırakana kadar arkadaşımın birlikte gittim. Daha sonra adam gidince ben de arkadaşımın yanından ayrıldım ve gideceğim yere geri döndüm. Böyle bir durumla ilk kez Aydın’ da karşılaştım. Bu da kadın olmanın dezavantajlarından biri işte...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

“...daha önce toplu taşıma aracında bir tacize uğradığım için maalesef böyle bir korkum var. O nedenle dışarı çıktığım zaman akşamları özellikle biber gazı taşıyorum. Ama bakarsak ben bunu taşımak zorunda değilim. Ama kendimi buna mecbur hissediyorum çünkü durum ortada. Her an her şey olabilir. O yüzden tedbir önemli...” (G11, Kadın, 22, Fransız Dili ve Edebiyatı 2)

Görüşmecî 1 ve Görüşmecî 11’in bazı söylemlerinden anlaşılacağı üzere suç korkusunun belirlenmesinde kişisel yaşantı, tanıklık ve bilginin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu ekseninde daha öncesinde suç mağduru olmayan görüşmecilerin suç korkusunu, mağduriyeti deneyimleyen görüşmecilere görece daha az duyumsadıkları anlaşılmaktadır:

“...suç mağduru olma durumunu günlük yaşantımda takıntı haline getirip hayatımı zehir etmiyorum kendime. Ama tabi her insanın başına gelebileceği için insan düşünmeden de edemiyor. Sonuçta haberlerde her gün çeşit çeşit kan dondurucu olaylarla karşılaşıyoruz. Haliyle bu insanda korkuya sebep olabiliyor. Artık taciz ve tecavüze alıştık, çok sıradanlaştı sanki her an olabilir gibi geliyor. Yani ben öyle düşünüyorum en azından. Ama bir cinayete kurban gitmek beni en çok korkutan şey aslında. Çünkü taciz ya da tecavüz olayı olsa bir süre sonra atlatabilirsin belki. Ama cinayete kurban gitmenin geri dönüşü yok o yüzden en kötüsü o bence...” (G6, Kadın, 22, Sosyoloji 4)

“...aklıma öyle bir şey gelmediği için korkmuyorum. Belki erkek olduğum için bir tık daha rahat hissettiğim içindir. Ama tabi bunun kadını erkeği olmaz. Her an herkesin başına bir şey gelebilir. İstemediğim şeylere maruz kalabiliriz. Ama bunun hakkında daha önce kafa yormamıştım. Belki de o yüzden herhangi bir endişem yok dedim. Yine de düşününce bu devirde kime ne olacağı belli olmaz. Mesela geçen aylarda yolda yürürken durduk yere bir genç kız öldürülmüştü

samuray kılıcıyla. Kızın tek suçu o an tanımadığı bir psikopatın yanından geçmekti. Böyle düşününce korkmamak elde değil. Ama tabii sürekli böyle düşünerek korkarsak da hayata devam edemeyiz...” (G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

Görüşmeci 6, taciz ve tecavüz gibi bazı suç olaylarının günümüzde herkesin başına gelebilecek sıradan bir olay hâline geldiğini belirtmiş ve bu anlamda suç korkusunun günlük yaşantısını fazla etkilemediğini vurgulamıştır. Ancak cinayet kurbanı olmanın kendisini en çok korkutan suç türü olduğunu da ifade etmiştir. Görüşmeci 8 ise, daha önce herhangi bir suç korkusu duymadığını belirterek bu durumu büyük ölçüde erkek olmasıyla ilişkilendirmiş, ancak sonrasında cinsiyet fark etmeksizin herkesin suç mağduru olabileceğinden bahsetmiştir. Bu söylemlerden anlaşılacağı üzere; görüşmeciler her ne kadar günlük yaşantılarında yoğun bir şekilde suç korkusu duymadıklarını belirtseler de her zaman suç mağduru olma ihtimalinin söz konusu olması nedeniyle suç korkusu duyduklarını kabul etmişlerdir. Dolayısıyla suç korkusu, “bazılarının duyduğu, diğerlerinin duymadığı sabit bir vasıf değildir. Bu vasıf geçici ve durumsal bir duyguyu temsil etmektedir. Bu korku bazı semt/mahallelerdeki suç miktarına, işlenen suçun tabiatına, mağdurun deneyimine, ekonomik ve sosyal durumu vs. gibi değişkenlere ilişkiden yoksun değildir” (Yücel, 2009: 291). Buradan hareketle suç korkusu kırsal/kent ayrımına ve mekâna göre de değişiklik gösterebilmektedir:

“...mağdur olma korkusu günlük yaşantımı olumsuz yönde etkiliyor. Mesela تنها yerlerde başıma bir şey gelebilme ihtimali daha yüksekmış gibi hissediyorum. O yüzden تنها yerlerde bulunmayı pek tercih etmiyorum. Genellikle kalabalık yerler daha güvenliymiş gibi geliyor. Çünkü kalabalık bir yerde istemediğim bir şeyle karşılaşsam mutlaka oradaki kişiler yardımına gelir diye düşünüyorum. Ama تنها bir yerde öyle değil. Beni kesseler kimsenin ruhu duymaz gibi geliyor, bu da beni ürkütüyor açıkçası...” (G9, Kadın, 19, İngiliz Dili ve Edebiyatı 1)

“...suç korkusu tabii ki yaşantımı etkiliyor. Gidebileceğim yerler, zamanlar kısıtlanıyor. Bir kafeye gitmeden önce nerde bulunduğumu araştırıyorum kalabalık mı nasıl diye. Çünkü genelde kalabalık ortamları tercih ediyorum. تنها yerler beni tedirgin ediyor. Sanki تنها ortamlarda başıma bir şey gelecekmiş gibi hissediyorum bazen. O yüzden bulunduğum ortamda ne kadar çok insan olursa o kadar güvende hissediyorum kendimi...” (G20, Kadın, 20, Çocuk Gelişimi 2)

“...belki de Aydın’da yaşadığım ve Aydınlı olduğum için burayı bilmemden kaynaklı da olarak pek fazla suç korkusu duyduğumu söyleyemem. Çünkü Aydın olayların çok olmadığı güvenli bir yer. Ama İstanbul gibi daha tehlikeli ve daha büyük bir şehirde yaşasaydım belki o zaman suç mağduru olma gibi bir korkum olabilirdi bilemiyorum...” (G26, Erkek, 23, Tıbbi Aromatik Bitkiler 1)

Görüşmeci 9 ve Görüşmeci 20'nin söylemlerinden anlaşılacağı üzere, suç korkusu (mağdur olma korkusu), bireylerin içerisinde bulunduğu yer ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Nitekim yapılan mülakatlar sonucunda kadın görüşmecilerin büyük bir kısmı تنها ve ıssız yerlerde bulunmaktan korktuklarını belirtmiş, ancak kalabalık ortamlarda kendilerini daha güvende hissettiklerini vurgulamıştır. Bu bağlamda, “korku duygusu, risk algılamasına bağımlı olarak değişmekte; algılanan risk arttıkça kolluğun etkisiz olduğu yolundaki inanç da artış göstermektedir. Öte yandan, suç korkusu kentlerde özellikle çekirdek ailelerde kırsal alanlara göre daha fazladır” (Yücel, 2009: 291). Öyle ki, suça karşı duyulan korku, suç olgusunun kentsel mekânda doğurduğu en önemli sorunlardan biridir. Buradan hareketle, Aydın'da yaşayan ve Aydın'ı küçük bir kent olması nedeniyle güvenli bulan Görüşmeci 26, bu sebeple herhangi bir suç korkusu duymadığını belirtmiştir. Ancak İstanbul gibi büyük ve tehlikeli bir kentte yaşaması durumunda suç korkusunun olabileceğine değinmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, suç korkusu ile kentsel mekân arasında yakın bir ilişki söz konusudur.

3.4.1.2. “Elbette suç işlemişimdir”

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin suçluluk durumunu, varsa bu duruma etki eden faktörlerin neler olduğunu ve genel olarak suç algılarını öğrenebilmek için “Yaşantınızda hiç suç işlediğinizi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya genel olarak verilen yanıt “*evet*” olmakla birlikte, açıklamanın detayları şu şekildedir:

“...evet, suç işlediğimi düşünüyorum hatta biliyorum diyeyim. Küçükken marketten ufak tefek şeyler alıyorduk arkadaşlarla. Ama ihtiyacımız olduğundan değildi. Mesela şimdi düşününce suç işlemek çevreyle de ilgili bir durum aslında. Ben ortaokuldayken okuduğum okulda bazı arkadaşlarım bir şeyler çalıyordu kantinden ya da okuldan filan. Biz de o an bunu güzel bir şey sanıyorduk. Çevremde herkes yapınca ben de iyi bir şey sanıyordum. Tabi bu demek değil ki onların yaptığı her şeyi yapıyordum. Ama bu biraz daha basit ve eğlenceli geliyordu. Bir de yalan yok bunu her çocuk illaki yapmıştır. Bakkaldan sakız filan çalmıştır. Ben ilkokulda İzmir'deydim ve orada da yapmıştım bunu. Oradaki çevre kimine göre daha iyidir belki ama orada da yaşıyordu böyle şeyler. Zaten amaç orada hırsızlık değil, eğlence ve oyun. Mesela ben de ortaokulda arkadaşlarla macera olsun diye gidip karabiber çalıyordum. Aslında hiçbir işine yaramayacak gidip atacaksın ama o an amacın onu gizlice almak. Bunu birkaç kez yaptım arkadaşlarımla. Bu tabi ki suç ama çocuk aklıyla macera gibi geliyor bilinçsizce yapıyorsun. Yine de arkadaş çevresi ve bulunduğun ortam çok önemli bence...”
(G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

“...insanız illaki suç işlemişizdir. Resmiyete geçen bir suç işlemedim ama küçükken kuzenimle birlikte bir tarlaya girip hangisi daha güzel diye tarladaki

karpuzların yarısını kırmıştık. Aslında böyle bir şey yapmak benim aklıma gelmezdi ama o an kuzenim böyle bir şey yapınca ben de denemek istedim ve onun etkisinde kalıp öyle bir suç işledim. Tarla sahibi bunu gördüğünde ağlamıştı. Ben de o an çok fazlasıyla pişman oldum ama iş işten geçmişti. O adamcağızın ağlayışı beni çok üzümüştü. Daha sonra bu olayı bizim yaptığımız öğrenildi. Babam beni çok dövmüştü...” (G18, Erkek, 23, Tarih 2)

Küçük yaşlarda arkadaş çevresine uyararak ‘suç işlediğini’ belirten Görüşmeci 8, kendisini bu suça arkadaşlarının teşvik ettiğini belirtmiş ve bunu çocuk yaşlarda belki de herkesin yapabileceğini, ancak bu noktada çevrenin önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde Görüşmeci 18 de, çocuk yaşlarda ‘işlediği bir suçtan’ söz etmiş ve bunu kuzeninin etkisiyle yaptığını dile getirmiştir. Bu söylemler suçun, *Sosyal Öğrenme Kuramı*’nın da savunduğu üzere sonradan öğrenilen bir olgu olduğu yönündedir. Suç işleme noktasında taklit, çevre ve bireyler arası etkileşimin oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Sosyal Öğrenme Kuramları’nın önemli isimlerinden biri olan ve *Ayrımcı Birliktelikler Kuramı*’nı geliştiren Sutherland, suçlu davranışı öğrenme biçimlerine ve kişinin içinde bulunduğu sosyal çevrenin ya da grubun suç davranışını nasıl anlamlandırdığına yoğunlaşırken, aynı zamanda kişinin kurallara uyup uymamasını etkileyen sosyal çevrenin önemine vurgu yapmaktadır (Geçgin, 2019: 37). Dolayısıyla Sutherland suçluluğu, sosyal etkileşim kalıplarıyla açıklamaktadır. Bu eksende suç, kültürel ve çevresel etkileşim sonucunda bir öğrenme faaliyeti olarak meydana gelmektedir (Akt. Kızmaz, 2005b: 162). Ayrıca mülakata katılan diğer görüşmeciler farklı şekillerde ‘suç işlemiş olabileceklerinden’ söz ederek, bu durumu kendi içlerinde etkisizleştirmeye çalışmışlardır:

“...kaçak yollardan oyun falan indirmiştim bilgisayarıma. Bu yapılan suç ama insanlara da orijinalini alın diyemiyorum oyunlar lisanslı, programlar çok pahalı. İnsanlar buna biraz mecbur kalıyor bence...” (G17, Kadın, 22, Psikoloji 3)

“...öğrenci olduğum için mecburen bazı Office programlarını indirdim. İleride düzenli bir gelirim olduğunda bu tür programları lisanslı bir şekilde alacağım. Çünkü insanların emeklerine saygısızlık yaptığımı düşünüyorum. Ama şu an için mecburum...” (G2, Erkek, 20, İnşaat Teknolojisi 2)

“...en çok kopya çekerken suç işlediğimi düşünüyordum. Bunun dışında kaçak sitelerden maç izliyorum ve lisanssız office programı kullanıyorum bunlar da suç sonuçta o yüzden bunları da sayabilirim sanırım. Başkaca konularda aklıma gelmiyor. Genelde dikkat ederim aslında suç konusunda. Günün her anında yolda, işte, akşam dışarıda gezerken vs. hep dikkat ediyorum kendimce. Ama dediğim gibi lisanssız program kullanmak aslında suç olduğu için işlediğim bir diğer suç budur diye düşünüyorum. Çünkü bu tür programlarda, oyun-müzik uygulamalarında ya da platformların yapım aşamasında birçok kişi çalışıyor. Bu çalışma karşılığında onlara emeğinin karşılığı veriliyor. Ben kaçak kullanarak o emeği çalışanlara vermiyorum. O nedenle evet aslında suç işliyorum. Ama yine

de mecburuz bir yerde. Çünkü bunu yapmadığımız takdirde ödevlerimizi ya da bazı işlerimizi yapamayacağız ...” (G24, Erkek, 24, İşletme 4).

Genel olarak üniversite öğrencileri, günlük yaşam içerisinde ister istemez suç işlemiş olabileceklerini, ancak olabildiğince suç işlememeye gayret gösterdiklerini vurgulamışlardır. Ancak görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu, ücretsiz bir şekilde (yasa dışı yollarla) bazı programlara sahip olma gibi bilişim teknolojileri alanında suç işlediklerini belirtmişlerdir. Bu durumda gerçekleştirdikleri eylemi kendileri adına haklı bulan genç üniversite öğrencilerinin ‘etkisizleştirme’ ya da genel adıyla ‘nötrleştirme tekniği’ne başvurdukları anlaşılmıştır. Buradan hareketle, diğer bir *Sosyal Öğrenme Kuramı* olan *Nötrleştirme Tekniği*, Matza ve Sykes tarafından ortaya atılan bir teoridir. Bu eksende nötrleştirme teorisi; “bireyin normları ve değerleri etkisizleştirerek veya askıya alarak suç işlemesidir. Kişi bu yolla bazı gerekçe ve mazeretler üreterek suç işlemeyi kendisi için meşru hâle getirir. Böylece suçu önleyecek kişisel ve toplumsal kontrol mekanizmalarını devre dışı bırakır” (Güçlü ve Akbaş, 2019: 57).

Sonuç itibariyle; görüşmecilerin bu söylemlerinden anlaşılacağı üzere, öğrenciler, gerçekleştirdikleri bu eylemlerin suç olduğunun farkında olmakla birlikte, özünde bu davranışlardan rahatsızdırlar. Bu nedenle nötrleştirme tekniklerine başvurdukları ve böylece eylemlerini haklılaştırmaya çalıştıkları görülmektedir.

3.4.1.3. Suç işleme nedenleri

Günümüzde suç işlemenin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin önde gelenleri; ekonomik yetersizlik, aile içi eğitimin zayıf olması, eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik, psikolojik ve zihinsel rahatsızlıklar, çarpık kentleşme, içinde bulunulan çevre, kültürel farklılıklar vb. şeklinde sıralanabilmektedir. Bunun yanı sıra, bireyler, ‘zaruret hâli’ ve ‘meşru müdafaa’ kapsamında da suç işleyebilmektedirler. Ancak bu durum TCK’ ya göre farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu eksende esas itibariyle gençlerin suç işleme nedenlerinden özellikle hangilerine yoğunlaştıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

“...ekonomik sıkıntının getirdiği durum, öfke, kızgınlık ve psikolojik sorunlar bence kişinin suç işlemesindeki en büyük nedenlerdendir. Ama bu nedenlerin hiçbiri, kesinlikle haklı bulduğum bir durum değil. Çünkü insan ne kadar kızarsa kızsın öfkelenirse öfkelenir bu asla o kişiyi öldürmesini ya da ona bir şekilde zarar vermesini gerektirmez. Sonuçta herkes bir şeylere kızıyor ya da öfkeleniyor ama herkes bu yüzden suç işlemiyor. Ama maalesef bazı zanlılar bu durumları bahane ederek suç işlediğini savunuyor. Bu asla kabul edilebilir bir şey değil. Hırsızlığa örnek verecek olursam, tabii ki bu da kabul edilebilir bir durum değil ama insan zor durumda kalınca çaresiz kalınca yapabiliyor maalesef. Sadece,

hırsızlık insan öldürmek kadar acımasız değil. Hırsızlık maalesef artık alışılmış bir suç haline geldi. Artık herkes hırsızlık yapıyor. Anlıyoruz insanların niye hırsızlık yaptığını. Ama ne olursa olsun bu da kabul ettiğim bir şey değil tabi ki...” (G3, Kadın, 22, İktisat 4)

“...psikolojik baskı ve geçmişte yatan şeylerden dolayı olabilir bence. Bunun yanında ekonomik yetersizlik de var tabi. Sonuçta başkasında olan bir şey bana cazip gelirse bende de olmasını isterim ve çalabilirim mesela. Yani ben yapmam tabi ama illaki bu şekilde düşünüp suça karışan vardır diye düşünüyorum. Ayrıca mesela ekmeğe muhtaç bir insan gidip ekmek çalıyorsa bu bir suçsa da bence çalabilir. Sonuçta karnını doyurmak istiyor ve yaşaması için bu gerekli. Hatta bunu kesinlikle bireyin değil, toplumun suçu olarak görürüm. Çünkü bir kişi ekmek çalacak durumdaysa komşuları bile yardım etmiyorsa bu bizim suçumuz bence. Ama tabi sadece ekmek gibi böyle maddi değeri olmayan şeyler için suç işlemeyi haklı bulabilirim...” (G7, Kadın, 22, Sosyoloji 4)

“...Türkiye’de yaşamak suç işleme nedenlerinin en başında geliyor. Ekonomik sıkıntı bir de duygusal boşluktur. Hatta bir arkadaşım vardı çok zengindi, zengin olmasına rağmen hırsızlık yapıyordu. Alışkanlıktan mıydı aile içi boşluktan mıydı bilmiyorum ama hırsızlık yaptığını görmüştüm. Türkiye’de eğitim seviyesi olarak maddi açıdan çok düşük seviyede olduğumuz için suç işlenebileceği düşünüyorum. Türkiye’nin coğrafi konumu Amerika’nın veya Almanya’nın elinde olsaydı kesinlikle dünyaya hükmederlerdi. Ama Türkiye böyle bir coğrafi konuma sahip olduğu hâlde hiç ilerleyemiyor para birimiz bile çok değersiz. 100 lira 200 lira ile alışverişe giriyorsunuz bir poşet bile dolduramıyorsunuz. Ekonomik sebepler suç işlenmesine sebep oluyor...” (G12, Erkek, 21, Kimya 3)

“...Adana’da yaşayan biri olarak çevreyi ve kültürel farklılıkları suç işlemede önemli bir rol aldığını düşünüyorum. Adana’da hala sokak kültürü devam ediyor. Aileler bazen çocuklarına yanlış eğitim veriyorlar. Çocukları iç savaş gibi bir ortamda büyütüyorlar. Birçok çocuk bu durumlardan kötü etkileniyor ve suç işlemeye çok meyilli oluyorlar...” (G10, Erkek, 20, İnşaat Teknolojisi 2)

Yanıtlardan anlaşılacağı üzere gençler, ekonomik yetersizlik paralelinde, öfke ve kızgınlığı; sonrasında psikolojik sorunları, kültürel farklılıkları, çevresel faktörleri, korkuyu, anlık ruh durumunu, eğitimsizliği ve aile içi iletişim sorunlarını suç ile ilişkilendirmişlerdir. Gençlerin suçun nedenleri konusunda özellikle ekonomik sıkıntılar üzerinde durduğu görülmektedir. Öyle ki, görüşmecisi 12, sadece Türkiye’de yaşıyor olmanın bile suç işlemek için geçerli bir neden olduğunu ifade ederek, bu durumu Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik krizle ilişkilendirmiştir. Ayrıca genel olarak görüşmecilere göre suç işlemeyi haklı kılan bir nedenin olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak çalışmaya katkı sağlayan görüşmecilerden birkaçı, ekonomik yetersizlik nedeniyle sadece ekmek gibi temel gıda maddelerinin ihtiyaç doğrultusunda çalınması durumunu suç olarak kabul etmediklerini, hatta bireylerin ekmek çalacak hâle gelmesini aslında toplumun suçu olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bununla

birlikte çoğu görüşmeci, sadece meşru (nefsi) müdafaa olarak işlenen suçları haklı bulduklarını belirtmiştir:

"...korku, öfke insana her şeyi yaptırır. Günümüzde sorumsuz, hiçbir amacı olmayan o kadar çok insan var ki. Her an her şeyi yapabilirler. Nefsi müdafaa dışında hiçbir suçu haklı görmüyorum. Kendi adıma söyleyeyim, çok ciddi bir konu yoksa eğer ortada haksız olmayı, suçlu olmaya tercih ederim..." (G23, Erkek, 20, Tarla Bitkileri Bölümü 1)

"...eğitimsizlik, maddi kaygılar, aile içi iletişim sorunları insanları suça itebilir. Meşru müdafaa durumları gibi durumlar zaten yasalarda da kabul edilmiş şeyler. O yüzden meşru müdafaa haricinde suç işlemeyi haklı görmüyorum. Bizler hoşgörülü bir toplumda yaşıyoruz. Karnı aç olan bir insan çalmak yerine gidip istese, istisnalar hariç birçok kişi zaten o insanın karnını doyurur. O yüzden çalmasına gerek yok diye düşünüyorum. Sonuçta suçtur haklı bir nedeni yoktur..." (G18, Kadın, 26, Veterinerlik Cerrahi Doktora Tez Dönemi)

Buradan anlaşılacağı üzere Görüşmeci 18 ve Görüşmeci 23, sadece meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen eylemleri haklı bulmakta ve onun dışındaki hiçbir suçun haklılığının söz konusu olmadığına vurgu yapmaktadırlar. Buradan hareketle, kavramsal çerçevede açıklandığı üzere nefsi müdafaa ya da meşru müdafaa; saldırıya uğrayan kişinin kendini savunması, koruması ve müdafaa etmesi anlamına gelmektedir. Burada amaç kişinin kendini savunması ve "dengeli" bir şekilde taarruz etmesidir. Dengesiz güç uygulama ya da savunmada aşırıya kaçma ise nefsi müdafaa konusunun dışında yer almaktadır. Dolayısıyla meşru müdafaa suç olarak addedilmemektedir.

3.4.1.4. Günümüzde teknoloji ile suç arasındaki ilişki

Modernleşme paralelinde sürekli gelişim hâlinde olan teknolojinin suç olgusu üzerinde bazı etkileri olduğu bilinmektedir. Öyle ki, gelişen teknoloji; bilişim suçları, sosyal medya suçları vb. bazı yeni suç türlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda günümüzde suçun çeşitlenmesine neden olmakla birlikte, suç oranlarını da etkileyebilmektedir. Ayrıca teknoloji suç işlemek için yeni yollar keşfedilmesine de zemin hazırlayabilmektedir. Nitekim son yıllarda bilişim ve telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmeler, insanların birbirleriyle sosyalleşme yolu olarak daha çok interneti tercih etmeye başlamalarına neden olmakta, böylelikle sosyal medya ve sosyal ağlar hem sosyolojik hem de hukuki açıdan toplumsal yaşamın önemli bir parçası hâline gelmektedir (Özocak, 2013). Bu eksen de bireylerin, alışverişten arkadaşlığa kadar birçok ihtiyaçlarını sosyal medya ve

sosyal ağlar aracılığıyla karşılaşması sonucunda suça eğilimli kişiler için bu ağlar suç işlemek adına yeni imkânlar sunmaktadır. Bunun yanı sıra, teknolojiyle birlikte internetin ve kitle iletişim araçlarının gelişimi sadece suç olanaklarının değil, suçun görünümünün de çeşitlenmiş olabileceği görüşünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle bütün bu durumlar dikkate alınarak, gençlerin suç ile gelişen teknoloji arasında nasıl bir ilişki kurdukları ortaya konmaya çalışılmıştır.

“...günümüzde teknoloji sayesinde suçların görünürlükleri arttı bence. Ama aynı zamanda suçlar da artmış olabilir. Çünkü aynı sebeple suçlar çeşitlendi ve birçok suç türü ortaya çıktı. Bu durum doğal olarak suçların artmasına neden oluyor diye düşünüyorum...” (G25, Kadın, 28, Sosyoloji Yüksek Lisans Tez Dönemi)

“...bence teknoloji nedeniyle geçmişe göre suçlar arttı. Yani belki de eskiden haberlerde çok görmediğimiz için de şu an arttığını düşünüyor olabiliriz aslında. Çünkü haberler olmasaydı nerede ne olay yaşandığını bilemezdik. Ama şu anda haberlerde çok fazla suç olaylarıyla karşılaşırız. Aynı zamanda sosyal medyanın da bu durumda çok büyük etkisi var...” (G15, Erkek, 25, Sinema ve Televizyon Yüksek Lisans 1)

“...suç oranları bence teknolojiyle birlikte daha da arttı. Annemlerin babamların anlattığına göre bundan 20 sene önce insanlar daha rahatmış. Şu an bizim nesil, teknoloji çağında olduğu için her şeye erişim daha kolay. Herkesin hakkında her şeyi öğrenebiliyorsun. Bu insanlara daha cazip geliyor. Herkes her şeyin daha kolayına kaçıyor artık...” (G11, Kadın, 22, Fransız Dili ve Edebiyatı 2)

Bazı görüşmecilerin söylemlerine göre, teknoloji, suç oranlarının artmasında önemli bir yere sahiptir. Ebeveynlerinin geçmiş deneyimlerine dayanarak günümüzde suç oranlarının arttığını savunan Görüşmeci 11, bu görüşle birlikte suçun görünümünün de çeşitlenmiş olabileceğine dikkat çekmektedir. Nitekim internette yayın yapan ve kullanıcılarının her geçen gün milyonlara ulaştığı sosyal ağlar, sosyal paylaşım ve haber siteleri; toplumsal yaşamın bizzat kendisini yansıtır bir hâl alarak, hukuki olmanın yanı sıra sosyolojik birer olgu olan suçların görünürlük kazanmasına neden olmaktadır (Özocak, 2013). Öyle ki, haber değerinin yüksek olması nedeniyle medyada önemli bir yere sahip olan suç olaylarının gazetelerde “3. Sayfa Haberleri” adıyla yer alması, suçun görünürlüğü ve bilinirliği noktasında bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca son dönemlerde büyük rağbet gören sosyal medya, suç haberlerinin görünürlük kazanmasıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda yeni bir suç türü olarak ele alınan ‘sanal dolandırıcılık’ suçuna da zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla görüşmecilerin ileri sürdüğü görüşler doğrultusunda günümüzde suçun artan görünümünün yanı sıra, yeni suç türlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte suç oranının da artmış olabileceği vurgulanmıştır. Genel itibariyle,

teknoloji ürünü olan internetin suç işlemek için yeni yollar sunduğunu belirten üniversite öğrencilerinin görüşleri şu şekildedir:

“...bence teknolojiyle suç arasında ilişki var. Mesela teknoloji sayesinde evinde otururken bile bir kişinin nerede olduğunu görebiliyorsun. Şöyle söyleyeyim, bir telefoncuda şöyle bir durumla karşılaştım. Ben telefoncudayken bir kişi geldi ve bir telefona gps yerleştirmesini istedi. Kim bilir belki karısının ya da kız arkadaşının telefonuydu ve onun gittiği yerlerden haberdar olmak için böyle bir şey yaptırdı. Bu kişisel hayatın gizliliğine girdiği için bence suç. Bu gibi bazı durumları düşünürsek teknolojinin suç işlemeyi kısmen kolaylaştırdığını söyleyebilirim...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

“...bence ilişki var. Mesela ‘deepweb’ denilen olay var. Ben mesela çocukken bunu bilmiyordum ama büyüdüğümde öğrendim. Eğer ben buna yönelik bir ilgim olduğunu düşünürsem buraya girmeye çalışırım. Ayrıyeten daha farklı şeyler de yapmaya çalışırım. Kendimi keşfetmeye çalışırım açıkçası. Ama uğraştığım şeyler legal olmaz tabi. Bu yüzden teknolojinin suça etkisi baya var bence...” (G4, Erkek, 21, Maliye 4)

“...evet, internetle suç arasında ilişki olduğunu düşünüyorum. Birçok kötü siteler var. Gençleri çocukları çok kötü şeylere teşvik edebiliyor. Örneğin, yanlış hatırlamıyorsam bir dönem Mavi Balina diye bilgisayar oyunu vardı ve bu oyunu oynayan çocuklar peş peşe intihar etmeye başlamışlardı. Ayrıca internet dolandırıcılığı diye bir kavram girdi hayatımıza. Maddi, manevi insanların çok zor durumlara düşmelerine sebep oluyorlar. Dolayısıyla bütün bunlar sonucunda teknolojinin avantajları kadar dezavantajlarının olduğunu da düşünüyorum...” (G14, Kadın, 22, Fizik 3)

Görüşmeciler genel olarak, teknoloji ile suç arasında yakın bir ilişki olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu durumu yaşadığı bir olayı örnek göstererek açıklayan Görüşmeci 1, teknolojinin en önemli ürünlerinden biri olan internetin gerek suç işlemeyi gerekse bireylerin özel hayatına müdahale edebilmeyi kolaylaştırdığını belirtmiştir. Bununla birlikte Görüşmeci 4, internetin karanlık yüzünden bahsederek, teknoloji ürünü olan internetin bireyleri suça teşvik edebileceğinden bahsetmiştir. Aynı şekilde görüşmeci 14 ise, birkaç yıl önce ortaya çıkan, ancak bazı dönemlerde tekrar gündeme gelerek haber konusu olan Mavi Balina oyununu örnek göstererek, gençlerin ve çocukların oynadığı bu oyunun özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmiş ve onları suça yönlendirdiğini vurgulamıştır. Bir dönem büyük yankı uyandıran bu tehlikeli oyun, haberler aracılığıyla sık sık gündeme gelerek merak konusu olmuştur. Dolayısıyla daha önce oyunun varlığından bile haberdar olmayan bireyler, internet ve haberler sayesinde konuya hâkim hâle gelmişlerdir. Buradan hareketle gençler, teknoloji ile suç arasında yakın bir ilişki olduğunu vurgulayarak, günümüzde hem suç oranının arttığına hem de eski dönemlere nazaran suçun görünürlüğünün bir hayli artış gösterdiğine değinmişlerdir.

3.4.1.5. Günümüzdeki dizi, film ve TV programlarının suç ile ilişkisi

İçinde bulunduğumuz dönem, iletişim ve enformasyon araçlarının hızla değiştiği ve geliştiği bir çağı temsil etmektedir. Öyle ki, gündelik hayat pratiklerimiz söz konusu olan bu araçların kullanımıyla hızla dönüşmektedir. Bu noktada en kitlesel, en yaygın ve bir o kadar da enformasyon ve iletişim aracı olan televizyon; diziler, filmler, belgeseller ve çeşitli programlar aracılığıyla şiddeti ve suçu ön plana çıkararak algılarımızı ve düşünce yapılarımızı etkisi altına almaktadır (Cheviron, 2013: 13). Buradan hareketle, üniversite öğrencilerine “Günümüzde yayınlanan şiddet ve suç içerikli filmlerin, dizilerin ve gündüz kuşağı programların kişileri suça teşvik ettiğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve bu konudaki görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

“...belki belli bir yaşın üzerindeki kişileri etkilemeyebilir. Ama mesela bu yapımları küçük çocuklar da izliyor. İzlemeseler bile sonuçta çocukların bulunduğu ortamda bu diziler ya da filmler açık olduğunda ister istemez suç olaylarını görebiliyor ya da duyabiliyorlar. Bu nedenle çocukların mutlaka etkilenebileceği düşünüyorum. Etkilendikleri takdirde de bu durum onların ileriki yaşlarında büyük sorunlara yol açabilir bence. Mesela geçenlerde yeni başlayan bir dizi gördüm televizyonda. Bu dizinin fragmanında kadın dövülüyordu. Şimdi bu görüntü, bunu izleyen bir çocuğun bilinçaltında yer edebilir ve gelecekte o çocuğu etkileyebilir. Hatta ileride eşine, annesine, kardeşine ya da çocuğuna karşı şiddet uygulayan biri haline bile dönüştürebilir. Zaten bence böyle böyle kadına karşı şiddet olayları gittikçe artmaya başladı diye düşünüyorum. Daha bunun gibi dizileri saysak bitmez aslında. Bu sadece aklıma gelen dizilerden bir tanesi...” (G9, Kadın, 19, İngiliz Dili ve Edebiyatı)

“...belki aklı başında bir yetişkin etkilenmeyebilir ama gençlerin çocukların böyle şeylerden etkileneceğini düşünüyorum. Ben şahsen çocuğuma veya yeğenlerime böyle şeyleri izletmem. Ben pek televizyon izlemiyorum. Bu yüzden bu tür yayınlarla ilgili çok bilgim yok, örnek veremem. Gerçi çizgi filmlerde bile artık illuminatinin etkileri var. Dizi ve filmleri düşünemiyorum. O yüzden ben özellikle çocukların diziler aracılığıyla suça yönlendirildiğine inanıyorum açıkçası...” (G11, Kadın, 22, Fransız Dili ve Edebiyatı 2)

Görüşmeci 9 ve Görüşmeci 11’in söylemleri, özellikle çocukların şiddet ve suç içerikli yapımlardan etkilenebilecekleri ve bu nedenle ileriki yaşlarda suça eğilimli olabilecekleri yönündedir. Bu söylemler doğrultusunda, ailesinde ya da çevresinde belki de daha önce şiddet ve suç olaylarıyla karşılaşmamış olan çocuklar, bu yapımlar aracılığıyla suçu öğrenebilmektedirler. Bu noktada suçun, öğrenilen bir olgu olarak tekrar karşımıza çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, bazı görüşmeciler yayınlanan gündüz kuşağı programlarının suça teşvik etmenin yanı sıra, toplumsal ahlakı zedelediğine değinmişlerdir:

“...kesinlikle düşünüyorum. Mesela güncel programlarda, “Kim neyi nasıl yapmış?; Bunlar nasıl ortaya çıkmış? “ Hep bunlar işleniyor. Ama bence kesinlikle bunların gösterilmesi hiç doğru değil, bu tür programların bir an önce kaldırılması gerek. Çünkü bu tür programlar insanlara daha çok yol göstermiş oluyor bence. Mesela Esra Erol’ un programına bir kadın çıkıyor; ‘ben artık kocamı sevmiyorum, kocam bana kötü davranıyor ama X kişisi bana değer veriyor, ben artık onunla birlikteyim ve kocamdan ayrılmak istiyorum’ diyor ve birçok kişi bunu keyifle izliyor. Bence bu hem toplumsal ahlaka zarar veriyor hem de ‘aa bak o yapmış demek ki bu normal bir şey, ben de yapmalıyım’ diye insanın aklına farklı fikirler sokabiliyor diye düşünüyorum açıkçası. Ayrıca bunun gibi birçok program var, sadece bu da değil yani. Sonuç olarak ben bu tür yayınların toplumsal ahlaka zarar verdiğini ve kötü örnek olduğunu düşünüyorum...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

“...kesinlikle suça teşvik ettiğini düşünüyorum. Çünkü bazı insanlar bu tür yapımları gördükçe esinleniyorlar ve o dizi karakterlerini kendilerine rol model edinip onlar gibi olmaya çalışıyorlar. Onun dışında gündüz kuşağı programları da insanları her yönden çok kötü etkiliyor bence. Mesela Müge Anlı’nın programı kaç yıldır baya popüler ama ben o programa karşıyım açıkçası. Çünkü o programda genellikle suçlular özellikle de cinayet şüphelileri aranıyor. Ama sonuçta orada oturan kişinin suçlu olup olmadığı belli değil ama programda kişi deşifre olmuş oluyor. Bence bu tür şeyler ya da suçlamalar gizli olmalı. Sonuçta o kişi suçlu çıkmasa bile insanların aklında kötü kalıyor ve damgalanabiliyor. Bunu doğru bulmuyorum. Aynı şekilde insanlar bu tür programlardan şu şekilde etkilenabiliyor. Mesela buraya katılan kişilere dikkat ederseniz birçoğu çarpık ilişki sonucunda işlenen cinayetten dolayı orada. Bu durum toplum ahlakını kötü yönde etkilediği gibi insanların akıllarına farklı şeyler getiriyor olabilir. Örneğin; adam ya da kadın yasak ilişki yaşıyordur ve burada gördüğü cinayetlerden esinlenerek suç işleyebilir. Bunun olmayacağını bilemeyiz sonuçta. O yüzden ben bu tür programlara ya da şiddet içeren dizilere karşıyım. Zaten kolaylıkla etki altında kalabilen bir toplumuz o nedenle bu tür yapımlar bizim için tehlikeli olabilir...” (G3, Kadın, 22, İktisat 4)

Araştırmaya katılan Görüşmeci 1 ve Görüşmeci 3’ün söylemleri; gerek şiddet ve suç içerikli dizi ve filmlerin gerekse gündüz kuşağı programlarının toplumsal ahlakı aşındıran etmenler arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu yapımların sapkın davranışlara neden olabileceği ileri sürülmektedir. Bunun yanı sıra, Görüşmeci 13, daha önce izlediği bir dizinin karakterinden etkilenip saçlarını onun gibi kestirdiğini belirtmiş ve kendisinin bir saç modeline özendiği gibi başkalarının da o dizideki şiddet ve suç öğelerine özenebileceğine değinmiştir. Görüşmeci 8 ise, bu tür yapımların her ne kadar şiddete ve suça teşvik edici olduğu fikrini savunsa da aslında bu yayınların sadece eğlence amacı taşıdığını, dolayısıyla da yayından kaldırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç itibarıyla, görüşmecilerin çoğunluğu şiddet ve suç içerikli dizi, film ve programların kişileri suça teşvik ettiği yönünde ortak bir noktada buluşmaktadır.

3.4.2. Covid-19 Pandemi Sürecinde Değişen Suç Algısı

3.4.2.1. Eski normaller, Yeni suçlar

Geçmişten günümüze hem toplumsal hem de tarihsel değişim ve gelişimler ekseninde hangi davranışların suç olarak nitelendirileceği durumu, hukuk kurallarının konusuna girmektedir. Bu noktada, hukuk kurallarının bireyler tarafından düzenlenmesi, suç olgusunun temelde yapay ve göreceli bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle, “belirli bir dönemde, toplum için tehlikeli olduğuna karar verilen eylemler suç kabul edilirken, başka bir dönemde veya toplumda, değişen iktidar yapılarına bağlı olarak aynı eylemin suç şeklinde değerlendirilmediği görülür. Bu doğrultuda hiçbir davranışın, başlangıçta suç niteliğine sahip olmadığı göz önüne alınmalıdır. Suç, toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarına göre şekillenen bir olgudur” (Tüysüz, 2020: 7). Bu ekseninde 21. Yüzyıl’da küresel çapta deneyimlediğimiz covid-19 pandemi sürecinde alınan yeni kararlar, bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Öyle ki, covid-19 pandemi sürecinde toplum sağlığını korumak amacıyla iktidarlar tarafından bazı yeni kararlar alınmış ve bu kararlar doğrultusunda günlük hayatta sıradan olan bazı davranışlar suç olarak kabul görmeye başlanmıştır. Pandemiden önceki günlük yaşantımızda yeri olmayan maske; pandemi sürecinde takılması zorunlu olan, takılmadığı takdirde de belirli yaptırımlarla karşılaşılan bir suç hâline gelmiştir. Yine pandemiden önceki hayatımızda özgürce gezabildiğimiz sokaklar, pandemi sürecinde yaş ve saat kısıtlamaları getirilen bir alana dönüştürülmüştür. Aynı zamanda bu süreçte sosyallikten tamamen uzak, izole bir yaşam zorunlu kılınmıştır. Genel olarak bu yeni uygulamalar pandemi sürecinde suç olarak kabul görmüş ve bu uygulamaları ihlal eden kişilere cezai yaptırımlar uygulanmıştır. Bazı kişiler bu yasaklara uyum sağlayamamış ve cezayı göze alarak gerek eğlence amaçlı gerekse ihtiyaçlar doğrultusunda yasakları ihlal etmişlerdir. Bundan dolayı pandemi sürecindeki birçok haberde; kahvehanelerde gizlice okey oynayan, polisler yakalanmamak için boş depolarda saç tıraşı olan veya evlerde eğlence düzenleyen insanlarla karşılaşılmıştır. Buradan hareketle, gençlerin bu yeni durumları nasıl karşıladıkları ve bu yasakları suç olarak algılayıp algılamadıkları incelenmiştir.

“...bu davranışların pandemi sürecinde suç sayılmasına kesinlikle katılıyorum. Cezaların olması da iyiydi. Ama bence doğru düzgün bir yaptırım yoktu. Yani tamam alınan tedbirler fena değildi ama yaptırımların bir caydırıcılığı yoktu bence. Zaten bu eşit de olmadı. Mesela bazı yerler de denetleme daha çok yapıldı ama bazı yerlerde daha az yapıldı hatta hiç yapılmadı. Dolayısıyla haksızlıklar da

oldu. İnsanlar da doğal olarak isyan etti ki haklılardı bence. Yasakları ihlal eden kişilerin ceza alması gerektiğini düşünenlerdendim her zaman. Sonuçta kamusal alanda yaşıyoruz ve birbirimizden sorumluyuz. O yüzden kimsenin toplumu riske atmaya hakkı yok. Eğer yasakları ihlal ettiysen cezasını çekeceksin. Zaten aksi halde 'nasıl olsa ceza almıyorum' diyerek diğer kişileri de örgütleyebilirdi insanlar bu sefer. O açıdan cezalar yerinde bir karardı bence. Ama dediğim gibi haksız yere ceza yazılan kişiler de oldu maalesef bu süreçte. Ya da tam tersi yasakları keyfi olarak ihlal eden ama ceza almayan insanlar da arada kaynadı. Yani tam bir adalet sağlanamamıştı diye düşünüyorum..." (G6, Kadın, 23, Sosyoloji 4)

"...pandemi süreci tüm dünyanın birlikte hareket ettiği bir zamandı. Yani herkesin her ülkenin belli yasakları vardı ve herkes buna uymak durumundaydı. Çünkü toplum sağlığı söz konusuydu. Dolayısıyla bizim ülkemizde de bazı yasaklar vardı ve bunlara uyumamız gerekiyordu. Sonuçta zaten bu kısa bir dönemdi. Yani ömür boyu sürececek bir şey değildi. 1 yıl maske takmak benim için sorun olmadı açıkçası. Ama tabii benim de bu yasakları ihlal ettiğim zamanlar oldu dürüst olmak gerekirse. Zaten hepimiz yasakları ihlal etmişizdir muhtemelen. Olabilir yani. Çünkü insan bir süre sonra bunalabiliyor. Maske bunaltıcı bir şey sonuçta ve insanın nefesini etkiliyor. O yüzden maske ihlaline pek bir şey diyemem açıkçası. Çünkü dediğim gibi benim de bu yasağı ihlal ettiğim zamanlar oldu. Ama onun dışındaki yasaklar hakkında bir şey diyemem. Zaten genel olarak baktığımızda yasak yasaktır ve bu yasakları ihlal ettiğinizde de suç işlemiş olursunuz. Sonuçta toplumsal kurallar söz konusu ve bunun ihlali suç olarak tanımlanır. O yüzden bu yasaklar bence suç. Dolayısıyla yasakları ihlal eden kişilerin ceza alması normal ve yerinde bir karar bence..." (G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

"...sonuçta bu yasaklar herkesin sağlığını korumak için konulan yasaklar. O nedenle herkesin bu yasaklara uyması lazım. Aksi takdirde kişiler suç işlemiş sayılır ki bu çok normal bence. Ama bakarsak bizim toplumumuzda zaten biraz yasakları çiğneme gibi özellik var. Hatta 'kurallar çiğnenmek içindir' diye bir tabirimiz bile var. O yüzden pandemi sürecinde insan sağlığı söz konusu olduğu halde kuralları çiğneyen bir sürü insan vardı. Bu kişiler suç işlediği için ceza almaları gerekir tabii ama eğer bu sistem adaletli bir şekilde işlemiyorsa da ceza alınmasını haklı bulmam. Benim birkaç defa başıma geldi mesela; gariban pek anlamayan bir amcaya maskesi yok diye ceza yazdılar ama yanında yine maskesiz olan adam sırf tepki gösteriyor diye ona ceza yazmadılar. Bunun gibi saçmalıklar oldu maalesef. O yüzden adil bir sistem olmadığı için pandemideki bu yasakların ihlalinde ceza alınıp alınmaması gerektiği tartışılır bir durum bence..." (G27, Erkek, 27, Sosyoloji 4)

"...tabii ki pandemi kurallarına uymamak suç. Fakat hükümet maddi gelir sağlamak için bu tür para cezalar uyguladı bence. Herkese aynı eşitlikte, aynı yaptırımlar uygulanmadığından bu cezaların maddi gelir elde etmek için kesildiğini düşünüyorum. Trafik çevirmelerinde bir arabanın içinde maskesiz 3-4 kişi olduğu halde ceza kesmeyip, diğer arabadakilere maske takmadıkları için ceza kesildiği oldu. Evlerden çıkılması yasak olan dönemde birçok insan dışarıya çıktı. Kimisine ceza kesildi kimisine kesilmedi. Yani hiç kimseye eşit davranılmadı. Herkesin bu kurallara dikkat etmesi gerekiyordu fakat çoğu kimse bu kurallara uyulmadı. Ben de zaman zaman maskesiz sokağa çıktım. Yapmamam gerekiyordu ama yaptım işte..." (G16, Kadın, 23, Ebelik 4)

“...pandemi süresince insanların çok fazla korkutulduğunu düşünüyorum. İlk başlarda izlediğimiz haberlerde insanlar hastanelere sığmıyor, caddelerde yatıyorlardı. Bu görüntülerden o kadar etkilendik ki dışarıya girip çıktığımızda üstümüzü başımızı kapıda çıkarıyorduk. Herkese vebalıymış gibi davranıyorduk. Artık duruma alıştık. Ben hastalığı da hafif bir şekilde geçirdim. Aşı olmak istememiştim, maske takmayı da istemiyordum ama mecburen hepsini yaptım. Bir düzen var hepimiz o düzene uyuyoruz. Şu an maske zorunluluğu da kalktı aşı olma zorunluluğu da kalktı. Çünkü artık istenilen dünya düzenine geldik. Ama yine de o dönemde ortaya çıkan bu davranışları suç olarak değerlendiriyorum ve verilen cezaları haklı buluyorum. Ben de maskesiz bir kişinin yanıma gelip, yüzüme yüzüme öksürmesinden rahatsız olurdum ve o kişinin ceza almasını isterdim...” (G2, Erkek, 20, İnşaat Teknolojisi 2)

Yapılan görüşmeler sonucunda üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı pandemi sürecindeki bu yasaklara uyulmaması durumunun suç kabul edilmesi ve bu yasakları ihlal eden kişilere de cezai yaptırım uygulanması konusunda hemfikirdir. Ancak bu uygulamaları suç olarak algılayan görüşmeciler, farklı noktalara dikkat çekmişlerdir. Bazı görüşmeciler cezaları yetersiz bulmuş, bazıları ise cezaların toplumdaki herkese eşit şekilde uygulanmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu Görüşmeci 15, yaşadığı bir örnekle açıklamıştır: Pazarda kontrol noktasında bulunan bir polis, kendisinde de maske olmadığı hâlde, maskesiz yaşlı bir kadını azarlayarak uyarmasına şahit olan görüşmeci, bunun üzerine polis memurunun maskesiz resmini çekerek, bu polisin ceza almasını sağladığını aktarmıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, görüşmeciler, cezaların adil bir şekilde verilmemesi sonucunda toplumda eşitsizlikler, güvensizlikler ve adaletsizliklerin meydana geldiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla pandemi sürecini kontrol altına almak için uygulanan bu politikalar, diğer yandan toplumda bazı sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Görüşmeci 16, rastgele gerçekleştirilen ceza uygulamalarının pandemi kurallarına uyulmadığı için değil, esas olarak devletin gelir elde etmesi için uygulandığını savunmuştur. Ancak genel itibariyle katılımcılar bu davranışları suç olarak algılamış ve cezai yaptırım uygulanmasını haklı bulduklarını belirtmişlerdir. Nitekim Türk Ceza Kanunu’nda (2004) 170. Madde ile tanımlanan, “Genel güvenliği kasten tehlikeye sokma” suçu yer almaktadır. Bu maddeye göre; “Kişilerin hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olacak biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda” gerçekleştirilen suçlu eylem, cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla covid-19 pandemi sürecinde bireyler, maske takmayarak ya da diğer kurallara uygun davranmayarak aynı mekânı, toplu taşımayı ya da aynı ortamı paylaşan kişilerin hayatını tehlikeye sokmakta ve bu maddeye göre suç işlemiş sayılmaktadırlar. Ayrıca pandemi sürecinde geçici süreliğine suç olarak adlandırılan bu

yasaklı davranışları ihlal eden bireyler, idari para cezası yaptırımını ile karşı karşıya kalmışlardır.

Ancak belirtmek gerekir ki, pandemi sürecinde uygulamaya konulan ‘sokağa çıkma yasağı’nın ihlal edilmesi durumunda bir yaptırımın söz konusu olmadığı bazı durumlar mevcuttur. Bu hususlar kısaca şu şekildedir: “Önceden alınmış doktor randevusu/kontrolü olan, birinci derece yakınının cenaze nakil işlemine refakat edecek olan, ÖSYM tarafından ilan edilen ve diğer merkezi sınavlara katılacaklar ve refakatçileri, özel veya kamudan günlük sözleşmeye davet yazısı olan, ceza infaz kurumlarından salıverilen” vb. şeklinde sıralanabilmektedir.⁴ Aynı zamanda, çalışmak için (zaruri olarak) bu yasağı ihlal etmek durumunda kalan kişiler özel belgelerle iş yerlerine gidebilmekte ve bu nedenle herhangi bir yaptırımla karşılaşmamaktadırlar. Dolayısıyla pandemi sürecinde ‘suçlu davranış’ olarak kabul edilen ve yaptırım uygulanan bazı ihlaller, kişilerin durumuna göre kısmen tolere edilebilmektedir.

Bunun yanı sıra, pandemi sürecinde uygulamaya konan bu yasakları suç olarak algılamayan üniversite öğrencileri ise, pandemi sürecinin gereğinden fazla ciddiye alındığını ve kişilerin belli bir yerden sonra özgürlüklerinin kısıtlanmasının doğru olmadığını gerekçe göstermişlerdir.

3.4.2.2. Karantina kaçakları

Pandemi sürecinde covid-19 virüsüne yakalanan bireyler, başlangıçta 14 gün olmak üzere belirli sürelerde karantina altına alınmıştır. Ancak pandeminin seyrinin normale dönmeye başlamasıyla birlikte bu süre, 7 güne ve daha sonra da 5 güne düşürülerek yavaş yavaş sona ermiştir. Karantina altına alınan bireylerin evden dışarıya çıkması yasak olduğu hâlde bazı bireyler bu yasağa uymayıp, karantina süreleri içerisinde çeşitli sebeplerle dışarıya çıkmışlardır. Bu durum toplumdaki bazı bireyler tarafından suç şeklinde addedilirken, diğer bireyler için normal bir davranış olarak kabul görmüştür. Ancak TCK’ya göre bu ihlal durumu kesinlikle suç olarak tanımlanmaktadır. Öyle ki, “Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu” 5237 sayılı TCK’nın 195. maddesinde yer almaktadır. TCK’nın ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” isimli üçüncü kısmının “Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü bölümünü oluşturan suçlar arasında bulunan ilgili madde şu şekilde düzenlenmektedir: “Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş

⁴ Detaylı bilgi için bkz.: <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri> (Erişim tarihi: 05.09.2022)

kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayan kişi, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004). Maddenin gerekçesi de şu şekilde ele alınmıştır: “Bulaşıcı hastalıklara yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş bulunan kimselerin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uyulmaması, suç olarak tanımlanmıştır. Böylece kamu sağlığının korunması amacı güdülmektedir” (Bayzit, 2020).

Dolayısıyla TCK’ya göre suç olan bu davranışın, araştırma sürecine katılan genç üniversite öğrencileri tarafından ne şekilde algılandığı oldukça önem teşkil etmektedir.

“...ben buna kesinlikle çok karşıydım. Sonuçta bir başka insana hastalığı bulaştırabilme ihtimali çok yüksek. Eğer karantinaya alındıysan karantinada kalmalısın. Başka insanların hayatlarını tehlikeye atmaya kimsenin hakkı yok. Bu bence suç. O yüzden ben buna çok çok karşıydım. Böyle kişilere denk gelmedim. Ama denk gelseydim gerekli uyarıyı ben bile yapardım...” (G3, Kadın, 22, İktisat 4)

“...bunu gerçekten çok bencil olan insanlar yapıyordu bence. Yeter ki kendileri sıkılmasınlar gerisi önemli değildi onlar için. Ki zaten pandeminin başında sokağa çıkma yasağı gibi bir sürü yasak vardı. Yani o süreç içerisinde karantinadayken dışarı çıksalar bile yapabilecekleri hiçbir şey yoktu aslında. Yani sonuçta bir yere gidip oturamayacaklardı. Buna rağmen neden çıktılar bilmiyorum. Bence bu tamamen bencillik. Sonuçta bir tek o da değil zaten bütün Türkiye Karantinadaydı. Ekstra kendisi covid olduğu için karantinaya alınmıştır. Ama zaten sonuç olarak bu durumda insanın daha da temkinli olması gerekiyordu dışarı çıkmanın aksine. O yüzden bu kişilerin yine suç işlediğini düşünüyorum ve ceza almasını doğru buluyorum. Ama açıkçası bir de şu var; ceza oranları biraz fazlaydı bence. Yanlış hatırlamıyorsam 3000 TL idi. Evet ceza gerekiyordu ama ceza miktarı fazlaydı bence. Böyle düşünme nedenim şu aslında; diyelim ki o an o kişinin acil olarak evden çıkması gerekti, mesela yalnız kalıyordu ve bir şeye ihtiyacı vardı çıktı diyelim. O kişi o an dışarıda yakalandıysa 3000 TL gibi bir para cezası alıyordu. İşte bu durum için gereksiz ve fazla. Ama tabii sırf keyif amaçlı dışarı çıkanlar için uygun olabilir caydırıcı olması açısından...” (G9, Kadın, 19, İngiliz Dili ve Edebiyatı 1)

“...elbette bu kişiler suç işlediler. Ne ceza verildiyse razı olmalılar. Zaten cezayı göze alarak, bu kuralları çiğnemişlerdir...” (G13, Erkek, 21, İnşaat Teknolojisi 2)

“...bu insanların bencil ve çok aptal olduklarını düşünüyorum. Hadi toplumdaki insanların hayatlarını düşünmüyorlar, kendi çocuklarının, annelerinin, babalarının diğer sevdiklerinin hayatlarını da mı düşünmüyorlar. Sonuçta covid bulaşıcı ve nelere sebep olduğu hâlâ bilinmeyen bir hastalık. Her gün binlerce kişinin öldüğünü görüp de sırf keyifleri uğruna bilinçsizce davranan bu insanları asla affetmiyorum. Çok büyük cezalar almalarını istiyorum...” (G22, Kadın, 21, Psikoloji 3)

Araştırmaya katılan görüşmecilerin tamamı, karantina şartlarına uymayan hastaların suç işlediği konusunda ortak bir görüşe sahiptir. Ayrıca görüşmeciler karantina kurallarına uymayan hastaların bilinçsizce ve bencilce davranarak toplumdaki herkesin hayatını tehlikeye

attıkları noktasında hemfikirlerdir. Görüşmecilerden biri ise, pandemi sürecinde tüm kurallara ailece çok dikkat ettikleri hâlde, annesini hastaneye götürdükleri dönemde bu kurallara kendileri kadar dikkat etmeyen bireyler yüzünden annesinin covid-19 virüsüne yakalandığını ve bunun sonucunda annesini kaybettiklerini dile getirmiştir. Dolayısıyla bu kişilere verilecek olan her türlü cezanın yetersiz olacağını belirtmiştir.

3.4.2.3. Pandeminin suç oranlarına etkisi

Büyük sosyoekonomik çöküntüler, insanları evrensel anlamda suç olarak kabul gören cinayet, hırsızlık ve cinsel istismar gibi çeşitli davranışlara yöneltebilmekte, dolayısıyla suç işlemelerine neden olabilmektedir. Bu durum her dönemde olduğu gibi günümüz pandemi sürecinde de söz konusudur. Dolayısıyla suç oranlarının arttığı dönemlere bakarken yalnızca suç kategorisine giren eylemlere bakmak yeterli değildir. Öyle ki, yasa yapıcıların veya iktidarın söz konusu olan eylemleri suç olarak algılayan otorite sahiplerinin, suçu yeniden tanımlama biçimlerini de ele almak gerekmektedir (Metinsoy, 2019).

Covid-19 pandemisi suç dünyasına, daha önce yaşanması pek mümkün olmayan imkânlar sunmuş ve suç dünyası da bu imkânları yoğun bir şekilde kullanmıştır. Nitekim zararlı yazılımlar üzerinden yapılan siber saldırılarda ve sahte kişisel koruyucu donanım ve ilaç satışında ciddi oranda artış yaşanırken, aynı zamanda suç örgütleri sahte aşı üreterek bunu tüm dünyaya dağıtmıştır. Bununla birlikte, bütün bu durumların fiziksel dünya için geçerli olduğu kadar darknet dünyası için de geçerliliğini korumaktadır (Stock, 2021). Buradan anlaşılacağı üzere pandemi sürecinde birtakım suç türlerinde artış yaşanmıştır. Ancak bunun aksine, “sokağa çıkma yasağı” şeklinde uygulanan politikalar sebebiyle “sokak suçları” olarak adlandırılan birçok suç türünde azalmalar meydana gelmiştir. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin pandemi sürecindeki suç oranlarına ilişkin düşünceleri ele alınmıştır.

“...pandemi sürecinde genel olarak sanal dolandırıcılığın arttığını düşünüyorum. Diğer şekilde, diğer suçlar artmış olsa bile bunun çaresizlikten, mecburiyetten dolayı artmış olabileceğini düşünüyorum. Özellikle pandemide ekonomik nedenlerle kişiler daha çaresiz kalmış olabilir ve belki hırsızlık ya da dolandırıcılık gibi suç türlerinin işlenme oranı da artmış olabilir. Ama kesin bir bilgim yok bu konuda...” (G5, Erkek, 20, Matematik 3)

“...pandemi döneminde internet odaklı suçların arttığını düşünüyorum. Diğer suçlar açısından baktığımızda kimse evden çıkmadığı için bir nebze olsun azalmıştır...” (G21, Erkek, 19, Hemşirelik 2)

“...pandemiyle birlikte siber suçların, dolandırıcılığın arttığını düşünüyorum. Çünkü bu süreçte alışveriş ihtiyaçlarımızı genellikle internetten yaptık. Bu durum dolandırıcılar için yeni imkânlar sağlamış olabilir. Bu yüzden internet üzerinden yapılan dolandırıcılık artmıştır bence...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

Araştırmaya katılan görüşmecilerin bir kısmı, uygulanan yasaklardan dolayı birçok suç türünde azalma olabileceğini belirtirken; bunun aksine, pandemi sürecinde internetin yoğun bir şekilde kullanılması nedeniyle sanal suçların ve dolandırıcılığın arttığını vurgulamışlardır. Nitekim covid-19 pandemi sürecinde bireylerin evde kalması nedeniyle internet kullanımı giderek artmış ve çevrimiçi ortamda daha fazla zaman geçirilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda internet ortamında alışveriş giderek yaygınlaşmıştır. Bu ekseninde yapılan araştırmalara göre, covid-19 pandemisi sürecinde e-ticaret satışlarının % 400 arttığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla pandemi döneminde suç unsuru ciddi oranda sanal ortamda varlığını sürdürmüştür. Öyle ki, pandemi sürecinde sahte SMS ve sahte e-posta aracılığıyla bireylere çeşitli mesajlar gönderilerek sanal ortamda işlenen suçların oranının sayısal olarak arttığı görülmüştür. Sokağa çıkma yasağı nedeniyle sokağa çıkamayan, çıksa bile temas etmekten korktuğu için ATM'leri kullanamayan bireyler, bankacılık işlemlerini de internet bankacılığı üzerinden yapmıştır. Dolayısıyla sahte banka hesapları bu dönemde giderek artış göstermiştir. Ayrıca bireyler yardım adı altında sahte banka hesaplarına yönlendirilip dolandırılmaya çalışılmıştır (Kırık, 2020). Buradan anlaşılacağı üzere, covid-19 pandemi sürecinde teknoloji ekseninde siber suçlarda artış meydana gelmiştir. Dolayısıyla bazı görüşmecilerin söylemleri ile pandemi sürecinde meydana gelen siber suç eksenindeki değişimin aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, pandemi sürecinde artış gösteren bir diğer suç türü ise, aile içi şiddettir. Gençlerin bu yöndeki görüşleri ise şu şekildedir:

“...eşler bu süreçte sürekli evin içinde birlikteydiler. Sadece birbirlerini gördüler ve bir süre sonra birbirlerine sarmaya başladılar. Zaten pandemi maddi manevi zor bir süreçti insanların psikolojisini bozdu. Böylelikle eşlerin artık birbirlerine tahammülleri de kalmadığı için bu durum aile içi şiddet olaylarını arttırmış olabilir. Onun dışında herhangi bir suçun artmış olabileceğini pek düşünmüyorum açıkçası. Çünkü zaten bir yıl boyunca kapanma vardı ve kimse dışarı çıkmadı. O yüzden sadece aile içi şiddet artmış olabilir diye düşünüyorum...” (G3, Kadın, 22, İktisat 4)

“...arttı bence. Çünkü herkes evdeydi ve ev içinde ailevi sorunlar çıkmaya başladı. Eşler arasında olsun çocuklarla ebeveynler arasında olsun bir tahammülsüzlük başladı ve bu şiddete kadar gitti. Zaten haberlerde de gördük aile içi şiddet pandemide arttı diye. Ayrıca belki sokaklarda kimse yoktu yasaklardan dolayı ama ona rağmen haberlerde bir şekilde suçla karşılaşılırdık. Yani pandemide dışarıdaki şiddet ve buna bağlı olarak suç eve taşınmış oldu aslında. O yüzden ben bu süreçte suçların arttığını düşünüyorum...” (G7, Kadın, 21, Sosyoloji 4)

Görüşmeci 3 ve Görüşmeci 7, pandemi sürecindeki “sokağa çıkma yasağı” ve “evde kal” politikaları sebebiyle ev halkının birbiriyle uzun süre etkileşimde kalmasının aile içi şiddete neden olabileceğine değinmişlerdir. Nitekim bu süreçte yoğun olarak karşılaşılan bir

diğer suç türü, aile içi şiddettir. “Avrupa basınında ‘hayalet pandemi’ ya da ‘gölge pandemi’ olarak adlandırılan bu şiddet türü, pandeminin ilerleyen aylarında çoğu ülkede kendini göstermiştir”. Bu noktada bireyleri söz konusu olan aile içi şiddete yönelten nedenler “eve kapanma”, “izolasyon”, “karantina” şeklinde sıralanabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin aylarca kapalı alanlarda yaşamlarına devam etmek zorunda kalmış olmaları, birtakım davranışsal değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum sonucunda, korku, kaygı, depresyon, mutsuzluk gibi birtakım duygusal ve davranışsal durumlar ortaya çıkmıştır. “Bu duygusal, psikolojik ve sosyolojik değişimin sonucunda da başta kadınlara yönelik olmak üzere, aile içi şiddet vakalarında artış gözlenmiştir” (Akalin, 2021). Bunun yanı sıra, bazı görüşmeciler genel olarak suç oranlarının azaldığı görüşüne sahiptirler:

“...muhtemelen azaldı çünkü dışarı çıkan insan sayısı azalmıştı, hatta sokakta insan yoktu. Dolayısıyla suç da azalmıştır bence. Ama tabii bir de şu var; insanların psikolojisi de bu süreçte çok bozuldu. Bu yüzden belki pandemide değil de, pandemiden sonra suç olayları atmaya başlamıştır. Ama dediğim gibi sokağa çıkma yasağından dolayı herkes evindeydi. O yüzden açıkçası ben pandemide suç oranlarının kesinlikle azaldığını düşünüyorum...” (G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

“...bence azalmıştır. Çünkü gece hayatı durdu yasaklardan dolayı. O nedenle azaldığını düşünüyorum ama pek emin de değilim tabii...” (G6, Kadın, 22, Sosyoloji 4)

Bu görüşü savunan üniversite öğrencilerine göre uygulanan koruyucu önlem politikaları, pandemi sürecinde suç oranının düşmesine yol açmıştır. Ancak bu durum kısmen doğru kabul edilebilir. Öyle ki, bu süreçte kapkaççılık, yankesicilik, hırsızlık, cinayet, yaralama vb. sokak suçlarında azalma görülürken, internet aracılığıyla işlenen sanal suçlarda ve aile içi şiddet suçunda artış görülmektedir. Dolayısıyla covid-19 pandemi sürecinde suç oranlarındaki değişim suç türlerine göre değişkenlik gösterdiğinden, genel itibarıyla suç oranlarının artması ya da azalması hakkında kesin bir kanıya varılamamaktadır.

3.4.3. Ceza mı? Hangi ceza?

Toplumun suç ve suçluluk konusundaki tutum ve algıları, suç mağduru olma olasılıklarına dair korku ve panikleri; iktidar ve yasa koyucular tarafından ceza sisteminin geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu eksende ceza, genel anlamıyla suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak ifade edilmektedir. Ancak cezalandırmanın amacının ve işlevinin geçmişten günümüze farklılaştığı görülmekle birlikte, genel olarak uygulanan cezanın iki temel işlevinin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, 1. suçlunun işlediği suçtan dolayı cezalandırmayı hak ettiği ve bu nedenle cezalandırılması gerektiğini ileri süren yaklaşım. Bu yaklaşıma göre kriminal yaptırımın amacı, suçluya bedel ödetmektir. 2. cezanın amacı, bireyi

suç işlemekten vazgeçirmek veya caydırmaktır. Bu yaklaşımın amacı ise; suçu önleme, suçluyu ıslah etme ve onu yeniden topluma kazandırmaktır (Kızmaz, 2005a: 213). Bu bağlamda araştırmaya katılan genç üniversite öğrencilerine “*Günümüzdeki cezalar caydırıcı mıdır?*” sorusu yöneltilmiş ve cezalar hakkındaki görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır:

“...kesinlikle günümüzde cezalar caydırıcı değil. Cezaların yeterli olmadığını düşünüyorum. Eğer caydırıcı ve yeterli olsaydı şu an bu kadar suç haberiyle ve kadın cinayeti haberleriyle karşılaşmazdık. İnsanların bir şekilde çekincesi olurdu. Ama maalesef şu an öyle olmadığını rahatlıkla söyleyebilirim...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

“...bence caydırıcı değil. Çünkü caydırıcı olsa bu kadar suç işlenmezdi diye düşünüyorum. O yüzden cezalar yeterli değil bence. Ama ben idamı da istemem. Ölüm cezası da bana pek adil gelmiyor. Çünkü haksız yere içerde yatan da çoktur muhtemelen. Mesela Amerika’da duymuştum adam suçsuzmuş ama suçlu sanıp öldürmüşler. Suçsuz olduğu öldürdükten sonra ortaya çıkmış ve iş işten geçmiş tabii...” (G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

“...kesinlikle caydırıcı olduğunu düşünmüyorum. Kadın cinayetleri buna en güzel örnek. Cezalar caydırıcı olsaydı herkes bu kadar rahat cinayet işleyemezdi. Hapse girmeyi tatile gitmek gibi düşünüyorlar. Nasıl olsa az bir ceza alıp, yatıp çıkacaklar. Verilen cezalar çok yüksek olsa insanlar en sinirli olduklarında bile özgürlüklerinin uzun yıllar kısıtlanması korkusuyla suç işlememek için kendilerine hakim olmaya çalışırlar. Cezalar çok çok arttırırsın...” (G19, Kadın, 19, Fizyoterapi 1).

Yanıtlar incelendiğinde, gençlerin toplumumuzdaki cezaları caydırıcı bulmamakta ve cezaların çok yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Buradan hareketle görüşmeciler cezaların caydırıcı olmayışını, günümüzde özellikle kadın cinayetlerinin artmasıyla ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca cezaların yetersizliğine vurgu yapan gençler, bu durumdan dolayı bireylerin suç işlemekten korkmadıklarını, aksine “birkaç ay/yıl yatar çıkarım” şeklindeki düşüncelere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, araştırma soruları arasında yer alan “*Cezalar caydırıcı mıdır?*” sorusuna bütün görüşmeciler aynı yanıtı vererek, cezaların caydırıcı olmadığını ve yeterli bulmadıklarını vurgulamışlardır.

3.4.4. Üniversite Gençlerinin Covid-19 Pandemi Süreci Sonrasındaki Yaşama Dair Korkuları ve Gelecek Kaygıları

21. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte toplumsal yapıda birtakım değişiklikler meydana gelmiş ve bu durum toplumların üyelerine sağladıkları olanaklarla ters orantılı olduğu ifade edilebilecek şekilde farklılaşan genel stres düzeyinin, ilgili süreçlere

nasıl uyum sağlanacağı yönünde artmasına da neden olmuştur. Bu gelişmeler ekseninde artan rekabet ortamı bütün bireyleri etkilerken, aynı zamanda özellikle üniversite öğrencilerini de fazlasıyla endişelendirmekte; stres altına sokmakta ve kaygılanmalarına yol açmaktadır. Stresi tetikleyen en önemli faktörlerden birisi olan kaygı, bireylerin toplumsal ilişkilerini, günlük yaşantılarını ve hatta geleceğe ilişkin beklenti ve tasarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu ekseninde 2019 yılında Çin’de ortaya çıkan covid-19 pandemisiyle birlikte kaygı düzeyi bir hayli artarak özellikle gençlerin gelecek kaygısının üst seviyeye çıkmasına zemin hazırlamıştır (Öz Ceviz vd., 2020: 313).

Günümüzde ortaya çıkan ve küresel ölçekte yayılım gösteren covid-19 salgını, bireyler ve toplumlar üzerinde çeşitli etkilere sahip olmuştur. Öyle ki, pandemi sürecinde eğitimden çalışma düzenine; alışverişten, ulaşımaya kadar pek çok alanda değişiklikler meydana gelmiş ve günlük yaşantımızda süreç öncesinde olağan olan birçok davranış bu dönemde yeni anlamlar kazanmıştır. Toplum sağlığını koruma kapsamında alınması gereken çeşitli önlemler, aynı zamanda bireysel ve toplumsal ilişkilerin zarar görmesine neden olmuştur. Bu dönemin sosyal yaşam tablosu, toplumda ortaya çıkan birtakım korkuların giderek artmasına zemin hazırlamış ve pandemi süreci sonrasındaki yaşama dair bazı kaygıları beraberinde getirmiştir. Nitekim toplumdaki diğer yaş gruplarındaki bireyler gibi gençler de pandemi sürecinin meydana getirdiği bu durumlardan önemli ölçüde etkilenmiştir. Gençlerin pandemi süreci sonrasındaki yaşama dair duydukları korku ve kaygıların neler olduğunu ortaya koymak oldukça önemlidir. Bu ekseninde çalışmaya katılan üniversite öğrencilerine “*Pandemi süreci sonrasındaki yaşantınıza dair duyduğunuz korku ve gelecek kaygılarınız var mı? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, bu korku ve kaygıların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır:

“...aslında pek bir endişem yok ama uzun zamandır maske taktığımız için maske konusu biraz tedirgin ediyor beni. Sanki sonraki yıllarda herkes astım hastası olacakmış gibi geliyor. Tabii bu olmaz da yani en azından herkeste olmaz. Ama birçoğumuzu etkileyebilir diye düşünüyorum. O yüzden önümüzdeki yıllarda pandeminin getireceği olumsuzluklar yönünden şu anki tek korkum sağlıkla ilgili diyebilirim...” (G8, Erkek, 23, Psikoloji 2)

“...sağlıkla ilgili endişelerim var. Mesela ben covid-19 salgınını çok ağır attığım için büyük ihtimalle bedenimde hasar bıraktı. Çünkü birkaç ay önce astım hastası olduğumu öğrendim. Hâlbuki hiçbir zaman ciğerlerim ile alakalı bir sıkıntım olmadı. Ama büyük ihtimalle covid bu hastalığı tetikledi. Ayrıca istemeden iki doz aşı oldum mecburiyetten. Bu aşının da ileride ne tür etkileri olacağı konusunda bazı korkularım var açıkçası...” (G25, Kadın, 28, Sosyoloji Tez Dönemi)

Yanıtlar incelendiğinde, çalışmaya katılan görüşmecilerin birçoğunun sağlık konusunda birtakım korkulara sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki, pandemi sürecinde esas olarak insan sağlığının tehlikede olduğunu belirten gençler, gerek bu salgına yakalanan gerekse yakalanmayan herkesin bir şekilde sağlığının etkilenebilmesi nedeniyle korku duyduklarını dile getirmişlerdir. Bu eksende Görüşmeci 8, uygulanan önlem politikaları doğrultusunda uzun süre maske takılması nedeniyle pandemi süreci sonrasındaki dönemlerde solunum yolu hastalıklarının baş göstermesinden korktuğunu vurgulamıştır. Covid-19 salgınını ağır bir şekilde geçirdiğini belirten Görüşmeci 25 ise, bu hastalığın kendisinde bazı olumsuz etkilere yol açtığını ve hastalığı atlattıktan birkaç ay sonra astım hastası olduğunu öğrendiğini dile getirmiştir. Ayrıca aşı uygulaması başladıktan sonra alışveriş merkezleri, okullar ve çeşitli kurumlar gibi belirli yerlere girebilmek için aşı kartının zorunlu tutulması nedeniyle aşı olmak durumunda kaldığını belirten Görüşmeci 25, bu aşuların uzun vadede sağlığına zarar vermesinden korktuğunu vurgulamıştır. Nitekim çalışmaya katılan öğrencilerin bir kısmı aşı ile ilgili olan bu görüşe katılmakta ve aşının özelliklerinin belirsiz olmasından kaynaklı olarak sağlıklarıyla ilgili endişe duyduklarını dile getirmektedirler. Bunun yanı sıra görüşmecilerin bir kısmı ise uygulanan önlem politikaları nedeniyle sosyal yaşamın ciddi ölçüde zarar görmesinden korktuklarını belirtmişlerdir.

“...en büyük endişem şu; hiçbir şey eskisi gibi olmazsa diye korkuyorum. Çünkü pandemiden önce çok daha normal bir hayatımız vardı ama pandemi her anlamda sağlık başta olmak üzere ekonomik anlamda da hepimizi çok etkiledi. Sosyal anlamda yine aynı şekilde çok etkilendik. Sosyal ilişkilerimiz bile birbirinden kopmaya başladı. O yüzden en çok bundan korkuyorum. Yani eskisi gibi normal hayatlarımıza dönemezsek diye endişeleniyorum...” (G9, Kadın, 19, İngiliz Dili ve Edebiyatı 1)

“...1,5 yıl evde kalmaya alıştığımız için sosyalleşemedik. Böyle uzun bir süre sonra dışarıya çıktığımızda insanlarla nasıl iletişim kurabilirim, nasıl sosyalleşebilirim sıkıntısı, korkusu oldu bende. Ama illa ki alışacağız ortama...” (G11, Kadın, 22, Fransız Dili ve Edebiyatı 2)

Görüşmeci 9 ve Görüşmeci 11'in söylemlerinden anlaşılacağı üzere çalışmaya yön veren görüşmecilerin birçoğu pandemi sonrasındaki yaşamın ve sosyal ilişkilerin pandemi öncesindeki dönem gibi normale dönmemesinden korktuklarını vurgulamışlardır. Ancak Görüşmeci 16, normalleşme sürecine başlanmasıyla birlikte toplumda meydana gelen bu kopukluğun yavaş yavaş giderileceği ve pandemi süreci öncesindeki döneme geri döneceği yönünde umutlu olduğunu dile getirmiştir. Genel olarak görüşmecilerin büyük bir kısmı ise pandemi sonrasındaki yaşama dair duydukları en büyük korku ve kaygının ekonomik temelli olduğuna dikkat çekmiştir.

“...ekonomik kaygı her öğrencinin hatta herkesin yaşadığı bir durum. Dolayısıyla benim de gelecekle ilgili bazı ekonomik kaygılarım var. Aynı zamanda malum toplumumuzda işsizlik sorunu da var. Dolayısıyla ben de işsizlik korkusu yaşıyorum. Ayrıca ben gelecekte suçların daha da artacağını düşünüyorum açıkçası. Çünkü dediğim gibi yatırımlar yetersiz. Esas olarak gelecekle ilgili duyduğum kaygılar bunlar. Bunun dışında pek bir kaygım olduğunu söyleyemem. Ama çok daha ileriki zamanlarda yaşayabileceğim kaygılarımı sorarsan teknoloji geliyor ve yapay zekâlar artıyor. Belki bu yapay zekâlar gelecekte işsizliği daha da arttıracak ve işlerimizi elimizden alacak. Bu çok daha ileriki yıllar da olur belki ama yine de insanı düşündürmüyor değil. Tabii, dediğim gibi şu an duyduğum bir kaygı değil bu. Ama bir gün bu bir sorun olacak bence...” (G1, Kadın, 21, Beslenme ve Diyetetik 2)

“...tabii iş kaygısı, geçinme derdi bütün insanlar gibi beni de etkiler. Şu an insanlar kolay yoldan parayı bulma düşüncesinde. Bu nedenle bazı insanlar kolay para kazanmak için sanal dolandırıcılık gibi suçlara da başvurabiliyor ve suç oranları artabiliyor ki bu da büyük bir sıkıntı bence. Yaşadığımız ülke bize geleceğimizi temin etmiyor. O yüzden biz de kendimizi kurtarmak zorundayız. Mesela çevremde bu yüzden intihar eden çok insan var. O yüzden ben de kendimi kurtarma çabasıydım. Yani kaygım genel olarak ekonomik temelli. Zaten dışarıdan çevirdiğimiz on insandan dokuzu ekonomiyi düşünüyordur ve o da rahat yaşama çabasıdır. Bu aslında sadece benim değil, tüm insanlığın genel kaygısı bence...” (G5, Erkek, 20, Matematik 3)

“...küreselleşmenin ve yenedünya düzeninin getirdiği her şey gelecek kaygımı arttırıyor. Her an çıkan savaşlar, gelecekte olacağı düşünülen su sıkıntısı, hayat pahalılığı beni çok tedirgin ediyor...” (G18, Kadın, 26, Veterinerlik Doktora Tez Dönemi)

“...ekonomik olarak kaygılarım var özellikle son dönemlerde. Bir de iş bulma kaygısı var. Her şeyden önce kadın olduğumuz için işe alınma ihtimalimiz daha düşük açıkçası. Bu son derece saçma bir durum olsa da gerçek bu maalesef. Hadi iş buldum diyelim tamam, ama iş yerinde taciz edilmekten de endişeleniyorum açıkçası. Çünkü son dönemlerde iş yeri tacizleri de oldukça gündemde maalesef. O nedenle bundan da kaygılanıyorum. Onun dışında genel olarak yaşam kaygısı duyuyorum her yönden...” (G19, Kadın, 19, Fizyoterapi 1)

“...pandemi sürecinde toplum olarak çok korktuğumuz için hepimiz panik hâlindeydik ve bu bizim birtakım farklı davranışlar sergilememize neden olmuştu. Mesela pandemi ilan edildikten sonra herkes marketlere akın etti ve ihtiyacı olmadığı hâlde bir sürü gerekli gereksiz şey aldı. Dolayısıyla stokçuluk arttı ki bu bence suç. Ama bu stokçuluğu sadece bizler değil büyük market zincirleri de yaptı. Zaten ondan sonra ekonomik kriz başladı ve enflasyonun önüne geçilemedi. En azından ben böyle düşünüyorum. O yüzden şu saatten sonra benim en büyük korkularımdan biri, suçların da artabileceği. Çünkü her türlü kaosu legal ya da illegal şekilde fırsata çevirebilen bir milletiz. Aslında sadece biz değil bütün dünya öyle. Yani ben artık gittikçe yozlaşan toplumumuzda suçların da artacağından endişe duyuyorum...” (G27, Erkek, 27, Sosyoloji 4)

Küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde meydana gelen ekonomik krizler sonucunda işsizlik artmakta ve dolayısıyla bu durum üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrasında iş bulma kaygısının giderek yükselmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin genç işsizlik oranlarının yüksek olması, genel itibarıyla bütün gençlerin istihdam kaygısının bir hayli artmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla gençlerin tecrübe eksikliği, iş hayatına ilk kez dâhil olmaları gibi çeşitli faktörler, ekonomik, sosyal ve psikolojik problemleri tetikleyen ve böylece kaygı düzeyini etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Öz Ceviz vd., 2020: 314). Ancak ekonomik etmenler gençlerin geleceğe yönelik kaygı düzeyini etkileyen esas unsur olma rolünü üstlense de, aynı zamanda suç olgusu ve pandemi sonrasındaki yaşama dair genel kaygılar da gençlerin gelecek tasarımlarını etkileyen önemli unsurlar arasındadır. Buradan hareketle çalışmaya katılan görüşmecilerin işsizlik, geçim sıkıntısı ve hayat pahalılığı gibi ekonomik temelli kaygıları başta olmak üzere; gelişen teknoloji sonucunda artan suç oranlarına ve küreselleşmeyle birlikte yenedünya düzenine dair kaygılandıkları görülmektedir. Bu ekseninde Görüşmeci 1, bir yandan mezun olduktan sonra iş bulamama kaygısı içinde olduğunu belirtirken, diğer yandan suç kapsamında yapılan yasal ve diğer hukuki önleme çalışmalarının yetersiz olmasından kaynaklı olarak suç oranlarının giderek artacağından endişe duyduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte gelişen teknoloji sonucunda yapay zekâların gelecekte insanların yerini alacağını ve böylece işsizlik başta olmak üzere pek çok sorunla karşılaşılacağı görüşünü savunmuştur. Ancak bu durumun uzun vadede olabileceğine değinen görüşmeci, bu söyleminde yine işsizlik konusuna vurgu yapmış ve gelecekte gelişen teknolojinin de etkisiyle işsizliğin artacağı görüşüne dikkat çekmiştir. Görüşmeci 5 de en büyük kaygısının ekonomik temelli olduğunu belirtmiş ve bu durumu suç unsuruyla ilişkilendirmiştir. Öyle ki, ekonomik sıkıntıların bireyleri kolay yoldan para kazanmaya teşvik ettiğini ve böylelikle bireylerin sanal dolandırıcılık gibi yasa dışı yollardan para kazanmaya yönelerek suç işleyebileceklerini belirtmiştir. Dolayısıyla görüşmeci, ekonomik sorunlar paralelinde suç oranlarının da artacağına vurgu yapmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik yetersizliğin kişiyi intihara da sürükleyebileceğine değinen Görüşmeci 5, bu söylemini kendi çevresinde karşılaştığı bir örnekle desteklemiştir. Aynı zamanda kendi gelecek kaygısının temelinde ekonomik nedenlerin baş aktör olduğunu belirten görüşmeci, bu durumun sadece kendisi için geçerli olmadığını, günümüzdeki her bireyin ortak kaygısı olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte Görüşmeci 19 da tıpkı Görüşmeci 1 ve 5 gibi gelecek kaygısının temelinde ekonomik nedenlerin yattığına değinmiştir. Ancak Görüşmeci 19'un söylemi diğerlerinden farklı olarak toplumsal cinsiyet rollerine dayanmaktadır. Nitekim Görüşmeci 19, mezun olduktan sonra iş bulamama kaygısı duyduğunu, ancak bu

kaygıyı tetikleyen en büyük etmenin kadın olmasından kaynaklandığına vurgu yapmıştır. Öyle ki, günümüzde kadın olmanın bile başlı başına dezavantajları olduğunu belirten görüşmeci, bu söylemini kadınların işe alınma oranlarının daha düşük olmasına ve iş yerlerinde kadınların gerek psikolojik gerekse fiziksel tacize daha sık maruz kaldıklarına dayandırmıştır. Bunun yanı sıra Görüşmeci 27, pandemi sonrasındaki yaşantıya ve geleceğe yönelik duyduğu kaygıyı suç unsuru ile ilişkilendirmiş ve pandemi sürecinde uygulanan sokağa çıkma yasağı gibi politikalar sonucunda bireylerin marketlere akın ederek stokçuluk suçuna zemin hazırladığını dile getirmiştir. Ayrıca büyük market zincirlerinin bu durumu lehine çevirmesiyle birlikte kısa süre içinde fahiş fiyat uygulamalarının başladığını ve böylece pandemi sürecinde ekonomik krizin üst seviyeye çıktığını vurgulayan Görüşmeci 27, dolayısıyla stokçuluk suçunun toplumun ekonomik yapısına da zarar verdiğine dikkat çekmiştir. Öyle ki, Türk Ceza Kanunu'na göre stokçuluk ve fahiş fiyat uygulamaları suç olarak tanımlanmakla birlikte, TCK'nın 240. Maddesine göre, "Belli bir mal veya hizmeti satmaktan kaçınarak kamu için acil bir ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" ifadesi yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004). Buradan hareketle, ekonomik yetersizlik ve geçim sıkıntısı gibi birtakım ekonomik temelli nedenlerin suç olgusu üzerinde çeşitli etkilere sahip olduğu bilinirken, aynı zamanda pandemi sürecinde ortaya çıkan bu gibi bazı durumlarda da suç olgusunun ekonomik yapıyı etkileyebileceği görülmektedir. Genel itibariyle, pandemi sürecinde ortaya çıkan bu tür suç ve ekonomik temelli gelişmelerin, bireylerin pandemi süreci sonrasındaki yaşama dair duydukları kaygıların giderek artmasına neden olduğu söylenebilmektedir. Son olarak, küreselleşmeyle birlikte yenedünya düzeninin meydana getirdiği her şeyden korktuğunu ve kaygılandığını belirten Görüşmeci 18, küresel ısınma sonucunda susuzluğun artacağı ve gerek bu nedenle gerekse çeşitli ekonomik nedenlerle yakın gelecekte savaşların artacağı yönünde kaygılandığını dile getirmiştir. Aynı zamanda hayat pahalılığının da giderek arttığına değinen Görüşmeci 18, çalışmaya katılan görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu gibi yoğun olarak ekonomik temelli kaygılarının olduğuna da dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, çalışmaya yön veren görüşmecilerin söylemlerinden anlaşılacağı üzere, üniversite gençlerinin pandemi süreci sonrasındaki yaşama dair sağlık konusu başta olmak üzere çeşitli korkulara sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte çalışmaya katılan gençlerin her biri gelecek kaygısını yoğun bir şekilde duyumsadıklarını ifade etmektedir. Bu eksende gençler, özellikle işsizlik, geçim sıkıntısı ve hayat pahalılığı gibi ekonomik temelli kaygıların üzerinde dururken, aynı zamanda gelişen teknoloji sonucunda her geçen gün suç

oranlarının artacağından kaygılandıklarını ve yenedünya düzeni sonucunda hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağından endişe duyduklarını belirtmektedirler.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Geçmişten günümüze her dönemde ve her toplumda çeşitli türleriyle karşılaşılan suç olgusunun hukuk, kriminoloji, psikoloji, sosyoloji ve din gibi birbirinden farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanması, suç kavramının oldukça karışık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplumun her döneminde suç algısı yeniden üretilmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu ekseninde suç, nadiren bireylerin tek yönlü davranışlarından oluşabileceği gibi özellikle sosyolojik teorilerde çok yönlü toplumsal etkiler ifade edilmektedir. Dünyada ve Türkiye’de Covid-19 salgınının yayılmaya başlanması ile birlikte iktidarlar tarafından geçici süreliğine uygulamaya konan bazı politikalar sonucunda işletmelerin ve kurumların kapatılması, insanların sokağa çıkma yasağı ile kısıtlanması ve süreç öncesindeki birtakım olağan eylemlerin ‘suçlu davranış’ olarak nitelenmesi; bireyler üzerinde farklı etkiler bırakarak, suç algılarının zaman içerisinde değişebildiğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan ilgili araştırma; farklı kültür, çevre, cinsiyet, yaş, eğitim nitelikleri gösteren ve yükseköğrenime devam eden gençlerin suç algılarına ilişkin genel bir bakış açısı sunmaktadır. Nitekim pandemi döneminde bireylerin kaos ve kriz ortamında kalabildikleri görülmekte ve bu dönemde toplum sağlığını korumak amacıyla küresel ve yerel ölçekte daha önce suç olarak algılanmayan bazı davranışların suçlu davranış şeklinde değerlendirildiği, yani “suçun üretildiği” düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimlere koşut olarak suç oranlarında da farklılıklar görülebilmektedir. Dolayısıyla covid-19 pandemi sürecinde suç oranları gibi suç türlerinde de bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu nedenle ilgili çalışma; teknolojiyi yoğun bir şekilde kullanan ve bilgiye daha kolay ulaşan üniversite öğrencilerinin genel suç algısını belirleme ve covid-19 pandemi sürecinde suç olgusuyla ilgili yaşanan gelişmeler hakkındaki görüşlerini ortaya koyarak literatüre katkı sağlama açısından önem arz etmektedir.

Araştırmada yer alan, “*Üniversite Öğrencilerinin Suç Algısına Genel Bir Bakış*” başlığı altında öğrencilerin suç korkusu, suç işleme durumlarıyla ilgili öznel bakış açıları, suçun nedenleri hakkındaki görüşleri, teknoloji ile suç arasındaki ilişki ve günümüzde yayınlanan şiddet ve suç içerikli yapımların bireyleri suça teşvik etme yönündeki düşünceleri ele alınarak genel itibarıyla suç algıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu ekseninde çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerini kapsadığı için öncelikle, Aydın ilinde yaşamının öğrencilerin suç korkusunu ne şekilde etkilediği konusunda bilgi edinilmiştir. Bu kapsamda erkek katılımcıların çoğu, Aydın ilini görece küçük bulduklarını ve bu nedenle burada

yaşamının risksiz olduğunu belirterek çok fazla suç korkusu duymadıklarını dile getirmişlerdir. Ancak erkek katılımcıların diğer bir kısmı ise, İstanbul gibi daha büyük ve daha tehlikeli bir şehirde yaşanması durumunda bu görüşlerinin değişebileceğini, suç korkusu duyabileceklerini vurgulamaktadır. Ayrıca bu katılımcılar, bir yandan erkek olmanın verdiği rahatlık nedeniyle çok fazla suç korkusu duymadıklarını dile getirirken, diğer yandan aslında cinsiyetin bir önemi olmadığını günümüzde herkesin risk altında olduğunu da belirtmektedir. Bunun yanı sıra, kadın katılımcıların büyük bir çoğunluğu gündelik hayatlarında yoğun olarak suç korkusu duyduklarını ifade etmektedir. Bu doğrultuda kadın katılımcılardan bazıları daha önce bu tür bir mağduriyet yaşadıklarını, bu nedenle suç korkularının giderek arttığını ifade etmektedir. Aynı zamanda haberlerde ve sosyal medyada sık sık karşılaşılan kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet haberlerinin bu korkuyu tetiklediğinden bahsetmektedirler. Diğer yandan günlük yaşantılarında suç korkusuna fazla yer vermediğine değinen kadın katılımcıların sayısı ise oldukça azdır. Bu katılımcılar suç korkusu üzerine fazla düşünmemeye çalıştıklarını, aksi hâlde rutin hayatlarının sekteye uğrayabileceğine değinmektedirler. Sonuç itibarıyla; erkek katılımcıların hayatlarında suç korkusuna fazla yer vermemelerindeki birincil faktör cinsiyet olarak belirlenirken, ikincil faktörün kentsel mekân niteliklerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, suç korkusu yaşayan kadın katılımcıların bu duyguyu yaşamalarındaki birincil etken kişisel yaşantılar olarak görülürken, ikincil değişken olarak medyadaki çeşitli haberlerin ve sosyal medyanın etkili olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan kadın öğrencilerin genel itibarıyla suç korkusu duydukları anlaşılırken, erkek öğrenciler ise yoğun olarak suç korkusu yaşamaları da cinsiyet fark etmeksizin herkesin tehlike altında olabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla suç korkusu bulguları, konuya ilişkin literatürle uyumludur.

Araştırmada suç kapsamında, daha önce suç işleyip işlemedikleri sorularak suç algıları belirlenmeye çalışılan genç katılımcıların tamamı, bir şekilde suç işlemiş olabileceklerini dile getirmiştir. Ancak katılımcıların hiçbirinin sabıka kaydı bulunmamaktadır. Bu noktada katılımcılar işlemiş olabilecekleri suçları; lisanssız Office programı kullanma, çocuk yaşta arkadaşlarına uyararak küçük çapta hırsızlık yapma, kopya çekme şeklinde sıralamaktadır. Lisanssız program kullanan öğrenciler bu durumu, programların pahalı olmasına bağlamakta, ancak ilgili programları kullanmak zorunlulukları olduğu için başka çarelerinin olmadığını belirtmektedir. Küçük yaşta hırsızlık suçu işleyen öğrenciler ise, bunu arkadaş çevresine ve yaş gereği macera arayışına dayandırmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcılar suç işlememeye olabildiğince gayret gösterdiklerini belirtmektedirler. Buradan hareketle katılımcı gençler,

genel itibariyle bir şekilde gerçekleştirdikleri ya da katıldıkları eylemlerin suç olduğunun farkında olmakla birlikte; işlemiş oldukları bu suçları cinayet, yaralama, şiddet vb. gibi diğer suçlara kıyasla masum bularak nötrleştirmeye (etkisizleştirmeye) çalışmaktadır.

Çalışmaya yön veren genç katılımcılara suçun nedenleri hakkındaki görüşleri sorulduğunda; ekonomik yetersizlik, psikolojik rahatsızlıklar, öfke, kültürel farklılıklar ve içinde bulunulan çevre olarak sıraladıkları görülmektedir. Ancak görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu esas olarak, suçun nedenleri arasında yer alan faktörlerden ekonomik yetersizlik üzerinde durmaktadır. Öyle ki, ekonomik sıkıntıların günümüzün başat sorunlarından biri olduğunu savunan öğrenciler, bu durumun insana her an her şeyi yaptırabileceğinden bahsetmektedir. Özellikle pandemi sürecinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle bireylerin zor dönemlerden geçtiğine değinen görüşmeciler, bu nedenle günümüzde hırsızlık ve dolandırıcılık suçlarının artmış olabileceğini düşünmektedir. Ancak öğrencilere suç işlemek için haklı bir neden olup olmadığı sorulduğunda, katılımcıların tamamı meşru müdafaa ekseninde gerçekleştirilen eylemler dışında, işlenen suçların kesinlikle haklı bir yanı olmadığını vurgulamaktadır. Buradan hareketle, araştırmaya katılan genç üniversite öğrencileri için suç işlemenin haklı bir yanı olmamakla birlikte affedilir bir yanının da olmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan gençler, suç ile gelişen teknoloji arasında yakın bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Bu eksende günümüzde artan siber suçları, sanal dolandırıcılık suçunu ve sosyal medya suçlarını örnek göstermektedirler. Dolayısıyla katılımcılar günümüzde hem suç oranlarının hem de suçların görünürlüklerinin artmış olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu, günümüzde gerek televizyonda gerekse dijital platformlarda yayınlanan şiddet ve suç içerikli yapımların şiddete eğilimli bireyleri ve özellikle çocukları suça teşvik ettiğini düşünmektedir. Gençler bu yapımların, çevresinde daha önce şiddet olaylarını ve suçu bilmeyen/deneyimlemeyen çocuklar için suçun öğrenilmesini kolaylaştırdığını ve yaşları gereği çocuklarda merak uyandırabilmesi yönünden tehlike arz ettiğini vurgulamaktadır. Gençlerin gerek suç fenolojisi gerekse medyanın çocuklara yukarıda ifade edilen olumsuz etkileri yönündeki görüşleri literatürle uyumludur. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar, özellikle gündüz kuşağı programlarının toplumun aile yapısına ve toplumsal ahlaka zarar verdiğini savunmaktadır. Bununla birlikte henüz ifade edilen sav doğrultusunda yeterli araştırma bulgusu bulunmadığını belirtmekte yarar vardır. Katılımcıların küçük bir kısmı ise, televizyonun ve dolayısıyla bu tür dizi, film ve programların kişileri eğlendirmek amacı güttüğüne değinerek fazla ciddiye alınmaması gerektiğini belirtmektedir. Genel

itibariyle, teknolojinin suç ile yakından ilişkili olduğunu savunan katılımcılar; aynı zamanda günümüzdeki dizi, film, şiddet ve suç içerikli programların bireyleri ve özellikle çocukları suça teşvik edebileceği görüşünü paylaşmaktadırlar.

Araştırmanın bir diğer konusu olan, “*Covid-19 Pandemi Sürecinde Değişen Suç Algısı*” başlığı ile öğrencilerin; pandemi sürecinde uygulanan önlem politikaları sonucunda suçlu davranış olarak nitelenen eylemleri ne şekilde algıladıkları, bu süreçte belirlenen yasakları çeşitli gerekçelerle ihlal eden kişilerin suç işlediğini düşünüp düşünmedikleri ve bu noktada uygulanan cezalar hakkındaki görüşleri ve son olarak pandemi sürecinde değişen suç oranları hakkındaki düşünceleri ortaya konmaktadır. Bu ekseninde araştırmaya katkı sağlayan gençlerin büyük bir çoğunluğu, covid-19 pandemi sürecinde uygulanan politikalar sonucunda suçlu davranış olarak addedilen eylemleri ‘suç’ olarak algılamakta ve bu kuralların ihlali durumunda da ihlal eden kişilerin ceza alması gerektiğini savunmaktadır. Bu davranışları suç olarak algılamalarındaki en büyük nedenin ise, ilgili davranışların yasaklanmasının altında yatan gerekçeler olduğunu belirtmektedirler. Öyle ki, gençler, insan sağlığının her şeyden önce geldiğini söyleyerek, bu ekseninde toplum sağlığını tehlikeye sokan bireylerin suç işlediğini ve ceza almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu davranışları suç olarak algılamayan katılımcılar ise, pandemi sürecinin fazla ciddiye alındığı ve insanların bu kadar kısıtlanmasının doğru olmadığı görüşünü savunmaktadırlar. Dolayısıyla gençlerin pandemi sürecindeki politikalara karşı bakış açıları farklılık göstermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu davranışları suç olarak algılamayan katılımcı sayısı oldukça azdır. Ayrıca çalışmaya katılan üniversite öğrencilerine bu süreçte belirlenen yasakları herhangi bir nedenle ihlal edip etmedikleri sorulduğunda, bu davranışları suç olarak algılamayan gençler dâhil katılımcıların tamamı aynı yanıtı vererek, bütün kurallara uyduklarını dile getirmişlerdir. Buradaki ayırım; bu yasakları ihlal edenlerin suç işlediğini savunan öğrencilerin kurallara uyma nedeni, kendilerine ve çevrelerine zarar vermeme noktasında oldukça hassas olmalarıyken, suç olarak algılamayan gençlerin kurallara uyma nedeni ise maddi para cezasından korkmaları şeklinde belirlenmektedir.

Çalışmaya katılan öğrencilere covid-19 pandemi sürecinde suç oranlarıyla ilgili ne gibi değişikliklerin yaşanmış olabileceği sorulduğunda ise, gençlerin bir kısmı bu dönemde suçların azalmış olabileceğine değinirken, bir kısmı artmış olabileceğini vurgu yapmaktadır. Bu ekseninde covid-19 pandemi sürecinde hırsızlık, yankesicilik, cinayet, yaralama gibi fiziksel temaslı sokak suçlarında azalma meydana gelirken, bu dönemde internetin oldukça yoğun kullanılması nedeniyle internet üzerinden dolandırıcılık gibi suçlarda artış olduğu

görülmektedir. Aynı zamanda aile içerisinde şiddet gören biri, pandemi sürecinde partneri ile daha fazla zaman geçirmek zorunda bulunduğundan maruz kalabildiği aile içinde suç mağduriyeti algısında artış olduğu görülmektedir. Sonuç itibariyle, gençlerin görüşleri ile pandemi sürecindeki suç oranları arasında bir ilişki olduğu söylenebilmektedir.

Araştırmada yer alan, “*Ceza mı? Hangi ceza?*” başlığı altında gençlere günümüzde toplumumuzda uygulanan cezaların yeterli olup olmadığı sorusu çerçevesinde belirttikleri cezalar hakkındaki görüşleri ortaya konulmaktadır. Çalışmaya yön veren öğrencilerin tamamı, günümüzde uygulanan cezaların yetersiz olduğu konusunda ortak bir görüşe sahiptir. Öyle ki, öğrenciler, günümüzde kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik şiddet olaylarının artmasını cezaların yetersiz oluşuyla ilişkilendirmektedirler.

Son olarak, çalışmada yer alan, “*Üniversite Gençlerinin Covid-19 Pandemi Süreci Sonrasındaki Yaşama Dair Korkuları ve Gelecek Kaygıları*” başlığı ile öğrencilerin genel itibariyle gelecek tasarımları ortaya konulmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının ekonomi başta olmak üzere, çeşitli konularda gelecek kaygısı duyduğu görülmektedir. Gençlerin pandemi sonrasındaki yaşama dair korkularının temelini sağlıklı ilgili korkular oluşturmaktadır. Bunu takip eden diğer korkular ise, sosyal yaşamın bir daha eskisi gibi olamayacağı ve pandemi öncesindeki normal hayatlara dönülemeyeceği, pandemi süreci boyunca sosyal ilişkilerin zarar görmesi nedeniyle bireysel ve toplumsal ilişkilerin bir süre için kopuk olacağı şeklinde sıralanabilmektedir. Bununla birlikte pandemi sürecinde suç olgusuyla ilgili yaşanan değişiklikler paralelinde görüşmeciler gençlerin bir kısmı, suç oranlarının her geçen gün artmasından endişe duyduklarından bahsederken, bazı görüşmeciler ise küreselleşme ve yenedünya düzenine dair endişe içinde olduklarını vurgulamaktadırlar. Ancak gençlerin yoğun olarak ekonomik temelli gelecek kaygısı içinde oldukları görülmektedir. Kuşkusuz, hukuk kurallarının varlık nedeni sosyal kural sistemleri içinde öncelikli olarak bireylerin yaşam hakkını korumaktır. Pandemi sürecinde uygulanan önlem politikaların amacı da bu yöndedir. Ancak gerek pandemi sürecinde gerekse pandemi sonrasında toplumsal yapının, özellikle de ekonomik yapının çok fazla etkilenmesi nedeniyle gençlerin işsizlik yönündeki kaygıları ve gelecek korkuları gibi konular belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla görüşmecilerin söylemlerinden anlaşılacağı üzere pandemi sürecinde uygulanan politikaların bu kaygıyı tetikleyen en önemli faktör olduğu söylenebilmektedir. Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde sadece üniversite öğrencileriyle görüşülmüş; ancak bu durumların farklı çevreden gençler için de geçerli olabileceği kanısına varılmıştır. Bu ekseninde son dönemlerde gençlerle ilgili yapılan çalışmaların literatürde pek

fazla olmadığı görülmekte ve sonraki çalışmaların bu yönde gençlerin gelecek endişelerine odaklanmasının uygun olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bu nitel çalışmadan temel olarak genel itibarıyla suç algısının cinsiyete, sosyal çevreye, ekonomik yapıya ve yerel etkilere bağlı olarak değişkenlik gösterebildiği anlaşılmaktadır. Bu ekseninde öğrencilerin suç algısıyla ilgili görüşlerinde pandemi sürecinden önceki dönem ile pandemi süreci arasında belirgin bir farkın olmadığı görülmektedir. Görüşmecilerin pandemi döneminde suç algılarının değişmiyor gibi görülmesinin esas nedeni, pandemi sürecinde yasaklanan davranışlar üzerinde pek düşünülmemişinden kaynaklanmaktadır. Hâlbuki bu süreçte yasa koyucular tarafından toplum sağlığını gözetmek amacıyla ortaya konulan geçici politikalar, gençlerin suç algısına yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Nitekim pandemi sürecinde iktidarlar tarafından yasaklanan ve ‘suçlu davranış’ olarak nitelendirilen eylemlerin araştırmaya katılan öğrenciler için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda; gençler, bu davranışlar ekseninde suç eylemini kendi içlerinde yeniden anlamlandırmakta ve böylece suç algılarını yeniden şekillendirmektedirler. Dolayısıyla suç olgusunun dinamik bir yapıya sahip olması ve dönemin şartlarına göre değişkenlik göstermesi, aynı zamanda suç algısı için de geçerli bir durumdur. Buradan hareketle öğrencilerin bu değişkenliklerin farkına varabilmesi için çağdaş bir eğitim sisteminin temeli olarak eleştirel düşünme gibi birtakım özelliklerin yanı sıra, bu farkındalıkla hazırlanan programların eğitime dâhil edilmesi oldukça önemlidir.

5. KAYNAKÇA

- Akgül, A. ve Irmak, F. (2016). Sosyal Yapı Teorileri. M. A. Sözer. ve E. Balcıoğlu. (Editörler), *Kriminoloji içinde* (73-89). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Akkaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.
- Akpınar, İ. (2018). *Suç olgusu, Suç Teorileri ve Kadın Suçluluğu: Kayseri örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Altundere, E. (2016). *Risk Toplumu Bağlamında Lise Öğrencilerinin Sosyal Korkuları: Balıkesir Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Aybay, R., ve Aybay, A. (2005). *Hukuka Giriş*.2. b. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baki, B. U. (2015).). Kadınların Gündelik Hayatta Suç Korkusu ve Baş Etme Stratejileri: Şentepe ve Namık Kemal Mahallesi Örneği. A, Solak. ve Ö, Solak. (Editörler), *Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu içinde* (62-79). Hegem Yayınları, Ankara.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri: Uygulamalı-Örnekliler*. Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Bal, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. (2. Baskı). Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Balcı, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*. (13. Baskı). Pegem Akademi, Ankara.
- Balcıoğlu, E. (2016). Sosyal Süreç Teorileri. M. A. Sözer. ve E. Balcıoğlu. (Editörler), *Kriminoloji içinde* (89-115). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Bauman, Z. (2020). *Akışkan Korku*. (Çev. Atay, C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozkurt, V. (2020). *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar*. (15. Baskı). Ekin Yayınevi, Bursa.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Can, C. (2002). *Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cheviron Tatal, N. (2013). *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet*. Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Çakı, F. (2020). Afetler Sosyolojisi Bağlamında Pandemiye Bakış. F, Çakı. (Editör), *Modernitenin Pandemik Halleri içinde* (27-57). Nobel Yayıncılık, Ankara.

- Çalıcı, C. (2019). *Türkiye’de Suç Trendleri: Tarihsel Kriminolojik Değerlendirme*. Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Çaparlar, C. Ö. ve Dönmez, A. (2016). Bilimsel Araştırma Nedir, Nasıl Yapılır?. *Turk J Anaesthesiol Reanim*, 44: 212-8.
- Dandin, A. N. (2019). *Risk Toplumunda Bilişim Suçları ve Hukukun Etkinliği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Demirbaş, T. (2016). *Kriminoloji*. (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Dinçer, R. S. (2020). Covid-19 Pandemisinde Alınan Bazı Önlemlerin Damgalanma ve Ayrımcılık Süreçlerine Etkileri. F, Çakı. (Editör), *Modernitenin Pandemik Halleri* içinde (113-131). Nobel yayıncılık, Ankara.
- Duran, M. S. ve Acar, M. (2020). Bir Virüsün Dünyaya Etkileri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.
- Durkheim, E. (2016). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Çev. Doğan, Ö.) (2. Baskı). Doğu Batı Yayınları, İstanbul.
- Erdem, H. (2015).). Ahlak ve Suç Korkusu. A, Solak. ve Ö, Solak. (Editörler), *Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu* içinde (248-272). Hegem Yayınları, Ankara.
- Evcim, H. (2011). *Sosyolojik Açısından Afyonkarahisar İlinde Suç ve Suçluluk: Yaralama ve Cinayet Suçları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*. (Çev. Kılıçbay, M. A.) (8. Baskı). İmge Kitabevi, Ankara.
- Geçgin, E. (2019). Sapma ve Suç Sosyolojisinde Teorik Güzergahlar. E, Geçgin. (Editör), *Kenardakiler: Teoriden Uygulamaya Suç ve Sapma Üzerine Sosyolojik Araştırmalar* içinde (25-85). Heretik Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2020). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (Çev. Esgin, A.) (4. Baskı). Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2019). *Suç Sosyolojisi: Kavram, Teori, Uygulama*. (2. Baskı). Gazi Kitabevi, Ankara.
- Güllü, İ. (2014). Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 104-107.
- Güney, S. (2020). *Sosyal Psikoloji*. (5. Baskı). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Güriz, A. (2006). *Hukuk Başlangıcı*, 11. B. Ankara Siyasal Kitabevi.
- İçli, T. (2019). *Kriminoloji*. (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Karasu, M. A. (2017. Nisan). Kentsel Mekanda Suç Korkusu: Şanlıurfa Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 41-76.
- Kızmaz, Z. (2005a). Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 210-231.
- Kızmaz, Z. (2005b). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Koca, A. ve Tural, O. (2021, Nisan). Covid 19 Salgını Sürecinde Değişen Dinamikler Üzerinden Yeni Kamusal Alan Olasılıkları. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11 (2), 360-377.
- Korkmaz, A. ve Kocadaş, B. (2015). *Toplumsal Sapma: Sapmanın Teorik Temelleri*. (2. Baskı). Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Langaney, A., Clottes, J., Guilaine, J., ve Simonnet, D. (Eds.). (2014). *İnsanın En Güzel Tarihi*. Türkiye İş Bankası.
- Levine, P. A. ve Frederick A. (2019). *Kaplanı Uyandırmak*. İstanbul Butik Yayıncılık.
- Nar, M. Ş. (2013). Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 108.sayı, 273-290.
- Odabaşı, F. (2016). *Muhalefet Süreci Bağlamında Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik: Üniversite Öğrencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Oktik, N. (2013). Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Kuramsal Yaklaşımlar. G, Önkal. ve Ö, Sarı. (Editörler), *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi: Temel Kavramlar ve Tartışmalar* içinde (3-45). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Öz Ceviz, N., Tektaş, N., Basmacı, G. ve Tektaş, M. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Değişkenlerin Analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329.
- Özbey, K. (2019). Göç, Suç ve Toplum İlişkisi: Artvin’de Yasa Dışı Göçmen Seks İşçiliğinin Toplumsal İzlekleri. E, Geçgin. (Derleyen), *Kenardakiler: Teoriden Uygulamaya Suç ve Sapma Üzerine Sosyolojik Araştırmalar* içinde (139-183). Heretik Yayınları, Ankara.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1).
- Özocak, G. (2013). Sosyal Medyada İşlenen Suç Tipleri ve Suçluların Tespiti. *Yenimedya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*.
- Roth, M. P. (2017). *Göze Göz: Suç ve Cezanın Küresel Tarihi*. (Çev. Erdoğan, B.). Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- Sevimli, F. (2021, Mart). Covid-19 Salgınının Toplumsal Etkileri. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, Sayı 2, 55-69.

- Sokullu-Akıncı, F. (2021). *Kriminoloji*. (15. Baskı). Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Solak, Ö. (2015). Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu. A, Solak. ve Ö, Solak. (Editörler), *Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu* içinde (13-33). Hegem Yayınları, Ankara.
- Şahin, K. (2021). *Kırılğan Hayatların Güvencesizliği ve Kayıtsızlık Kültürü: Eşitsizliklerin İzinde Pandemide Gündelik Hayat*. Gece Kitaplığı, Ankara.
- Tarla, K. (2011). *Üniversite Gençliğinin Suç Algısı Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Araştırma (Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği)*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tüysüz, D. (2020). *Kriminoloji ve Sinema*. Doruk Yayınları, İstanbul.
- Uysal, E. (2021). *Risk Toplumu Bağlamında Covid-19 İçerikli Kamu Spotlarının Analizi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Uzun, Z. (2015). *Suç ve Değer İlişkisi: Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. (2014). Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I): 1-7.
- Yılmaz, E. ve Doğan, R. A. (2021). Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Yaşanılan Toplumsal İzolasyonun Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Etkisi. *Unika Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 39-48.
- Yücel, M. T. (2009). Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sayı 83, 278-301.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Çev. Editörü, Çiftci, D. B.) (5. Baskı) Nika Yayınevi, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Akalın, A. Ö. (2021, Haziran). Pandemi Döneminde Suç ve Şiddet. *Politik Yol Blog Sayfası*. 21 Ağustos 2022 tarihi saat 11:45'de <https://www.politikyol.com/pandemi-doneminde-suc-ve-siddet/> adresinden alınmıştır.
- Arslan, A. (2020, Eylül). Meşru Müdafaa Nedir?. *Arslan Avukatlık Bürosu Blog Sayfası*. İstanbul. 7 Ağustos 2022 tarihi saat 15:48'de <https://www.arslanavukatlikburosusu.com/mesru-mudafaa-nedir> adresinden alınmıştır.

- Arslan, A. (2021, Mayıs). Zorunluluk Hali Nedir?. *Arslan Avukatlık Bürosu Blog Sayfası*. İstanbul. 7 Ağustos 2022 tarihi saat 16:17' de <https://www.arslanavukatlikburosusu.com/zorunluluk-hali-nedir> adresinden alınmıştır.
- Bayzit, T. (2020, Mayıs). Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK m. 195). *Lexpera Blog Sayfası*. 21 Nisan 2022 tarihi saat 16:31' de <https://blog.lexpera.com.tr/bulasici-hastalıklara-iliskin-tedbirlere-aykiri-davranma-sucu-tck-m-195/> adresinden alınmıştır.
- Doğan, B. (2022). Çocuğun Cezai Ehliyeti ve Yaş Küçüklüğü Nedir? (TCK 31). *Baran Doğan Hukuk Bürosu Blog Sayfası*. İstanbul. 5 Ağustos 2022 tarihi saat 14:31' de <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/cocugun-cezai-ehliyeti-ve-yas-kucuklugu-ceza-indirimi-nedir.html> adresinden alınmıştır.
- Gündoğdu, Y. (2019, Eylül). Meşru Müdafaa ve Zaruret Hali Nedir?. *Hukuk Bürosu Blog Sayfası*. Bursa. 7 Ağustos 2022 tarihi saat 17:45' de <https://yagizgundogdu.com/2019/09/11/mesru-mudafaa-ve-zaruret-hali-hakkinda-kisa-bilgi-notu/> adresinden alınmıştır.
- Karaburun, H. (2020, Aralık). Eğitim Sistemimizde Kopya ve Hukuki Yaptırımını. *Hukuksal Bilgi Kaynağı Blog Sayfası*. İstanbul. 10 Nisan 2021 tarihi saat 15:28' de <https://www.hukukcukafasi.com/egitimde-sistemimizde-kopya-ve-hukuki-yaptirimi/#:~:text=Kopya%20C3%87ekmenin%20Hukuki%20Yapt%20C4%B1r%20C4%B1m%20C4%B1,ve%20su%20C3%A7%20olan%20bir%20eylemdir.> adresinden alınmıştır.
- Karacan, D. (2021, Haziran). Pandemi Döneminde Suç ve Şiddet. *Politik Yol Blog Sayfası*. 21 Ağustos 2022 tarihi saat 12:15' de <https://www.politikyol.com/pandemi-doneminde-suc-ve-siddet/> adresinden alınmıştır.
- Kavak, İ. (2020, Aralık). Sosyolojik Olarak 'Suç' Olgusu. *Sosyoder (Sosyologlar Derneği)*. 23 Ekim 2022 tarihi saat 14:58' de <https://www.sosyoder.net/index.php/2020/12/12/sosyolojik-olarak-suc-olgusu/> adresinden alınmıştır.
- Kırık, A. M. (2020, Mayıs). Yüzde 400 arttı! Korona virüs sürecinde buna dikkat!. *Hürriyet Bigpara*. 25 Ağustos 2022 tarihi saat 13:17' de <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yuzde-400-artti-korona-virus-surecinde-buna-dikkat-41510962> adresinden alınmıştır.
- Metinsoy, M. (2019, Ekim). Suçun Tarihsel Evrimi: Suç ve Suçlu Üzerine. *İletim*. İstanbul Üniversitesi. 15 Nisan 2021 tarihi saat 12:52' de <https://iletim.istanbul.edu.tr/index.php/2019/10/01/sucun-tarihsel-evrimi-suc-ve-suclu-uzerine/> adresinden alınmıştır.
- Mutluer, E. A. (2020, Ekim). Hak ve Hukuk Nedir?. *Mutluer Hukuk Bürosu Blog Sayfası*. İstanbul. 15 Ağustos 2022 tarihi saat 14:58' de <https://www.mutluer.av.tr/hak-ve-hukuk-nedir/> adresinden alınmıştır.

Sözüer, A. (2018, Aralık). Ceza Hukukunun Görevi ve Hukuki Değer Kavramı. 2 Ağustos 2022 tarihi saat 12:53'de <https://www.youtube.com/watch?v=zs7l8q6u-sU> adresinden alınmıştır.

Stock, J. (2021, Nisan). Pandemide Suç Dünyası. *Deutschland.de*. (Görüşme: Johannes Göbel tarafından). 12 Eylül 2022 trihi saat 20:43 'de <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/interpol-genel-sekreteri-stockla-pandemide-suc-dunyasi-uzerine> adresinden alınmıştır.

Türk Ceza Kanunu [TCK] (2004) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> [son erişim tarihi: 02.08. 2022, 14:21]

Türk Dil Kurumu [TDK] (2022) <https://sozluk.gov.tr/> [son erişim tarihi: 28.01.2021, 17:41]

Uslu, H. (2021, Haziran). Pandemi Döneminde Suç ve Şiddet. *Politik Yol Blog Sayfası*. 21 Ağustos 2022 tarihi saat 12:38'de <https://www.politikyol.com/pandemi-doneminde-suc-ve-siddet/> adresinden alınmıştır.

Yüce, M. (2021, Mayıs). Pandemide kadına şiddet arttı ancak başvurular azaldı. *Gazete Duvar*. 26 Nisan 2022 tarihi saat 14:43' de <https://www.gazeteduvar.com.tr/pandemide-kadina-siddet-artti-ancak-basvurular-azaldi-haber-1523143> adresinden alınmıştır.

<https://www.covidvisualizer.com/> [Erişim tarihi: 23.08.2022]

<https://covid19.who.int/> [Erişim tarihi: 23.08.2022]

<https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri> [Erişim tarihi: 05.09.2022]

6. EKLER

EK 1: GÖRÜŞMECİ LİSTESİ

İsim	Cinsiyet	Yaş	Bölüm	Sınıf	Eğitim Düzeyi	Aile Eğitim Düzeyi	Doğum Yeri
G.1	Kadın	21	Beslenme ve Diyetetik	2. sınıf	Lisans	A: Lise B: Bilinmiyor	Isparta
G.2	Erkek	20	İnşaat Teknolojisi	2. sınıf	Ön Lisans	A: Lise B: Lisans	Aydın Söke
G.3	Kadın	22	İktisat	4. sınıf	Lisans	A: İlkokul B: İlkokul	Manisa Salihli
G.4	Erkek	21	Maliye	4. sınıf	Lisans	A: Ortaokul B: lise	Konya Çumra
G.5	Erkek	20	Matematik	3. sınıf	Lisans	A: İlkokul B: İlkokul	Denizli Pamukkale
G.6	Kadın	23	Sosyoloji	4. sınıf	Lisans	A: Lise B: İlkokul	Denizli
G.7	Kadın	22	Sosyoloji	4. sınıf	Lisans	A: Ortaokul B: Ortaokul	Aydın
G.8	Erkek	23	Psikoloji	2. sınıf	Lisans	A: Lise B: Lisans	İzmir Bornova
G.9	Kadın	19	İngiliz Dili ve Edebiyatı	1. sınıf	Lisans	A: Lise B: Lisans	İzmir Karşıyaka
G.10	Erkek	20	İnşaat Teknolojisi	2. sınıf	Ön Lisans	A: Lise B: Ortaokul	Adana
G.11	Kadın	22	Fransız Dili ve Edebiyatı	2. sınıf	Lisans	A: Lise B: İlkokul	Fransa
G.12	Erkek	21	Kimya	3. sınıf	Lisans	A: İlkokul B: İlkokul	Ağrı
G.13	Erkek	21	İnşaat Teknolojisi	2. sınıf	Ön Lisans	A: Lise B: Ortaokul	Rize
G.14	Kadın	22	Fizik	3. sınıf	Lisans	A: Lise B: Lisans	Adana
G.15	Erkek	25	Sinema ve Televizyon	1. sınıf	Yüksek Lisans	A: İlkokul B: İlkokul	Çanakkale
G.16	Kadın	23	Ebelik	4. sınıf	Lisans	A: Ortaokul B: İlkokul	Uşak

G.17	Kadın	22	Psikoloji	3. sınıf	Lisans	A: Lise B: Lise	Kırıkkale
G.18	Kadın	26	Veterinerlik	Tez Dönemi	Cerrahi Doktora	A: Lise B: İlkokul	Aydın
G.19	Kadın	19	Fizyoterapi	1. sınıf	Ön Lisans	A: İlkokul B: İlkokul	İstanbul Bağcılar
G.20	Kadın	20	Çocuk Gelişimi	2. sınıf	Ön Lisans	A: İlkokul B: Ortaokul	İzmir Selçuk
G.21	Erkek	18	Tarım Ekonomisi	1. sınıf	Lisans	A: Lisans A: Lisans	Konya Ereğli
G.22	Kadın	21	Psikoloji	3. sınıf	Lisans	A: Lisans B: Lisans	Aydın
G.23	Erkek	20	Tarla Bitkileri	1. sınıf	Lisans	A: Ortaokul B: Lise	Şanlıurfa İlvan
G.24	Erkek	24	İşletme	4. sınıf	Lisans	A: Lise B: Lisans	Aydın
G.25	Kadın	28	Sosyoloji	Tez Dönemi	Yüksek Lisans	A: Lise B: Lisans	Aydın
G.26	Erkek	23	Tıbbi Aromatik Bitkiler	1. sınıf	Lisans	A: İlkokul B: Lise	Aydın
G.27	Erkek	27	Sosyoloji	4. sınıf	Lisans	A: Lise B: Ortaokul	Aydın

EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

(Bu yarı yapılandırılmış görüşme formu, genç katılımcıların; suça karşı bakış açısını ve suç algısını ortaya koymak için hazırlanmıştır.)

1) Suç mağduru olma korkusu (suç korkusu) sizin günlük yaşantınızı etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor?

2) Hiç suç işlediğinizi düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız bunlar nelerdir? Bu davranışınızın suç olduğunu düşünmenizdeki sebep nedir? (kırmızı ışıkta geçmek, yasa dışı yollarla lisanslı program edinmek vb.)

3) Suç işlemenin birçok farklı nedeni olduğunu düşünürsek, suç işleme nedenleri olarak neler söyleyebilirsiniz? (ekonomik yetersizlik, kültürel farklılıklar, ...vs. gibi) Bu nedenleri düşündüğünüzde suç işlemek için haklı bulduğunuz durum(lar) var mı?

4) Günümüzde yayınlanan şiddet ve suç içerikli filmlerin, dizilerin ve gündüz kuşağı programların kişileri suça teşvik ettiğini düşünüyor musunuz? Neden? Bu türde özellikle dikkatinizi çeken dizi, film ya da programlar var mı?

5) Sizce gelişen teknoloji ile suç oranları arasında bir ilişki var mı? Neden? Örnek verebilir misiniz?

6) İnternetin, suç işlemek için yeni yollar bulmayı kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız örnek verebilir misiniz? Bu konu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

7) Pandemi sürecinde suçların arttığını ya da azaldığını düşünüyor musunuz? Sebebini açıklayabilir misiniz?

8) Pandemi sürecinin başında; maskesiz gezme, yasaklanan günlerde sokağa çıkma, eğlence amaçlı toplanmak suretiyle sosyal mesafeyi ihlal etme vs. gibi davranışların suç olarak sayılması ve belirli yaptırımları olması hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sizce bu davranışlar suç mudur? Bu yasakları ihlal eden kişiler hakkında ne düşünüyorsunuz?

9) Pandemi döneminde karşılaştığımız birçok haberde gizlice toplanıp okey oynayanlar ve bir depoda gizlice saç tıraşı olan insanlarla ilgili tuhaf haberlerle karşılaştık. Siz pandemi

sürecinde bireylerin yaptığı bu davranışları suç olarak nitelendiriyor musunuz? Bu konu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

10) Pandemi döneminde karşılaştığımız birçok haberde; covid olduğu için karantinada olması gereken bazı kişilerin “evde sıkıldım” şeklindeki bahaneleriyle dışarıya çıktıklarını gördük. Siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu kişilerin suç işlediğini ve ceza almaları gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?

11) Sizce toplumumuzda uygulanan cezalar caydırıcı mıdır? Cezaların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

12) Pandemi süreci sonrasındaki yaşantınıza dair duyduğunuz korku ve gelecek kaygılarınız var mı? Varsa nelerdir?

